

הישיבה השלוש-עשרה של הכנסת השביעית

יום שני, ו' טבת תש"ל (15 דצמבר 1969)
ירושלים, הכנסת, שעה 11.00

א. הצהרת אמונים של חברי הכנסת י. גולדשמידט

אני מזמין את מר יוסף גולדשמידט לעלות על הבמה. אקרא באזניו את נוסח ההצהרה, והוא ישיב: "מתחייב אני".

וזה נוסח ההצהרה: "אני מתחייב לשמור אמונים למדינת ישראל ולמלא באמונה את שליחותי בכנסת".

יוסף גולדשמידט:
מתחייב אני.

היו"ר ר. ברקת:
אני מברך אותך ומאחל לך הצלחה בתפקידך.

מוזכר הכנסת ה. ליאור:
כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת קמים לכבוד נשיא המדינה)

היו"ר ר. ברקת:
כבוד הנשיא, כנסת נכבדה. אני פותח את הישיבה. בטרם נגיש לסדר-היום, עלי למסור לכנסת על חילופי גברי בכנסת.

אני מודיע בזה כי חברי הכנסת יוסף בורג, מרשימת חזית דתית-לאומית, המזרחי-הפועל המזרחי ובלתי-מפלגתיים, התפטר מחברותו בכנסת, ובהתאם לסעיף 43 לחוק יסוד: הכנסת יבוא במקומו מר יוסף גולדשמידט.

ב. הצהרת אמונים של חברי הכנסת א. מלמד

וזה נוסח ההצהרה: "אני מתחייב לשמור אמונים למדינת ישראל ולמלא באמונה את שליחותי בכנסת".

אברהם מלמד:
מתחייב אני.

היו"ר ר. ברקת:
הנני מברך אותך ומאחל לך הצלחה בתפקידך.

היו"ר ר. ברקת:

אני מודיע בזה כי חברי הכנסת זרח ורהפטיג, מרשימת מת חזית דתית-לאומית, המזרחי-הפועל המזרחי ובלתי-מפלגתיים, התפטר מחברותו בכנסת, ובהתאם לסעיף 43 לחוק יסוד: הכנסת יבוא במקומו מר אברהם מלמד.

אני מזמין את מר אברהם מלמד לעלות על הבמה. אקרא באזניו את נוסח ההצהרה, והוא ישיב: "מתחייב אני".

ג. הצהרת אמונים של חברי הכנסת נ. אליעד

וזה נוסח ההצהרה: "אני מתחייב לשמור אמונים למדינת ישראל ולמלא באמונה את שליחותי בכנסת".

נסים אליעד:
מתחייב אני.

היו"ר ר. ברקת:
אני מאחל לך הצלחה בתפקידך.

היו"ר ר. ברקת:

אני מודיע בזה כי חברי הכנסת משה קול, מרשימת המפלגה הליברלית העצמאית, התפטר מחברותו בכנסת, ובהתאם לסעיף 43 לחוק יסוד: הכנסת יבוא במקומו מר נסים אליעד.

אני מזמין את מר נסים אליעד לעלות על הבמה. אקרא באזניו את נוסח ההצהרה, והוא ישיב: "מתחייב אני".

ד. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הונחו היום על שולחן הכנסת קווי היסוד של תכנית הממשלה והסכם קואליציוני בין המפלגות: מפלגת העבודה הישראלית; גוש תנועת החירות-המפלגה הליברלית; המפלגה הדתית-לאומית; המפלגה הליברלית העצמאית.

היו"ר ר. ברקת:

נשמע הרעה מפי מוזכר הכנסת על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת ה. ליאור:
ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי

ה. התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת

1. הודעת ראש הממשלה

באזורנו ואת התמדת המתיחות והאיבה. משום כך חשוב שנבהיר, חוזר ובהנה, לא רק מי אחראי למלחמות ולמתיחות באזור, אלא גם מי נושא באחריות להעדר השלום. התקופות הערבית שהביאה לידי מלחמת ששת הימים - מטרתה, כפי שבוטאה בפי נאצר, היתה להשיג מידנו. נצחוננו המוחץ על מדינות ערב טמן בחובו את התקווה שסוף סוף יתפכחו מנהיגי ערב מאשליותיהם, יתנערו מן המדיניות שהמטיה הרס וסבל על עמי האזור ויירתמו למשימות השלום ושיתוף-הפעולה האזורי.

שלושה חדשים בלבד אחרי מלחמת ששת הימים כינס נאצר את מנהיגי ערב בוועידת חרטום והביא לידי קבלת מדיניות כלל-ערבית המבוססת על שלושת הלא-וויים: "לא הכרה, לא משאי-ומתן ולא שלום עם ישראל". במסרו לעצמו על הישגיו ועידת חרטום אמר נאצר בנובמבר 1967: "רצוני להיות גלוי-לב בפניכם ובפני האומה הערבית כולה. קיים עקרון בסיסי, שאני מאמין בו מאז ומתמיד וזו לא נתערערה והיא, כי מה שניטל בכוח - לא יוחזר אלא בכוח". מאז ועד היום קובעת מדיניות "שלושת הלאוויים" את המהלכים הבטחוניים והמדיניים של הערבים. גם כאשר דיברו מנהיגי ערב על "פתרון מדיני" לא היתה כוונתם לפתרון שלום של סכסוך ישראל-ערב הנמשך מזה עשרים ושתיים שנה, אלא להחזיר לקדמותו את המצב שהיה קיים לפני מלחמת ששת הימים, דהיינו: לא שלום, לא גבולות בטוחים ומוכרים, חזרה לתקדמות גבול וכל הכרוך בכך. בסיכום, על המעצמות לכופ על ישראל נסיגה ללא שלום, אם לא - יביאו לידי כך צבאות ערב המשוקמים. אם לא פתחו הערבים במלחמה כוללת, אם לא החזירו צבאות ערב את המצב לקדמותו, אם לא הצליחו מנהיגי ערב לחשוף שנית את ישראל לאיום על קיומה כבשלהי יוני 1967, הרי היה זה לא בשל חוסר רצון או מהעדר החלטתה, אלא פשוט משום שנכשלו במאמציהם לזעזע את קווי הפסקת האש ולפרוץ אל לבה של ישראל.

מול תכנית זו ניצבת החלטתנו הנחושה: הפעם רק שלום-אמת שיושג על-ידי הצדדים בסכסוך באמצעות משאי-ומתן ישיר, שיביא לידי גבולות בטוחים, מוכרים ומוסכמים. פירוש הדבר, שלום בר-קיימא - משמעותו - קץ למלחמות באזור, ובאין חוזה שלום - תוסוף ישראל לקיים במלואו את המצב כפי שנוקבע בהסדר הפסקת-האש.

נאצר ויתר שליטי ערב לא למדו את לקח ששת הימים ולא ויתרו על "חזונם" - השמדת ישראל. מיד לאחר המלחמה החלו בשיקום צבאותיהם. ברית-המועצות סיפקה מאז קיץ 1967 ועד היום נשק וציוד בשווי של יותר משני מיליארד דולר למצרים; ונשק וציוד בסך שש מאות מיליון דולר - לסוריה ולעיראק. בתקופה זו קיבלה ירדן מן המערב נשק וציוד ב-200 מיליון דולר. במצרים בלבד פועלים למעלה מ-3,000 מומחים ויועצים סובייטיים.

יהיו הדברים ברויים: נשק זה גועד מתחילתו לקעקע כל אפשרות של שלום באזור; הוא הוחרם על-ידי ברית-המועצות כדי למנוע ממצרים את הצורך לעשות שלום; הוא איפשר לנאצר לבחור בדך המובילה למלחמה, גם

היו"ר ר. ברקת:

חברי הכנסת, הסעיף, בו תדון הכנסת בישיבתה היום, הוא: התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת, לפי סעיף 15 לחוק יסוד: הממשלה.

ביום ז' בכסלו תש"ל הבאתי לידיעת הכנסת את הודעת כבוד נשיא מדינת ישראל אשר נשלחה אל יושבי-ראש הכנסת ביום כ"ט במרחשון תש"ל:

"יושב-ראש הכנסת הנכבד. בהתאם לסעיף 13, סעיף קטן (א), לחוק יסוד: הממשלה, הריני מתכבד להודיעך כי הרכבת היום על חברת-הכנסת גולדה מאיר את התפקיד להרכיב ממשלה. חתום: שניאור זלמן שזר, נשיא המדינה."

ביום ג' בטבת תש"ל קיבלתי את הודעת חברת-הכנסת גולדה מאיר מיום ב' בטבת, וזו לשון ההודעה:

"ביום 10 בנובמבר 1969 הטיל עלי כבוד נשיא המדינה את התפקיד להרכיב ממשלה. בהתאם לסעיף 13, סעיף קטן (ב), לחוק יסוד: הממשלה, אני מתכבדת להודיעך כי הרכבת ממשלה. אודה לך אם תקבע מועד שבו תתייצב הממשלה לפני הכנסת ותבקש הבעת אמון. חתום: גולדה מאיר."

רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. מתוך הרגשת גדול האחריות המוטלת עלינו בימים אלה ובדיעבד עצמת המשימות העומדות לפנינו, אני מרגישה סיפוק מיוחד כי יש ביכולתי להציג היום לפני הכנסת ממשלה ליכוד לאומי. ממשלה זו נשענת על התמיכה הרחבה ביותר, שהיתה אי-פעם לממשלה שהורכבה לאחר הבחירות לכנסת.

הממשלה המוצעת תכלול שש סיעות, המייצגות ביחד 102 חברי כנסת, דהיינו - 85% מהחברי הבית. ממשלת ליכוד רחבה זו יש בה משום תעודה והפגנה; תעודה - באשר היא מבטאת את רצונו החזק של עם היודע להתלכד ברגעים קשים סביב העיקר; הפגנה - כלפי כל הכוחות אשר מבקשים לזרוע ספקות בצדקת דרכו ובכוח עמידתו של עם ישראל בארצו. דעתו של העם מאוחדת, החלטתו נחושה, וכוחו מחושל להתמיד במאבקו להגן על חייו עד בוא השלום המיוחל.

הממשלה החדשה תצטרך להתמודד עם בעיות קשות וכבדות: בתחום הבטחון - לאור החלטתם הנחושה של שכנינו לערער את קיומנו; בתחום המדיניות - כדי לבצר מעמדנו ולסכל תכניות אשר אין בהן שלום-אמת והן מובילות למלחמה חדשה; בתחום הכלכלי - כדי שנוכל לעמוד במעמסה הבטחונית ובאתגרי העלייה, הקליטה והפיתוח; בתחום החינוך, החברה והיציבה - כדי שנשמור על ייחודנו ועל אופיו המתקדם של ציבורנו. חברתנו צריכה להיות לא רק חזקה, היא צריכה להיות גם צודקת, והדברים שזורים הם זה. היא גם לא תהיה חזקה אם לא תהיה צודקת. וכל זה מתוך חזירה מתמדת לשלום-אמת עם שכנינו.

כנסת נכבדה. לא רק ישראל, אלא מדינות רבות ברחבי העולם רואות בדאגה ובחורה את העדר השלום

קשות. בעטיה של התוקפנות של צבא ירדן ואירגוני הטרור נאלצו איכרי ירדן לפנות את כפריהם והדלו לעבד אדמותיהם. סבל רב נגרם למאות אלפי אנשים בגלל מדיניות המלחמה של מנהיגיהם.

כדי לעודד את רוחו הנכאה של עמו וליצור יוקרה מדומה לצבאו, התחילו נאצרו ומכונת התעמולה שלו להפיץ שקרים ובדויות על נצחונות מדומים והצלחות שלא היו ולא נבראו. על-פי הדמיון המצוי הפורה, הושמד קו ביצורינו בתעלה, הופלו עשרות מוססים ישראלים, כוחות פשיטה מצריים הביקיעו את מוצבי צה"ל, ההפצצות וההרעשות הרסו בסיסי כוחותינו. אך למרות כל ה"הישגים" הללו, לא באה הפלישה המובטחת מעבר לגבול, ונאצר נאלץ להודות בשינוי שכפינו על האסטרטגיה שלו.

ביום השנה להפיכה, 23 ביולי 1969, אמר נאצר: "אנו נתונים במערכה. ממושכת להתשת האויב, תתימשך שנתיים, שלוש או ארבע שנים". ארבעה חודשים לאחר מכן הוסיף נאצר: "ישראל עומדת וגבה אל הים, העם הערבי עומד במערכה — וגבו אל האבדון".

את ניצני הביקורת וההתנגדות בתוך ארצו זיכא נאצר ביד ברזל. מני וגמור עמו, כי למצרים וליתר ארצות ערב יישאר חזון אחד בלבד — חזון שביטא בדבריו: "גהרות מלאי דם ושמיים מאירי אש".

המצב הטראגי הזה של עמי ערב הוא תוצאה ישירה של מדיניותו ההרסנית של שליטי מצרים. על מובח שנתאו העיוורת לישראל הוא מוכן להקריב את עמו שלו.

מלחמת ההתשה, שכפה נאצר על עצמו, דורשת הגברת הסיוע מצד מדינות ערב העשירות, השתלבות יתר שלהן במאמץ המלחמתי הכולל, הגברת פעילות הטרור והגברת התוקפנות בחזית המזרחית. לכך נועדה ועידת רבאט. בוועידת רבאט יבקש נשיא מצרים להפוך אינוולנטות לחלטת עמי ערב כולם. הוא יתבע ממנהיגי ערב תוספת כופר-גנש. הוא יתבע זאת מן המנהיגים אשר במשך שנים חתר תחתם, ביקש להפילם ואף לרצחם גנש.

חברי הכנסת, במקביל לפעולות התוקפנות של ארצות ערב, בתמיכתן ובעידודן, התגברו מעשי הטרור. במשך 1969 הוסיפה ירדן להיות הבסיס העיקרי לפעילות המחבלים, תוך הפרה גלויה של הסכם הפסקת האש והתחייבויותיה האחרות. לא זו בלבד שצבא ירדן הוסיף להגיש סיוע מקיף ומגוון למחבלים, אלא אף הגביר חלקו הישיר והעצמי בתקריות, ובעיקר בהפגזות אר-טילריה. בצד הארטילריה הירדנית פעלת מאדמת ירדן הארטילריה העיראקית, המוצבת בטווח ישובינו, וכן יחידה ארטילרית סורית. במדיניותו ההרפתקנית גרם המלך חוסיין, כמו ידיו, ליצירת ממלכה בתוך ממלכתו ולעידעור שלמותה ומשטרה של ארצו.

סוריה הוסיפה לעודד ולארגן פעילות חבלנית מירדן ובעיקר מלבנון. במשך השנה הלכו ורבו ריכוזי המחבלים, בעיקר ברודס-מזרח לבנון, בין החצבני לחרמון. כאשר החריפה פעילותם, נוצר המשבר בין המחבלים ובין שליטונות לבנון. ממשלת לבנון היתה ערה למגמות הסורים ואף העיראקים, שידעו לעודד ולנצל את פעילות החבלנים כדי לקדם את מטרותיהם החתרניות תחת המשטר בלבנון. בקעת הירדן השוממה, שהיא תוצאה ישירה מפעולות החבלנים מירדן, היתה לגנד עיני ממשלת לבנון כעדות לאסון שעלולה להמיט עליה פעילות החבלנים

אם הרוסים מתכוונים להמשיך המתיחות בלבד. להשאיר את המזרח התיכון כמוקד מתיחות — בכך רצונו של נאצר ורצונו של אדווי הסובייטיים שלובים זהים.

במחצית אפריל 1968 גילה נאצר את אסטרטגיית המלחמה של מצרים: השלב הראשון הוא שלב של שי"קום הכוח הצבאי; השלב השני נועד לביצוע "ההגנה המונעת", זאת אומרת: לקעקע את קווי הפסקת-האש; השלב השלישי הוא שלב השיחזור, דהיינו — פתיחת המלחמה הכוללת נגד ישראל.

לאחר השלמת השלב של שיקום הכוח הצבאי התחיל נאצר, בחודשי החורף של שנת 1968, בביצוע השלב השני, שיאפשר פתיחת המלחמה הכוללת.

ממארס שנה זו הפך נאצר את התעלה למוקד של תוקפנות רבת-היקף, וכן הכריז בפומבי ביום 23 ביולי 1969 על אי-הכרתו בקו הפסקת-האש. מועצת הבטחון שתקה, אותה מועצת הבטחון שהחליטה על הפסקת האש וחייבה את הצדדים בשמירתה.

מראשית מארס ועד יולי השנה הומטרה הפגזה ארטילרית רבת-עוצמה על עמדותינו, תוך נסיון להרוס ביצורינו באזור התעלה. במקביל חלה החרפה בתוקפנות משטחי ירדן, סוריה ולבנון, ובפעילות אירגוני הטרור. ביצורינו ומוצבינו עמדו בהפגזות האויב. תושבי הספר במזרח ובצפון עמדו ועומדים כבבורה עלילית בעול המ"ערכה. שום עמדה לא נעזבה, שום בית לא פונה, איש לא נטש את מקומו, והילדים בישושי הספר הסתגלו למקלטים כלאורח חיים טבעי.

כוחותינו הנחיתו מהלומות קשות על ביצורי המצרים בתעלה, ערכו פשיטות בעומק שטחה של מצרים, הפגזו והפציצו ריכוזי החבלנים בירדן, בסוריה ובלבנון. מאז ינואר השנה הופלו 61 מטוסי אויב, 47 מצריים ו-14 סוריים, לעומת 8 מטוסים שלנו ומטוס פייפר אחד.

היום אפשר לומר, שעמידתנו בקווי הפסקת-האש לא זו בלבד שלא עורערה, אלא אף נתחזקה. מטוסינו שולטים באוויר שליטה מוחלטת, כוחו הצבאי חזק היום יותר משהיה אי-פעם בעבר. צה"ל הוכיח בשפת המעשה, כי בכוחו לשמור על קווי הפסקת-האש עד בוא השלום ולא ינח לאויבנו לפרוץ קווים אלה. התיכ-נון הערבי שובש. הוכח כי מצרים, ועמה יתר מדינות ערב השכנות, נכשלו בהגשמת השלב השני ואין בכוחן לפתוח במלחמה כוללת.

חברי הכנסת, בשעה שאנו מעלים על נס את עמידתם המופלאה של חיילינו וישובינו בחזיתות, עמידה ששיבשה את תכניות האויב, נתייחד עם זכרם של הלוחמים והמגינים, שמסרו גנשם על הגנת האומה, על זכויותיה ועתידה.

במותם קרויים חיים, ויישארו חיים בתודעת האומה לדורי דורות. יידעו נא האלמנות והיתומים, האימהות והאבות השכולים, כי העם כולו אתם ביוגום ובכאבם. זיכרם של יקיריהם אור הוא לאומה כולה, וממנו שואב העם את יכלתו להתמיד במאבק עד בוא השלום. ולפצועים שלוחה ברכתנו להחלמה מהירה.

חברי הכנסת, כשבלבם קודמים גרימה גם כעת התוקפנות הערבית סבל רב ולעוועים גנימיים באותן מדינות שממש יצאה התוקפנות. עוי התעלה נהרסו ומ"א את אלפי אזרחים מצריים נהפכו לעקורים. שותקה תע-שיית מצרים לאורך התעלה, כלכלתה של מצרים נפגעה

וחקלאי בשטחים. 22,000 מערבי יהודה, שומרון ורצועת עזה, ביניהם אלפי פליטים, עובדים בישראל וכמה אלפים מתושבי הרצועה עובדים ביהודה ובשומרון. כתוצאה ממדיניות זו אין חוסר-עבודה כלל ביהודה ובשומרון, ויש רק מספר קטן של מחוסרי עבודה ברצועת עזה. עובדי השטחים המועסקים בישראל מקבלים שכר-עבודה שווה לשל הפועלים בישראל, שהוא גדול פי שניים וחצי בממוצע מן השכר שקיבלו תחת שלטון ירדן.

בתחום החקלאות התחילו פעולות הפיתוח מיד עם תום הקרבות. הוקמו ועדות מייעצות של חקלאים ומו-עצות ייצוג בענפים העיקריים. נזרעו גידולים המתאימים ליצוא לאירופה או המיועדים לעיבוד תעשייתי. כן הושקע מאמץ הדרכתי ניכר כדי להעלות את רמת היבולים ולהכשירם לעיבוד הגידולים החדשים. לצורך זה קוימו תערוכות, הדגמות, ימי שדה, והוגברה ההדרכה הניתנת לחקלאי הבודד. הוכנסו שיטות עיבוד והשקיה מודרניות, ושובו שיטות הדברת המחלות והמזיקים. כתוצאה ממי-דיניות זו גדל ערך התפוקה החקלאית בשיעור של 25% בקירוב לעומת שנת 1966. ישראל מאפשרת ביקורי סטור-דנטים ואחרים ממדינות ערב. ואכן, ביקרו בחודשי יולי-ספטמבר 1968 17,000 מבקרים, תלמידים ונופשים, מארבע-עשרה מדינות מוסלמיות. ביוני 1969, באותה תקופה שפרצה השריפה במסגד "אל-אקצה", כאשר ראשי העולם הערבי צעקו "ג'יהאד", ביקרו ביהודה וב-שומרון 23,000 איש. תלמידים ונופשים שהו כמה חודשים תחת "שלטון הדיכוי הישראלי" וחזרו ללא כל בעיות לארצות מוצאם.

על פני הגשרים הפתוחים עוברים יום יום, בממוצע, כ-60-70 כלי-רכב, כ-1,500 כלי-רכב לחדש. הסחר העובר דרך הגשרים יסתכם בשנת 1969 ב-20-25 מיליון ל"י יבוא, וב-60-70 מיליון לירות יצוא. באמצעות מדיניות הגשרים הפתוחים נפתרו הבעיות של עודפי הידקות והפירות.

קיימות תכניות להנביר בדרכים שונות את הפיתוח הכלכלי בשטחים. כבעבר יקיפו פעולות הפיתוח המתוכננות גם פליטים. אולם, בעיית הפליטים בכללותה נוצרה על-ידי מלחמה, והיא תיפתר על-ידי שלום. לו היו מדינות ערב מכוונות את מאמציהן לשיקום כלכלי של הפליטים במקום לניצול פוליטי של סבלותיהם, היתה הבעיה מור-צאת את פתרונה מכבר.

מדינתנו קלטה למעלה ממיליון ורבע עולים, בהם כ-700,000 יהודים מארצות ערב והאיסלאם, ודאגה לשיקומם ולקליטתם. ארצות ערב דאגו להנציח את בעיית הפליטים אצלן, על-ידי כליאתם במחנות והלעטתם בשנאה כלפי ישראל ובתאוות נקם.

כנסת נכבדה, סירובה של הערבים לחסל את הסכסוך עם ישראל ולכרות עמה שלום מצא ביטוי לא רק במדיניותם הצבאית, מגמה זו נשמרה גם בגישתם המדינית. שלושת הלאומים של חרטום שימשו קו מנחה למדיניות הערבית. יחד עם זאת ניסו מפעם לפעם מנהיגי ערב להסוות מדיניות זו במונחים שנועדו לסבר את האוזן וליצור את הרושם המוטעה שאכן הם מקבלים את החלטת מועצת הבטחון בנובמבר 1967, מסכימים לשתף פעולה עם יארינג ומוכנים ל"פתרון מדיני" של הסכסוך.

ב-23 ביולי 1968, בעיצומה של שליחות יארינג, לאחר שכבר הודיע נאצר שהוא מקבל את החלטת

משטחה. המשבר בלבנון הראה בעליל עד כמה חמורה ומסוכנת פעילות אירגוני החבלה למדינות ערב עצמן. דאי נזכרה לבנון באותה שנת 1958, כאשר סוריה ומו-דינות ערב אחרות העמידו בסימן שאלה את קיומה העצמאי. למרות הכל נאלצה לבנון, בתיווכו של נאצר, להגיע להסכם עם אירגוני החבלה. בעקבות הסכם זה מתרחבת והולכת שליטת החבלנים באיזור הגבול, בעוד הצבא וה'זנדרמריה הלבנוניים נוטשים את מוצביהם.

תקריות הימים האחרונים בגבול לבנון, ובמיוחד התקיפה האחרונה במוצאי שבת במטולה, מצביעות על החמרת פעילות המתבלים לאורך כל גבולינו עם לבנון. לצד התוקפנות של ארצות ערב הוקמו והופעלו אירגוני הטרור במטרה להקים בסיסים בשטחים, להביא תושביהם לידי שיתוף-פעולה במעשי הטרור ולהתסיס את האוכלוסיה כולה נגד שלטון ישראל.

מאז ומתמיד היתה דרכו של הטרור הערבי לפגוע באזרחים, נשים וטף ללא חבונה, להפיל קרבנות רבים ככל האפשר ועל-ידי כך לרועע ייאוש ולפגוע במוראל הישוב. בפעולות אלו לא היססו אנשי הטרור להשתמש בילדים ואף להרחיב פשעיהם גם מעבר לים, למדינות שאינן מעורבות בסיכסוך, ולפגוע בתעופה אזרחית בין-לאומית. למען ביצוע מטרותיהם ניסו האירגונים להחדיר מספר גדול של חבלנים לשטחים ולהקים בהם בסיסי פעולה והתססה. העובדה ש-80% מכלל פעולות החבלנים היו ירי והפגזות מעבר לגבול, מוכיחה עד כמה מוגבלת היתה הצלחתם לחדור לשטחים ולהקים שם בסיסים.

יחד עם זאת אין להתעלם מן הפעולות שבוצעו והפילו קרבנות בקרב האזרחים היהודיים והערביים. כן סוכלו פעולות שתוכננו, ופורקו רשתות חבלה, בזכות ערנותם של כוחות הבטחון. יש לציין, כי מרבית תושבי השטחים לא נתנו ידם לפעולות הטרור ולהתבססות מבצעיהם. אירגוני החבלה ניסו לרתום לפעולותיהם גם מקרב אזרחי ישראל הערביים. ואמנם נתגלו מקרים של שיתוף-פעולה וביצוע מעשי חבלה על-ידי ערבים ישראלים. אך יש לציין בסיפוק את העובדה שמספר משתפי הפעולה עם המתבלים מקרב ערביי ישראל הוא מועט ביותר.

רצוני להתריע נגד הנסיגנות ליצור הכללות ולהטיל דופי בנאמנותם של אזרחי ישראל הערביים, שעמדו ועומדים מול לחץ התעמולה ומסע ההסתה הערבי. במקרים רבים פעלו לסיכול מוזימות חבלה ולגילוי עקבות מבצעיהן.

חברי הכנסת, תמיד ידע צה"ל להבחין בין אנשי אירגוני הטרור ומסייעיהם לבין אזרחים שלווים. במדי-ניותנו זו לא חל ולא יחול שינוי. המתבלים ומסייעיהם ייענשו, ובו בזמן נבטיח את שלומם והמשך חייהם הסדירים של כלל תושבי השטחים. בפעולות הטרור של החבלנים נהרגו יותר ערבים מאשר יהודים. מטרותם המרכזית של המתבלים היא לשבש את היחסים בין יהודים וערבים, לבלום תהליך ההידברות ביניהם ולזעזע שליטתנו בשטחים - מטרה זו היא הושגה ולא תושג.

מדיניותה של ממשלת ישראל היא לקיים שליטתנו בשטחים, תוך התערבות מינימלית בסדרי השלטון המ-קומי ובחיים התקונים של התושבים. הממשלה רואה את עצמה אחראית לקיום שירותים, תעסוקה, פיתוח כלכלי

או כל סלחנות מופגנת לסירובם לכונן שלום, מחזקים את סירובם ומנציחים את המתיוחנות.

לא יכול להיות כל תחליף למשא-ומתן ישיר בין הצדדים ולהסכם ביניהם. מדינות ערב שלא יסכימו לדבר עם ישראל על שלום — לא יסכימו לחיות עם ישראל בשלום. כל המגסה לפטור אותן מחובה זו מאשר, בידועין או שלא בידועין, את זכותן של מדינות ערב להמשיך ולהתנכר לקיומה של ישראל ולעקרונות השלום.

התנגדותנו לשיחות המעצמות נובעת גם מכך שבין המשתתפות נמצאת מעצמה שאחריותה למלחמת שנת 1967 איננה נופלת בהרבה מאחריותם של מנהיגי ערב. ברית-המועצות היתה גורם מרכזי בעידודו וליבויו של המשבר באביב 1967; היא היתה והינה הספק הראשי לכלי-המשחית שניתנו ביד נאצר ומדינות ערב אחרות, חרף הצהרותיהם שהוא מיועד להשמדת ישראל; היא מעלה על נס את פעולות הטרור של המחבלים; היא תומכת בכל יזמה ערבית עוינת במוסדות האו"ם ובפ"ו רומים בין-לאומיים אחרים; היא משמשת פה לתביעות ללא סייג של הערבים; היא מראה מדיניות איבה מופגנת כלפי ישראל; היא לא רק שותפה באחריות לפרוץ המלחמה, היא גם גורם מרכזי המעודד המשכת המתיוחנות והעדר שלום.

שלום אמיתי ובר-קיימא באזור איננו עולה בקנה אחד עם האינטרס הסובייטי היסודי. אם יחוסל הסכסוך, אם במקום המתיוחנות והלוחמה ישירו שלום, תינטל מברית-המועצות עילה מרכזית לקיום השפעתה, להס-פקת החימוש ולהחזקת אלפי מומחיה ויועציה הצבאיים באזור.

מה יסוד איפוא לאמונה שברית-המועצות מסוגלת לתת ידה להסכם שלום אמיתי? כיצד אפשר לתבוע מאתנו לדאות בהמלצות שתתקבלנה, תוך התפשרות עם עמדתה, בסיס שעליו נוכל לבנות קיומו ולהשתית, עליו את גורלנו?

חברי הכנסת, אובייקטיביות נעדרה גם משלתיים מבין שלוש המדינות המערביות הנוטלות חלק בשיחות המעצמות.

אנו זוכרים היטב את ידידותה של צרפת בימי מבחן בעבר הלא-רחוק, ואת הציוד החיוני שסיפקה לנו אז להגנתנו. אנו מאמינים כי העם הצרפתי גם כיום, ברובו הגדול, אוהד את עניינינו. אולם, מאז ערב מלחמת ששת הימים נקטה ממשלת צרפת מדיניות חד-צדדית לרעת ישראל. כקודמתה מסיפה הממשלה החדשה בצרפת להתכחש לחווה כתוב וחתום למכירת מטוסי מיראז' לישראל, לאחר שקינו ושילמנו בעדם, וזאת כאשר היא יודעת שאיוביה של ישראל מצטיידים ומתעצמים במשולחי הנשק הסובייטיים ומגבירים הכנותיהם למל-חמה.

לאחרונה הודיעה בריטניה על החלטתה לא למכור טנקים מסוג צ'יפטיין לישראל, לאחר שהסכימה לכך עקרונית ב-1968. באותו זמן היא ממשיכה במאמציה למכור טנקים מסוג זה ללוב, הדוגלת באיבה גלויה לישראל ושאיש אינו מאיים על קיומה.

בדיון במועצת הבטחון על השריפה במסגד "אל-אקצה" הצביעה בריטניה בעד החלטת שהייתה בה, ולו בעקיפין, משום הטלת אשמה על ממשלת ישראל, חד-צדדיות נתגלתה גם בהצבעות בריטיות אחרות באו"ם.

מועצת הבטחון, ידע שליט מצרים להסביר במפורש: "העקרונות הבאים של מדיניות מצרים אינם ניתנים לשינוי: לא משא-ומתן עם ישראל, לא שלום עמה ולא הכרה בה. לא ייעשו עיסקאות על חשבון טריטוריות פלשתינאיות של העם הפלשתינאי."

ובכל זאת, כיצד מיישבים את הסתירה בין החלטת מועצת הבטחון המדברת על הסכם שלום, הכרה והפסקת לוחמה, לבין הלאומים האלה? על כך נתן נאצר תשובה בנאומו בחודש פברואר 1969. הוא אמר: "קע"ם מוקירה עמדת אידוגי ההתנגדות, בדהותם החלטת מועצת הב-טחון מנובמבר 1967, שקע"ם עצמה קיבלה. זכותם של אידוגי ההתנגדות הפלשתינאים לדחות החלטה זו" — וזה חשוב — "החלטה זו (של מועצת הבטחון) דייה אולי לחסל את תוצאות התוקפנות 1967, היא אינה מספקת להגשים ייעודה של פלשתינה".

כפי שמעיד נאצר עצמו, בשלב ראשון נחוצה לו ההחלטה להביא לידי נסיגת ישראל לגבולות 1967. אחר כך יבוא השלב השני של "הגשמת ייעודה של פלשתינה" — דהיינו: חיסול ריבונותה של ישראל.

כאן יש איפוא תוקפנות בשני שלבים: השלב הרא-שון, המכונה "הפתרון המדיני", יבוצע על-ידי לחצים בין-לאומיים, ואת השלב השני — לאחר הנסיגה לגבולות 1967 — יבצעו צבאות ערב ואידוגי הטרור.

שוב מסתבר מעל לכל ספק, כי הוויכוח בינינו לבין שכנינו איננו על גבולות, על זכויות שיט, על שטח זה או זה, אלא על השטח כולו, על כל סנטימטר של מדינה יהודית ריבונית, על עצם קיומה של מדינת ישראל. כל עוד זו המדיניות הערבית, אין כל טעם להשתעשע בחיפושי נוסחאות, בפעולות מתוכננים, בהצעות פשרה. בין קיום ואי-קיום לא יכולה להיות פשרה. בין חיים וחידולן לא יכולה להימצא גוסחה שתאפשר קצת מזה וקצת מזה.

אני מתעכבת על נקודה זו מפני שהיא שרשו של הסכסוך והסיבה האמיתית והיחידה להעדר שלום בין ישראל וערב.

כנסת נכבדה, לאור סירובם של הערבים לקיים משא-ומתן עם ישראל, כדי למצוא פתרון של שלום בר-קיימא, התמקד המאמץ הבין-לאומי במציאת תחליפים למשא-ומתן. מאז ינואר השנה קיבלו על עצמן המעצמות הגדולות, במסגרת הארבע והשתיים, למצוא פתרון לסכ-סוך ישראל-ערב. גם בתקופה זו לא שינו שליטי ערב את גישתם היסודית כלפי קיומה של ישראל; סירבו להכיר בשרשיה העמוקים באזור שבו נולדה ובו חידשה את ריבונותה; ומיאנו להתייחס אליה כאל מדינה שוות-זכויות בקהיליית המדינות הריבוניות. מדינות ערב הוסיפו לדאות את ישראל רק כמטרה לאיבה — לא כשותף לרו-יח על שלום.

זו הסיבה העיקרית שמבתחילה אמרנו, שכל המ-אמצים הנעשים מוחץ לאזור לא יוכלו להביא את השלום, כל עוד נשארים מנהיגי ערב גאמנים לעצם כפירתם בקיום ישראל. גישתם זו חייבים מנהיגי ערב לשנות בעצמם ובהכרתם הם. איש לא יוכל לעשות זאת במקומם או בשבילם. מנהיגי ערב, שהולכו את עמיהם שלוש פעמים למלחמות, חייבים להציע את עמיהם אל דרך השלום. כל נסיון בין-לאומי לפטור אותם מחובה זו,

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (הודעת ראש הממשלה) (מאיר) —

בכוח, או לפחות לכבד את הזכויות הדתיות וההומניטיות שיש להם.

במלחמת ששת הימים, אחרי שהתקיפה ירדן שוב את ירושלים, שוחררה העיר מן הכובש הזר ואוחדה מחדש. עתה, תחת שלטון ישראל, קיים חופש גישה מלא לבני כל הדתות למקומות המקודשים להם. מדוע עברו מדינות העולם בשתיקה על שלטונה המפלה של ירדן, והן מעלות תביעות והצעות עתה, כאשר ירושלים מאוחדת וחפשיית תחת שלטון ישראל?

מאז ההחלטה על קיום שיחות המעצמות בענייני המזרח התיכון הבענו התנגדותנו וחששותינו לשיחות אלה ולתוצאותיהן. ארצות-הברית ביקשה להרגיע אותנו שהשיחות מכוונות רק להעלות הנחיות כלליות שיקלו על יארינג להפגיש את הצדדים, ושהשיחות לא תגלושנה לדין בעניינים ספציפיים, לקביעת גבולות ושירותים מפות. והנה, בשיחות הלך והתפתח דיון מפורט על כל פרטי ההסדר. מול שתיקתה של ברית-המועצות ניסחה ארצות-הברית את הצעותיה מדי פעם מחדש, כדי לזכות בהיענות סובייטית, המותנית בהסכמתה של מצרים. אף-על-פי שהסובייטים והמצרים לא נענו, חלה אירוזיה הדרגתית בעמדה האמריקנית, המוצאת ביטויה הפומבי בנאומו של מר רוג'רס.

עוד בתחילת שיחות המעצמות לא הסתרו את חששותינו שתהליך זה עלול להביא לידי כך שצטרף, מתוך אינטרסים חיוניים ביותר לבטחונה של ישראל, לדחות עמדות והמלצות שיתקבלו בשיחות אלו, על אף העובדה שארצות-הברית שותפה להן. מתוך ההוקרה העמוקה, שאנו מוקירים את ידיותה של ארצות-הברית, הבענו באוני ממשלתה את חרדתנו זו, וגם הבהרתי זאת בביקורי האחרון בארצות-הברית. לאחר חודשים רבים של שיחות המעצמות לא נתחזקו סיכויי השלום, ונוצר חלל מדיני ריק, שנתמלא איבה ערבית גוברת המפרות הפסקת-האש וטרור חדר-רסן. אנו פוגים לממשלת ארצות-הברית שתחזור לדרך היעילה היחידה לקידום השלום באזורנו. הוכח כי אין תחליף למשא-ומתן בין הצדדים ולהסכם שלום. התפקיד שנועד למעצמות ולמדינות שוחרות שלום הוא להפעיל השפעתן לקידום משא-ומתן חפשי בין מדינות האזור; להימנע מגיבוש עמדות ופתרונות שיפגעו בחירות המשא-ומתן בין הצדדים, ולחדול מלחפש תחליפים של נוהל או של תוכן לשלום אמיתי ובר-קיימא.

בחדשי ינואר—פברואר השנה כפרנו בנכונות הטיעון הערבי על ההתנפצות המיידית העומדת להתחולל באזור. טיעון זה דחף את המעצמות לכינוס הארבע. בנאומו בכנסת בחודש מאי השנה אמרת, כי "מדינות ערב אינן יכולות לצאת עתה למלחמה כוללת". הערכתנו נתאמתה.

לאחרונה נשמעת במערב הטענה, שהמריצה חידוש שיחות הארבע, והיא, שבלי הסדר דחוף, תוך ויתורים לעמדה הערבית, נשקפת סכנה לקיום המשטרים המתונים באזורנו.

לאחרונה קרו ועוועים בכמה מדינות ערביות שדווקא אינן באזורנו, ואינן מעורבות במישרים בסכסוך ישראל—ערב. במשך עשרים השנים האחרונות התחלפו לעתים קרובות משטרים וממשלות בבירות ערביות, בתוך אזורנו ומחוצה לו, מתוך מאבק של כוחות וקבוצות על השלטון.

בישוחות הארבע מנסה בריתוניה להיות מתווכת בין עמדות ארצות-הברית לבין עמדות ברית-המועצות.

אם האינטרסים של בריתוניה וצרפת, כלכליים ואחרים, מכתובים להן מדיניות המחייבת פיוס כלפי מדינות ערב על חשבוננו, הרי עניינן הוא; אך אין הן רשאיות לדון באינטרסים שהם חיוניים לנו, ואין אנו רואים אותן כשרות לדון בדרכי פתרון הסכסוך בין ישראל וערב.

עם ארצות-הברית יש לנו מסורת ארוכה של ידיות והבנה. בביקורי אצל נשיא ארצות-הברית, מר ריצ'ארד ניקסון, בחודש ספטמבר השנה, שמחתי למצוא אצלו ידיות כנה לישראל והבנה עקרונית לעניינים מרכזיים וחשובים ביותר: מעצמה גדולה זו מאפשרת לנו לרכוש ציוד חיוני לבטחוננו מתוך נאמנותה לעקרון של שמירת מאון הכוחות. היא מראה ערנות לבעיותינו הכלכליות. ארצות-הברית מוסיפה לדחות בתוקף את תביעת הערבים וברית-המועצות לנסיגת כוחותינו ללא שלום. באותו ביקור בסעודת הערב בבית הלבן תיאר הנשיא במשפטים קולעים את שורש המשבר הנמשך באזורנו. הוא אמר כי אין להשלים עם פתרון לסכסוך במזרח התיכון המביא למלחמה כל עשר שנים. הפעם, אמר הנשיא, יש להבטיח שלום בר-קיימא לכל מדינות האזור.

כנסת נכבדה, ב-9 בדצמבר נשא מר רוג'רס, מזכיר המדינה של ארצות-הברית, נאום שנתן פומבי לעמדה האמריקנית בשאלת המזרח התיכון. יש בדברי המזכיר חזרה על כמה עקרונות יסוד לפתרון בעיית האזור. המזכיר מצייץ בנאומו שהמגמה היא "שלום צדק ובר-קיימא — הסדר סופי — ולא תקופת-ביניים בין מלחמת-מות". כן מדגיש המזכיר כי "מדינות שאינן קשורות במישרים (לסכסוך) אינן יכולות לכונן שלום בר-קיימא בשביל העמים והממשלות הנוגעים בדבר. השלום הוא באחריות של הצדדים לסכסוך". המזכיר המשיך ואמר כי "הסדר בין מדינות אחרות אינו יכול להיות תחליף להסדר בין הצדדים עצמם".

אולם יש לציין בצעה, שהעקרון של אחריות הצדדים לפתרון הסכסוך איננו עולה בקנה אחד עם ההתייחסות המפורשת בנאומו לתנאי השלום, לרבות הסוגיות הטרי-טוריאליות ושאלות יסוד אחרות ובהן ירושלים.

כן אין להשלים עם השימוש במושגים של "התפישות" או "כיבוש" בקשר לתביעתנו לכונן גבולות בטוחים שימנעו הישנות מלחמה בעתיד. במלחמת ששת הימים נזעקה ישראל נגד תוקפנות שאיימה על עצם קיומה בהפעלה את זכותה הטבעית להגנה עצמית. המצב שנוצר אחרי המלחמה הוא תוצאה ישירה של הצלחתנו לסכל את התוקפנות הערבית שאיימה להשמידנו.

אמנם, יש באזורנו תופעה של כיבוש והתפשטות. לדוגמה, ב-1948 כבשה ירדן בכוח את מזרח ירושלים. בניגוד להחלטת האו"ם פלש הצבא היירדני וביתר את העיר. בהפגזותיו, ואחר-כך בתעלוליו של השלטון האזרחי היירדני, נהרסו וחוללו מקומות קדושים, גורשו כל התושבים היהודים שישבו עם דורות רבים, ובמשך עשרים שנה נבצר מכל יהודי לגשת ולהתפלל במקומות המקודשים ביותר לאומה. לא ניתן לנו לחדש את עבודת האוניברסיטה ובית-החולים "הדסה" על הר הצופים, על אף ההתחייבויות המפורשות בהסכם שביתת הנשק. האו"ם ראה והחריש. העולם לא נזעק. לא הועל-תה כל הצעה התובעת מירדן לפנות את העיר שכבשה

ובהיקף. מדענינו מוסיפים לתרום בנושאים חיוניים בשדה המחקר הבין-לאומי.

בתחום ההתיישבות נוספו למעלה מעשרים ישובים והיאחזויות. היאחזויות מצויות ברמת-הגולן, בבקעת הירדן ובצפון סיני. היאחזויות נוספות נמצאות בשלבי תכנון וביצוע. הוודעה הבנייה כמעט בכל אתר ואתר. ירושלים עצמה קלטתה 20,000 תושבים נוספים מאז איחוד העיר. בהדרגה יוצרים תושביה היהודיים והערביים דפוסי חיים משותפים והדבר בא לידי ביטוי, בין השאר, בהשתתפותם ההמונית של הערבים בבחירות לעירונית ירושלים.

מעל לכל, יש לציין את הגידול המבורך בעלייה לעומת השנים שקדמו למלחמת ששת הימים, ובמיוחד את העובדה כי קרוב ל-50% מן העולים באים מחצי הכדור המערבי וארצות מערב אירופה. אם ב-1966 הגיעו 18,500 עולים וב-1967 מספר דומה, הרי ב-1968 הגיעה העלייה ל-31,000 נפש וב-1969 הגיע ל-40,000. כלומר, מאז מלחמת ששת הימים ועד היום הגיעו 83,400 עולים. על אף תקופת החירום קלטתה עלייה זו באורח תקין בשיכון ובעבודה, והיא משתלבת והולכת בחברה הישראלית. בשנת 1970 מצפים אנו לגידול נוסף בעלייה, כלומר ל-50-60 אלף נפש.

בתנאים הקיימים האתגר הכלכלי הוא חלק חיוני מן האתגר הבטחוני. כאשר יובא התקציב החדש לכנסת, יפרט שר האוצר את המדיניות הכלכלית. כאן אציין רק, כי ההוצאות הגדולות לבטחון, לקליטת העלייה ולגידול המשק, שהביאו עלייה מסחררת ביבוא, גרמו לדילדול חמור ביתרות מטבע-החוץ של המדינה. נצטרך לפעול נמרצות כדי להתגבר על מגמה זו.

אנו חייבים להמשיך בקצב מהיר של צמיחה כלכלית. על הייצור להוסיף ולגדול כדי להלוים את כל הצרכים וכדי להבטיח תעסוקה מלאה. אולם יהא הדבר ברור: לא נוכל להקציב סכומים גדולים להוצאות הבטחון, לקלוט את העלייה הברוכה והגוברת, להוסיף ולהרחיב את היצוא, להעלות את תנאי חייהן של השכבות הנחות ולתקן יחידות דיור למשפחות מרובות-ילדים ולזוגות צעירים — ובאותו זמן להרשות עלייה מהירה ברמת החיים של כלל האוכלוסייה.

אנו עומדים על סף שנים קשות בתחום הכלכלי, שנים של מאמץ, שנים שיהיבו כל אחד מאתנו, כל חוג וכל שכבה, לאחריות אישית. לעתידה של המדינה; שנים בהן אסור יהיה לומר "מה איכפת לי". צריך להיות איכפת לכולנו, והדבר חייב לבוא על ביטוי בתחום הכלכלה, כשם שהוא מוצא ביטוי בתחום הבטחוני. בגילוי אחריות זו בטוחה אני שנוכל להבטיח יציבות המשק וגידולו ללא זעזועים.

בתקופה זו התעמקה ההזדהות של העם היהודי עם מדינת ישראל במידה שאולי לא היתה דוגמתה מאז קום המדינה. הדברים אמורים לא רק לגבי סיוע המוני והשקעות, התייצבות במאבק למען הבטחון והשלום, אלא גם בתפיסה נוקבת של אחדות הגורל בין ישראל לתפוצות, תוך העמקת הזהות היהודית העצמית ברחבי התפוצות.

ירושלים שחבורה לה יחדיו פועמת בלב עמנו ברחבי תבל. בתופעה זו הרגשתי היטב במסעורתי בהין-לארץ. היא פורצת אלינו גם מעבר לשערים הנעולים מאותו חלק של העולם היהודי שלצערנו עדיין מנותק מאתנו.

בשנות החמישים המאוחרות נתגלתה באורח חריף הקוט" ביות בין המשטרים המלוכנים לבין המכנים עצמם מהפכניים. מ-1962, ובמשך חמש שנים, פעל צבא מצרים באכזריות נגד העם התימני. כוחותיו הוצאו מתימן כדי לקחת חלק בתוקפנות נגד ישראל מאז-יוני 1967. צבאותיו לא חזרו לשם רק משום שלא היה מי שיחזרו. במשך עשרים ושתיים שנה ידע אזורנו שלוש מלחמות ושנים של לוחמה, הסתננות, טרור, הסגר וחרם. אין תהליך שלא נוסה; אין תחליף שלא הומלץ, אין הסדר שלא הוכנס למערכת יחסינו עם שכנינו, — לבד מן השלום וכיבוד הריבונות ההדדית.

לאחר מלחמת השיחור ב-1948 הסתפקנו בהסכמי שביתת-הנשק ובהצבת משקיפי או"ם. התוצאה היתה — אישקט מתמיד על הגבולות והסגר ימי שהובילו למלחמת סיני. אחרי מלחמת 1956 קיבלנו עצת המעצמות ונסוגנו על סמך הבטחותיהן. חיל החירום של האו"ם הופעל באזורנו כדי להבטיח חופש שיט ולמנוע הסתננות. גם תרומה זו לא הביאה לידי הרגעת הגבולות ושיט חפשי בסואץ. ב-1967 חודש ההסגר הימי על מצרי טיראן, גרש חיל האו"ם ורוכזו כוחות גדולים על גבולותינו במגמה להכחידנו. היה זה בלתי-מונבן ובלתי-סביר אילו אחרי הנסיון המר הזה לא היתה מתגבשת עמדה והחלטה נחושה של ישראל: שלא תיתכן עוד חזרה לדרך כושלת זו.

ערביות בין-לאומיות, אזורים מפורזים, משקיפי או"ם, חיל חירום, משטר שביתת-נשק, — כל התחליפים לשלום ולבטחון נחרשו על גבנו. שלוש פעמים עמדנו מול איום של איבוד עצמאותנו המדינית ואף מול סכנה נוראה של השמדה פיזית, וזאת בגלל תוקפנות הערבים ומפני שקיבלנו עצות ידידים לסמוך על תחליפים. כל פעם הצלנו חיינו ועצמאותנו מפני שידענו בסופו של דבר לסמוך על עצמנו בלבד.

חברי הכנסת, המצב שתיארת מחייב היערכות ומאמץ בטחוני שלא ידענו כמותם בכל שנות המדינה. היערכות זו נשענת על עוצמה צבאית, על נכונות הקרבה עילאית, על משמעת מופתית של הלוחמים, המוגנים ויושבי הספר. רוח העמידה וההתחזקות פועמת בקרב העם כולו.

בתולדות קוממונית ישראל בארצו היתה תמיד העמ"י זה מול אתגר בטחוני מלווה הרחבת הבניין והיצירה, חיוק המשק, העלאת החברה וקיבוץ הגלויות, שהם תמציתה של שיבת ציון.

בסקרנו צד זה של ההתפתחויות ניווכח כי האתגר הבטחוני, מאז מלחמת ששת הימים, לא זו בלבד שלא שישב את הגידול התקין בכל התחומים אלא דירבן לעשייה רבת-ההיקף.

דוגמות ספורות בלבד: בשנתיים וחצי האחרונות גדל הייצור ביותר מ-25%, גידול שאיפשר הרחבת הייצור הבטחוני והאזרחי גם יחד וקליטת כל דורשי עבודה בתעסוקה יוצרת. במשך תקופה זו גדל היצוא ויגיע השנה למיליארד ורבע דולר.

בשדה החינוך התחילה הרפורמה שיש בה חזון גדול ומפנה רב-ערך בחינוך הדורות הבאים. מספר התלמידים במוסדות החינוך הגבוה הגיע ל-40,000 ומעלה, וביניהם כחמשת אלפים בני נוער יהודים מחוץ-לארץ.

בתחום המדע והתרבות נמשכה ההתפתחות בעומק

שכנינו טרם סיגלו לעצמם שתי עובדות-יסוד: רא- שית, שהמורח התיכון אינו "עולם ערבי". זוהי רקמה מגוונת של תרבויות, אמונות ומדינות ריבוניות, בהן מדינות לא-ערביות ולא-מוסלמיות, אשר שרשים עמוקים להן וזכות קיום נצחית בהי האזור. שנית, ישראל כמדינת היהודים שייכת למורח התיכון - לעברו, להווייתו ולעתידו - לא פחות מכל מדינה אחרת או עם אחר באזורנו. עם ישראל שב לארץ מכורונו.

כנסת נכבדה, בדברי נאלצתי לתאר את מצבנו כמות שהוא, והוא, למרבה הצער, עדיין מצב של מלחמה. אם עמדת שכנינו גוזרת עלינו להתמיד בו, כבר הוכחנו שיש לנו הכוח והיכולת לעשות זאת. אך רצונו של העם הדרוכ הוא דרך השלום. ועכשיו, עם הצגת הממשלה החדשה, אנו פונים שוב למנהיגי ערב לבחור בדרך השלום. עם כל הכאב והצער, שאנו נושאים בקרבנו על שנים של מלחמה ופורענות, אין בלבנו שנאה. ועם כל היכולת שהוכחנו להדוף מעלינו את התוקפנות - איננו חשים גאווה מנצחים. אנו מציעים שלום בין שווים, תוך שמירה על הכבוד הלאומי, ותוך כיבוד הריבונות, ולמען שיתוף-הפעולה בפיתוח האזור לטובת כל העמים היושבים בו. גם בשעות אלה אין לנו ספק שיום כזה בוא יבוא.

למען כל תושבי האזור חייבים אנו לעשות הכל כדי להחישו. מצדנו מוכנים אנו לו בכל עת ובכל שעה.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בטרם אציג את הממשלה החדשה, רצוני להביע חוקרתי לחברי הממשלה היוצאת שארם מצטרפים לממשלה זאת, והם: זלמן ארן - שכהן כשר החינוך והתרבות; מרדכי בנטוב - שכהן כשר השיכון; ישראל ישעיהו - שכהן כשר הדואר; משה כרמל - שכהן כשר התחבורה; אליהו ששון - שכהן כשר המשטרה.

עמדנו יחד בתקופות ובמבחנים קשים. עבודתו של כל אחד מהם במשרדו וחלקו בגיבוש מדיניות הממשלה כגוף אחד תרומה חשובה לפעולות הממשלה היוצאת. אני מאחלת להם הצלחה, ובטוחה שיוסיפו לתרום מנס-יונם ומיכולתם לעם ולמדינה.

הממשלה, שאני עומדת להציג לפניכם, כוללת את המערך - מפלגת העבודה הישראלית ומפלגת הפועלים המאוחדת, גוש תנועת החירות-המפלגה הליברלית, המפלגה הדתית-לאומית והמפלגה הליברלית העצמאית. למרבה הצער, אין חברי מפלגת הפועלים המאוחדת אשר במערך חתומים על ההסכם הקואליציוני שהנחתי על שולחן הבית, ואין הם שותפים למכלול קווי-היסוד של מדיניות הממשלה, שגם אותם הנחתי על שולחן הבית. אולם הם נושאים באחריות משותפת עם חברי הממשלה לגבי פרק ה' של קווי-היסוד, הן במדיניות חוץ ובטחון, וכן הם שותפים לאחריות הקולקטיבית, לתקציב ולעניי-נים פיסקליים.

רצוני להביע תקווה שלא ירחק היום ומפלגת הפועלים המאוחדת, הקשורה במערך, תיכנס בעול השותפות המלאה בקואליציה הממשלתית.

בינתיים אהיה אני מופקדת על שני המשרדים: המשרד לקליטת העלייה ומשרד הבריאות. אני מקווה שמפלגת הפועלים המאוחדת תקבלם בהקדם, ועד אז יהיו בידי הסמכויות של השר לקליטת העלייה ושל שר הבריאות.

בתקופה האחרונה היינו עדים לקריאות הזדהות וכמיהה מצד אחינו מעבר למסך-הברזל בבכירת-המועצות המבקשים לעלות לישראל, להצטרף אל אחיהם ולחדש חייהם היהודיים במולדתם ההיסטורית. שוב נתגלה שאין כוח בעולם שיכול לנפץ אחדותו של העם היהודי או שיכול לנתק אלפי הנימים המקשרים כל יהודי לישראל.

בבתי-הכלא במדינות ערב ותחת משטר דיכוי חיים שרדו יהדות מפוארת בעיראק, בסוריה, במצרים ובמדינות ערב האחרות.

אנו שולחים ברכת "חוק ואמץ" לאחינו החיים במשטר העריצות והדיכוי. לא נשקוט ולא נגזח עד שיתאפשרו יציאתם ואיחודם מחדש עם העם היהודי במולדתו.

כנסת נכבדה. ממשלת ישראל החמש-עשרה נכנסת לתפקידה בתקופה קשה, אך גם רבת סיכויים. משימתנו הראשונית היא לקיים כוח ההרתעה של צה"ל, שהוא הערובה לבטחוננו ולמניעת מלחמה. לא נחסוך מאמץ מדיני וקרבן חמרי כדי להבטיח שבדי חיילינו יוסיפו להיות אמצעי הלחימה וההרתעה הדרושים.

מנוי וגמור עמנו שלא להרפות במאבק למען השלום. בכוחנו לעמוד במאבק זה עד שיכירו מנהיגי ערב ותומכיו-הם כי איומי מלחמה, תוקפנות בקווי הפסקת-האש, מעשי טרור ולחץ בין-לאומי לא יצליחו להחזיר את הגלגל למצב שארם לפני יוני 1967. הכרה זו היא המפתח לשלום-אמת.

מאבק זה עלול להיות ממושך. אין איש שיכול להתנבא כמה זמן ימשך. יש המציעים לנו פתרונות טלאי ו"קיצורי דרך" שאין בהם שלום-אמת. אלה טוענים כי מחוות חד-צדדיות מצד ישראל יסללו את הדרך לשלום. גישה זו היא התעלמות תמימה ומסוכנת משורש הבעיה. הוויכוח הוא על זכותנו לחיות ועל קיומנו, וכל עוד אין שינוי בגישת הערבים לעובדת-יסוד זו לא יועילו כל מחוות.

מן הצד השני, יש מי שמתייאש מאפשרות השלום וחווה עתיד של קדרות ומלחמה. גם לאלה נאמר כי בכוחנו להדוף תוקפנות אויבנו, לקדם כל רעה, ובאותו זמן לא לזנוח את חזון השלום ולא לחדול אף לרגע מלגצל כל שביב תקווה לקידומו. לא נחדל מלהעלות לעיני עמי האזור והעולם את חזון השלום ושיתוף-הפעולה, המגלמים בתוכם בשורה חברתית וקידמה כלכלית למיליונים רבים באזור, שחיהיה חיי עוני משועים ומנוונים. אין אנו מקבלים את ההנחה שהשלום הוא בבחינת מחווה או ויתור כלפינו, או כי שכנינו זקוקים לו פחות מאתנו. עמי ערב הם הקרבנות הראשיים של ההרס, המוות והחורבן שמביאות על האזור מלחמות מנהיגיהם. יבוא יום - ואולי אינו רחוק כל-כך - והכמיהה לשלום בקרב המוני ערב תגבר על טירוף המלחמה של מנהיגיהם.

גם מלחמת ההתשה, שכפו עלינו מנהיגי ערב, כבר מתירה את המתחים. עם ישראל עבר אלפיים שנות התשה וידע להתחשל נגד כל צורך ומשחית. עוד לא נוצר כוח בעולם שיוכל להתיש ולדכא רוחו וחיוניותו של העם הזה. נתבצר תוך עמידה על נפשנו - ונעמוד על נפשנו תוך כדי התבצרות. כשם שלא איפשרנו לאויבנו לפתוח במלחמה כוללת, כך לא נניח להם לקבוע את קצב מלחמת ההתשה והיקפה.

– התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (הודעת ראש הממשלה) (מאיר); (דיון) (ברקת, י. מ. לוי) –

שלמה הלל – שר המשטרה
 עזר וייצמן – שר התחבורה
 זרח ורהפטיג – שר הדתות
 חיים לנדאו – שר הפיתוח
 יוסף ספיר – שר המסחר והתעשייה
 פנחס ספיר – שר האוצר
 שמעון פרס – שר
 משה קול – שר התיירות
 אלימלך שמעון רימלט – שר הדואר
 ויקטור שם-טוב – שר
 חיים משה שפירא – שר הפנים
 יעקב שמשון שפירא – שר המשפטים
 זאב שרף – שר השיכון.

כבוד היושב-ראש, אני מתכבדת להציג לפני הבית את חברי הממשלה המוצעת, ומבקשת הבעת אמון לה. גולדה מאיר – ראש הממשלה
 יגאל אלון – סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות
 אבא אבן – שר החוץ
 יוסף אהרן אלמוגי – שר העבודה
 מנחם בגין – שר
 יוסף בורג – שר הסעד
 ישראל ברזילי – שר
 חיים גבתי – שר החקלאות
 ישראל גלילי – שר
 אריה דולצ'צין – שר
 משה דיין – שר הבטחון

2. דיון

(א) קיומו של הסטטוס-קוו החד-צדדי, אשר לפיו מותר לגרוע בענייני היהדות, אך אם באים בהצעה לתקן או לשפר, מנפנים בתשובה על קיומו של סטטוס-קוו.

(ב) בעיית השבת. המצב בתחום זה חמור ביותר: – (א) בעיית הטלוויזיה בשבת. אילו התכנסה הממשלה להחיות בטעותה, היתה מתקנת את המצב. גדולי ישראל בזמנים עברו העונו לומר: דברים שאמרנו – טעות בידנו. הממשלה יכלה להחליט מחדש, כי לא תהא טלוויזיה בשבת, וזו לא היו מזדקקים לכל הפילפולים בבית-המשפט העליון. הממשלה היתה צריכה להחליט על ביטול ההחלטה הקודמת, ולא להסתפק בהחלטה על הקפאה זמנית בלבד. כל עצם הטלוויזיה הביאה אסון בכל העולם, ובמיוחד אצלנו, ואמנם התנגדו לטלוויזיה גם בימות החול; (ב) "היתרי" עבודה בשבת. לדעתנו, רק במקרים של פיקוח-נפש לכלל או לפרט מותר להורג ציא היתר עבודה בשבת, ואילו כיום ניתנים היתרים לצורך רווחים כספיים; (ג) נמלי ישראל עובדים בלילה שבתות ומושבתיים במוצאי שבתות; (ד) מוטסים של "אל על" טסים בשבת; (ה) אין חוק שבת, ותייבים לחוקק חוק שבת אמיתי ולא מה שקיים עד עתה, אשר איננו נוגע לשבת בכלל.

כל הוועדות או ההבטחות בתחום זה או בתחום אחר אינן שוות מאומה.

(ג) ניתוחי מתיים. יש רק תיקון אחד ויחיד בעניין זה, לא לנתח בלי הסכמה בכתב של הנפטר או בני משפחתו. הרבה שנים כבר דשים בעניין זה, אולם שום נוסח אחר מלבד זה לא יפתור את הבעיה. לאחר פירסום גילויי של מבקר המדינה לא הוגשה אפילו תביעה משפטית אחרת, ומכל ההבטחות לא יצא דבר. הכל ידועים שהמצב בעניין זה גורא ואיום, ויש בכך כפייה אנטי-דתית מוב-הקת ובלטת.

(ד) חינוך. קיימת אפליה בין חינוך דתי וחינוך כללי, במיוחד כאשר ברור מאוד שחינוך ללא יהדות משנה את פני כל הדור וגוטל את נשמת הילדים ותוכן חייהם.

(ה) קיימת אפליה בולטת בין המוסדות החילוניים להשכלה גבוהה לבין מוסדות התורה הגבוהים.

היו"ר ר. ברקת:

חברי הכנסת, אנו עוברים לדיון. ועדת הכנסת הקציבה לדיון זה חמש שעות. רשות הדיבור לחבר-הכנסת יצחק מאיר לוי, ואחריו לחבר-הכנסת צדוק.

יצחק מאיר לוי (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו נמצאים עתה במצב קריטי וחמור מכל הבחינות. מצד אחד אנו רואים את עזרת ה' יתברך על כל צעד ושעל, ומאידך גיסא – מתחמיר מיום המצב בתחום המדיני והצבאי, הטרור מתגבר וקרבתנו יהודיים הם מנת-חלקנו כל יום. אין רו-אים מוצא על-פי דרך הטבע, ולפי השקפתנו מוחייב המצב להתקרב לה'.

אמנם, המצב מוחייב ליכוד, אולם אם רואים את כל התוכן של המשא-ומתן הממושך לליכוד לאומי, אין זה מעורר רושם של ליכוד-אמת. כאשר רואים איוה משקל מעניקים לדיון על תיקים, על שר או סגן שר, יוקרה אי-שית או מפלגתית, וכל אלה חשובים יותר מאשר כל תוכן – מתעורר פיקפוק על טיבו של הליכוד. וכל זה דווקא במצב החירום שאנו שרויים בו, כאשר אויבנו מקיפים אותנו וכאשר לפנינו שורה כה ארוכה של בעיות פוליטיות וצבאיות.

באופן זה, עורך כל המשא-ומתן על הקמת הממשלה החדשה רושם עגום ביותר. ליכוד של אמת, לדעתנו, ייתכן רק על יסוד ליכוד בין עם ישראל וה', ואי-אפשר לעשות ליכוד ולהפקיר את המצב הרוחני של העם.

ליכוד זה נבנה על בסיס של הסטטוס-קוו. אולי כבר נשכח מניין המקור לסטטוס-קוו זה, וכדאי להוכיח שהוא גולד על רקע של תחבורה ציבורית בשבתות. קבעו שבכל הארץ לא תהיה תחבורה ציבורית בשבתות, להוציא את איזור חיפה, ששם היוו פעם הערבים רוב, ולכן הוחלט שצריך להשאיר שם את התחבורה הציבורית בשבתות, אף-על-פי שיש מדינה יהודית ושלטון עצמאי. זה כל היסוד של הסטטוס-קוו האומלל בענייני דת.

אגודת ישראל אינה יכולה להשתתף באחריות הקו-לקטיבית ולשבת בממשלה, וזאת בגלל שורה שלמה של בעיות:

מהלך ההיסטוריה של עמנו ותיוכחו לדאות איך אבותינו מסרו את נפשם למען היהדות.

בזמן מלחמת ששת הימים ראינו כי חלה התעוררות מסויימת, רבים הרגישו במהלך הנסים, ואם אנו רוצים לזכות בישועה שלמה ואמיחית, אין לפנינו דרך אחרת אלא לשוב לה'. אנו עושים רק דברים חיצוניים, מבלי להודק לפנימיות הדברים ולהוציא את המסקנות. לדוגמה, מאמצים את השם "מכבי" בלי להזכיר שראשי תיבות מלה זו הם "מי כמון כבליים ה'".

אני מקווה כי המהפכה הרוחנית בוא הבוא, וזוכה לישועתנו השלמה.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר הכנסת צדוק, ואחריו לחברת הכנסת רויאל-גאור.

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נבבדה. אני מברך על כך שהממשלה המתייצבת היום היא ממשלה של ליכוד לאו-מי. אני משוכנע שזה רצונו של הרוב המכריע של הציבור בישראל; אני משוכנע שהקמת ממשלת ליכוד לאומי היום היא בשורה לעם היהודי ברחבי העולם.

אדוני היושב-ראש, הועלו שתי טענות עיקריות נגד כינון ממשלה רחבה. הטענה האחת אומרת כי קיום או-פויציה הזקה היא נשמת-אפו של ממשל דמוקרטי; כי ממשלה הנשענת על 85% מן הנבחרים היא למעשה ממשלה ללא אופוזיציה; וכי לאורך ימים עלול מצב זה לערער את יסודות הממשל הפרלמנטרי. נכון שקיים אופוזיציה הוא אחד מערכי היסוד של ממשל פרלמנטרי; כנגד ערך זה, בימי מלחמה - והימים האלה ימי מלחמה הם - עומד הערך של ליכוד הציבור מאחורי ממשלתו, וערך זה שקול בימי מלחמה כנגד הערך של קיום אופוזיציה גדולה. הוא אף עדיף ממנו.

אנו הולכים לקראת תקופה קשה; העם חי במתח נוכח המתרחש בחזית הצבאית, נוכח המתרחש בחזית הטרור, נוכח המתרחש בחזית המדינית. אנו גדרשים לקרבנות גדולים. העם יידרש לקרבנות כלכליים, צריך שהציבור יחוש בודאות כי העומס המוטל עליו הוא בלתי-נמנע, כי העומס הוא על דעת הכל. צריך שמידב העם יודהה עם הממשלה, שמידב העם יחוש כי הוא מיוצג בממשלה, כי הממשלה היא ממשלתו.

האנגלים, שארצם היא מולדת הממשל הפרלמנטרי, קיימו למעלה מחמש שנים ממשלת ליכוד לאומי שמא-חוריה עמדו 100% של חברי הפרלמנט. לא נפגמו או יסודות המשטר באנגליה. אנו יכולים להתנחם, כי 15% מחברי הבית נשארים באופוזיציה - אופוזיציה מגוונת מאוד, בחלקה קולנית למדי - ודאי לא יחמיצו שום הזדמנות לתקוף את הממשלה מאגפים שונים. אנו חיים במשך עשרים שנה בממשל פרלמנטרי והוא היכה שרשים עמוקים. מי שחושש כי יבולע לשרשים אלה אם בימי חירום תהיה לנו ממשלת ליכוד עם אופוזיציה שולית בלבד, הרי הוא רואה, או מנסה לתאר, צל הרים כהרים.

ייתכן אפילו - ורק בנו, בסיעות המשתתפות בממשלה, תלוי הדבר - כי במישור הפרלמנטרי "מען ייצא מתוק", כי הביסס הרוב של הממשלה יתן אותותיו במידה גדולה יותר של חופש ביטוי, של חופש יזמה לחבר הכנסת האינדיבידואלי. אנו צריכים להיות המבקרים של עצמנו, הייתי אומר - האופוזיציה של עצמנו.

1) המיסיון, במשך כל השנים אנו זועקים על בעיה כאובה זו. במדינה יש פתח פתוח למיסיונרים, ובכל אופן - יש יחס של אדישות ושוויון-גפש לגביהם, וברור לנו כי ילדים שמועברים למיסיון נהפכים מילדי ישראל לשוני-אי ישראל מובהקים. כל הצרות שבאו לנו בעניין מסגד "אל-אקצה" נוצרו בגלל החופש המוענק למיסיונרים. בימים אלה אנו שומעים על המאבק המתחולל בוכרון-יעקב, עקב העבססותם של מיסיונרים גרמניים שם. איננו יכולים להבין את פשר השתיקה ושוויון-הגפש בעניין זה.

2) המצב ברחוב היהודי חמור. ילדים ומבוגרים מורחקים מיהדות של אמת. ההפקרות בסרטים, בטלוויזיה ובספרות קלוקלת מגבירה את עבריינות הנוער ואת החילוניות ברחוב היהודי. הנוער מתרוקן מכל תוכן, וזה מתנקס בכל העניינים. כמה שזעקנו עד כה, לא נעשה שום דבר קונקרטי על-ידי הממשלה בעניין זה.

3) בשורה של חוקים מחוקי המדינה קיים המושג המחפיר של ה"ידועה בציבור", וזה גורם הרס לכל חיי המשפחה היהודיים.

4) בכל הארצות קיים חוק למניעת הונאה בכשרות, שלא ירמו את הציבור, ואילו אצלנו אין חוק כזה. יזכינו לאחרונה של כל המקומות הקדושים נמצאים בדיעבד, אולם ההפקרות שם גדולה. הר הבית היה מקודש מאז ומתמיד, ויהודים אסור להם להיכנס לשם, ואילו היום הכל הפקר וזה בגושפנקה ממשלתית.

5) די בעשרת עניינים אלה, אולם יש עוד הרבה בעיות, ובכל אופן אלו מונעים אותנו מליטול חלק באחריות הקולקטיבית של הממשלה, ולא נצביע בעדה.

אנו יודעים כי למפלגה טוב מאוד לשבת בממשלה. וכיום - כמעט הכל העדיפו זאת ואנו לא. לנו עקרון, ועליו עמדנו ונעמד. ישבנו בממשלה כשהיתה לנו השפעה בענייני אמונה דת, אבל מאז נוצר הסטטוס-קוו החד-צדדי והאומלל איננו יכולים לקבל אחריות זו.

עם זאת עלי להבהיר, כי לא היינו ולא נהיה מפלגה אופוזיציונית ככל האופוזיציות. בכל עניין הנוגע לבטחון המדינה נצביע בעד, במיוחד כאשר כה נחוץ להוכיח לעולם את אחדותו של כל העם. בכל שאר העניינים גזון לגופם של דברים, לא אופוזיציה לשמה, אבל בעניינים שנוגעים לגפש האומה ועיקרי הדת נעמד בכל נוקף, שכן אין לנו שום מנדט לוותר או להתפשר בהם.

מצויים אנו עתה ימים מספר אחרי חג החנוכה. מקווים אנו לה' שבזמן של ישועה ורחמים יעזור לנו גם עתה וזוכה גם עתה לישועה ורחמים, כמו אז. אנו מק-וים שיקויים בנו "זאתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסדת רבים ביד מעטים": בזמן הילקת הגרות בירכנו: "שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", שכן יש קשר בין הנסים שנעשו אז לבין הנסים כיום.

אין אתנו יודע עד מה, ומה שאיננו מבינים עד יותר, שבמצב כזה יש עוד יהודים שבגלל הגלות הארוכה הת-רחקו מיהדות. ההיסטוריה של חנוכה מזכירה לנו, כי מאנטיוכוס ועד היתלר רצו תמיד לרמוס את היהדות ולהסיל את העם, אולם בעזרת ה' נשארו קיימים ואילו מכל המתיוונים וההולכים בדרכי הגויים לא נשאר כלום, וכואב לנו עד מעמקי נפשנו, שאחרי שקמה מדינת יש-אל, שכחו יהודים רבים מה שהם. אדרבה, התבוננו בכל

— שמפ"ם, בעתיד הקרוב ביותר, תהיה לשותף מלא לאחריות ולביצוע.

אדוני היושב-ראש, מה צפוי לנו בעתיד הקרוב בתחום המדיני והבטחוני איננו שונה במהותה, אם כי עלול להיות מדאיג יותר במידת חומרתו, מן הקיים כיום. אבל יש תחום אחד שבו צפוי לממשלה הזאת, כבר בראשית דרכה, מבחן חמור, מבחן שטרם עמדנו בו: המבחן בתחום הכלכלי. בתחום זה יש לנו היום בעיה מרכזית אחת והיא: בעיית הרזרבות במטבע-חוץ. בסוף דצמבר 1967 היו לנו כ-715 מיליון דולר ביתרות מטבע-חוץ. במשך שנת 1968 ירדנו ב-50 מיליון דולר בערך. זאת לא היתה ירידה מקרית, אלא סימפטום של תהליך צפוי. לא שעינו לכחובת שעל הקיר. במשך שנת 1969 ירדו היתרות בלא פחות מ-250 מיליון דולר, ובסוף שנה זו נעמד לפני סך כל היתרות של 400 מיליון דולר בערך. אינני בטוח שירידה תלולה זו היתה, כולה, בלתי-ימנעת. סבירני שבחלקה היא תוצאה של מחדלנו הכלכליים בשנת 1969. אם נמשיך בקצב זה, עלולים אנו לעמוד לפני שוקת שבורה בעוד שנה וחצי-שנתיים, אם לא לפני כן. ואין היום של הממשלה תפקיד דחוף יותר מאשר בלימת ההידרדרות במצב היתרות שלנו במטבע-חוץ; כי אם לא נעמוד מבחינה כלכלית, לא נוכל גם לעמוד מבחינה צבאית ומבחינה מדינית.

אדוני היושב-ראש, בעבר לא נתנסינו במלחמות ממושכות. המלחמות שלנו היו קצרות, מלחמות של ימים מעטים. לאותם ימים מעטים היינו מגייסים את כל כוחנו ואחרי הנצחון היינו חוזרים לחיות חיים כתקנם. זו הפעם הראשונה בתולדות המדינה, שאנחנו מתנסים בסיון חדש — מלחמה ממושכת, שאין לראות את סופה. תקציב הבטחון שלנו הוא תקציב מלחמה; הייצור שלנו עובד בהיקף גדול לצרכי הבטחון; חלק גדול והולך מכות-האדם שלנו מגויס לשירות הבטחון; בשירות חובה, בצבא הקבע ובשירות המילואים. ומאחר שהמלחמה היא ממושכת, אין אנו יכולים לונות תפקידים חיוניים אחרים. במקביל לבטחון, אנחנו חייבים להגביר את העלייה, לק" לוט אותה ולפתח את המשק. אבל עד כה לא היתה לנו מדיניות כלכלית מותאמת לצרכים אלה, צרכי מדינה הנתונה במלחמה, הקולטת עלייה והמפתחת משק. כדי לבלום את הדילדול המסוכן של יתרות מטבע-חוץ שלנו אנחנו חייבים בשני דברים: להטיל על עצמנו מעמסה כבדה יותר ולהגביר גיוס אמצעים ממקורות חוץ; ולא יהיה לנו פתחון-פה, לא יהיה לנו צידוק, לתבוע עזרה מן החוץ — מיהודים ומלא-יהודים — אלא אם כן נלך עד קצה הגבול בהטלת המעמסה על עצמנו.

מה פירוש הטלת המעמסה על עצמנו? פירושה — ראשית כל וקודם כל — בלימת גידול הצריכה. בשנת 1969 שוב הרשינו לעצמנו גידול הצריכה הפרטית בשיעור של 8% לגנש. זהו כמעט שיא עולמי. זהו שיעור שכמעט אין לו אח דוגמה בקרב עמים השרויים בשלום ובשלוה. יש לבלום עלייה זו. לא בהורדת רמת החיים מדובר, ולא בהקפאתה, אלא בבלימת עלייתה, בהעמדתה על שיעור עלייה סביר, למשל של 3% לגבי כל חלקי-הצריכה, מחוץ לשכבות העניות שמחובתנו לאפשר להן עלייה של רמת החיים בשיעור ניכר. ועלנו לעשות כל מאמץ אפשרי לחסכון בהוצאות הממשלה ומוסדות הציבור בתחומים לא-חיוניים.

בלימה הצריכה הפרטית — כיצד? על-ידי מדיניות

הטענה השגויה היא שממשלה רחבה, על כל גווני הקשת ועל הגישות השונות שבתוכה, לוקה בחוסר כושר הכרעה. יש לנו נסיון של שנתיים וחצי לגבי ממשלה במתכונת סיעתיות וזה לממשלה זו, והנסיון הזה מפרך את הטענה הזאת. לפי מיטב ידיעתי, לא היה עניין אשר דרש הכרעה ולא הוכרע בממשלה בגלל הקשת הרחבה. לפי מיטב ידיעתי לא הוחמצה שום הזדמנות, שום פתח, שום סדק של ממש לכיבוד אפשרויות של שלום. ואני מאמין שהאופי הרחב של הממשלה מנע החלטות מיי-תרות בעניינים שטרם הגיעה שעתם — דבר שהוא לזכות הממשלה היוצאת ולא לחובתה.

התפקידים שלפנינו ברורים: נכונות למשא-ומתן על שלום בכל עת; הגנה על קווי הפסקת-האש כל זמן שאין שלום; ביצור נוכחותנו ובטחוננו בשטחים החיוניים לקיומנו; עמידה בפני לחצים מבחוץ; כוננות מתמדת למלחמה מלאה — אם יכפו אותה עלינו; מלחמה בטרו; רתימת המשק למאמץ המלחמתי; הגברת העלייה וקליטתה. בכל השאלות האלה, שהן שאלות-יסוד של הקיום הלאומי, מאוחדים כל חלקי הממשלה, וזה בסיס מספיק, בסיס איתן, לממשלה זו לעתיד הנראה לעין.

האופי הגוון של הממשלה, אופיה המאוון, הוא בעיני ערובה שלא תוכרענה הכרעות אשר אין עוד צורך בהן ולא תיפול הכרעה קיצונית לכאן או לכאן. אין אני מתעלם מכך שקיימים בממשלה הבדלי תפיסה, אולי עמוקים, בנוגע למפת השלום העתידה ובנוגע למהות השלום. לצערי, הנושאים האלה אינם עומדים על הפרק. וכאשר נעמוד לפני סיכוי של שלום, בעתיד שאינו נראה היום, תשכחה הממשלה ותכרע לפי התנאים שיהיו קיימים באותה עת. היא תכריע או על דעת הכל, או על דעת רוב והמיעוט ישרים למען המשך ממשלת הליכוד, או — אם המיעוט ימצא עצמו במחלוקת חריפה עם הרוב — יסיק המיעוט מסקנות. בדבר אחד אני בטוח; כשהגיע שעת ההכרעה, תכריע הממשלה ולא תרשה שקיום מצוות הליכוד לשמו ישתק את כושר ההכרעה של הממשלה.

אדוני היושב-ראש, הייתי אומר כי ישנו שמץ של רב על בגדה של הממשלה; הוא בכך ששניים מחבריה וקבוצת חברי כנסת שמאחורי השניים משתתפים בממשלה לא באחריות פרלמנטרית מלאה, אלא באחריות מוגבלת לעניינים מוגדרים — בעיני חוץ, בטחון ותקציב. בעיני, זוהי אנומליה פרלמנטרית, כי הממשלה שלנו מבוסס על אחריות משותפת של הממשלה כולה בכל העניינים. אפשר היה להצדיק סטייה זו מן המקובל לגבי שרים וסיעות שצורפו לממשלה באווירה של ערב מלחמה, לאחר משא-ומתן של שעות ספורות. קשה להצדיק זאת עתה, כשמדובר בממשלה אשר קמה לאחר משא-ומתן סדיר וממושך למדי.

עם כל זאת, אני מברך על הצטרפות חברינו ממפ"ם לממשלה. הייתי מעדיף שישתתפו באחריות מלאה, אבל אני שמח שהם משתתפים לפחות באחריות מסוייגת. הייתי רואה את הממשלה כלוקה בחוסר אילו נעדר ממנה המחנה החלוצי של מפ"ם וההשפעה המאונת של הקו המדיני שמפ"ם מייצגת אותו. לפי מיטב ידיעתי, אין בקווי היסוד של הממשלה שום דבר שמפ"ם אינה יכולה לקבל אותו. ואני רוצה להצטרף למשאלה שהביעה ראש הממשלה — ואני מקווה שאינני חוטא באופטימיות מופרזת

בממשלה זו יש מספר גדול יותר של שרים שלא מקרב חברי הכנסת מאשר בכל ממשלה קודמת. מקצתם נבחרו לכנסת והתפטרו מן הכנסת ממש ברגע האחרון לפני כינון הממשלה; מקצתם - מפלגתם הועידה אותם מלכת-חילה לחברות בממשלה, ולא הציבה אותם ברשימת המועמדים לכנסת; ומקצתם - המועמדות שלהם לחברות בממשלה עלתה רק תוך תהליך הרכבת הממשלה.

אני חושב כי רק הסוג השלישי - אלה שמועמדותם עלתה תוך תהליך הרכבת הממשלה - מתיישב עם רוח הממשל הפרלמנטרי, לפי המתכונת הבריטית הנהוגה אצלנו. לפי מיטב הבנתו, כשקבע המחוקק, בחוק המעבר, שהממשלה תהיה מורכבת ממספר שרים "מתוך חברי הכנסת או מחוזה לה", או בלשון חוק יסוד: "הממשלה

- שר (מחוץ לראש הממשלה) ייבחר שיהיה שלא מבין חברי הכנסת", הרי רוח הדברים היתה, כי בדרך כלל יהיו חברי הממשלה מבין חברי הכנסת, אך אם רוצים לצרף מועמד שלא מבין חברי הכנסת - אין מניעה לכך. אני רואה טעם לפגם בכך שמפלגה מועידה מראש אנשים מסויימים לחברות בממשלה, ואינה מכניסה אותם לרשימת המועמדים. הבחירות לכנסת הן, בתמציתן, גם בחירת רות לממשלה. הייתכן שדווקא המיועדים לשרים לא ייעמדו לבחירה לכנסת? אשר לאלה שנבחרו לכנסת והתפטרו ערב כינון הממשלה, הרי ההתפטרות הבהירה לות מן הכנסת 48 שעות לפני כינון הממשלה, כדי להספיק לחדול מלהיות חבר כנסת - הן תחבולה לא כל-כך מכובדת, אם גם לא בלתי-חוקית, לעקיפת החוק.

נראה לי שעלינו לחפש פתרון מכובד לסוגיה זו, ואני מצטרף למציעים לשקול הסדר המבוסס על הנהוג, למשל, בנורבגיה. שם, שר שהוא חבר הפרלמנט מפנה את מקומו לפרלמנט למועמד הבא, למשך תקופת כהונתו כשר. הסדר זה מבטל את האבחנה בין שר שהוא חבר הפרלמנט ובין שר שאינו חבר הפרלמנט; פוטר את השרים מן הצורך לבוא לפרלמנט להצבעות בלבד; מעמיד לרשות עבודת הפרלמנט וועדותיו את המספר המלא של חברים; ומאפשר לשר לחזור לעבודתו הפרלמנטרית אם תוך הקאנדנציה של הפרלמנט הוא פורש מן הממשלה. אני חושב כי הסדר מעין זה עשוי להתאים לצרכינו, ומן הראוי לשקול אותו.

הערת האחרונה נוגעת לעניין הקרוב במיוחד ללבי - עניין מתן חוקה למדינה. מאז הוויכוח הגדול על החוקה - בימי הכנסת הראשונה - וההחלטה שהחוקה תינתן פרקים פרקים, מגילות מגילות, לא התקדמו אלא בעצלתים בתחום זה. אני סבור שאחרי למעלה מעשרים שנות נסיון בממשל בשלים או להשלמת מלאכת החקיקה הקונסטיטוציונית וכינוס חוקי היסוד למסמך אחד שיהיה חוקת המדינה. בקווי-היסוד של הממשלה הזאת נקבעו בעניין זה דברים מפורשים יותר מאשר אי-פעם בעבר, והודגש הצורך בחקיקת חוק יסוד: זכויות האדם והאזרח. אם נעשה את המאמץ הדרוש, תיזכר הכנסת השביעית בתולדות המדינה ככנסת של מתן חוקה.

הי"ד ר. ברקת:

חברי הכנסת, נפסיק עתה את הישיבה, ונחדשה בשעה 14.00.

הכנסות, בכלל זה מדיניות שכר מותנה ומרוסנת; על-ידי הגברת החסכון, חסכון מוצון - ואם יש צורך גם חסכון חובה, ובאין ברירה, כן - גם על-ידי הגדלת מסים. בתחום זה, אדוני היושב-ראש, בתחום הכלכלי, צפוי לממשלה מבחן קשה, המחייב עוז לנקוט צעדים נמרצים, בטרים פורענות, צעדים אשר מן ההכרח שיהיו בלתי-פופולריים. שר האוצר גרתם בעול כבד מאוד. הוא ראו לעידוד ולעזרה מכל אחד מאתנו. ואני מאמין שיש בציבור נכונות לשאת בעול המאמץ המלחמתי, נכונות גדולה יותר משאנו מוכנים לייחס לו. אם נתלטי על הצעדים ההכרחיים ונסביר אותם, אין לי ספק שהציבור יבין ויענה.

אדוני היושב-ראש, יש שתי סוגיות הקשורות בהקמת הממשלה הזאת, הייתי אומר: סוגיות בשולי הקמת הממשלה, שהייתי רוצה להעיר עליהן הערות קצרות. סוגיה אחת נוגעת למספר חברי הממשלה ולחלוקה הדפארטאמנטלית של משרדי הממשלה. בממשלה זו 24 שרים - 2 יותר מאשר בממשלה היוצאת, 6 יותר מאשר בממשלה שהוקמה אחרי הבחירות בשנת 1965. יש בציבור התוהים - לשם מה ממשלה גדולה כל-כך? זכו, לא חל כל שינוי מהותי במספר משרדי הממשלה; אך לא פעם הוצעו הצעות והובעו דעות שיש אפשרות לצמצם את מספר המשרדים, למוג משרדים, ואין לומר בשום פנים שאין הגיון אירגוני בהצעות אלה. אין לי ספק שמומחה ליעול, שישתגר בחדר עבודתו, ויכל לצייד דיאגרמה של משרדי הממשלה, שתהיה גם מצומצמת יותר, גם יעילה יותר, גם חסכונית יותר. ואין לי ספק שהמומחה ויכל לקבוע, להלכה, מספר אופטימלי של שרים בממשלה, שיהיה נמוך בהרבה מ-24. אך אנו חיים במציאות פוליטית, שאין טעם להתעלם ממנה. מציאות זו מחייבת לתת נציגות לכל סיעה המשתתפת בממשלה, ולכל חטיבה בתוך כל סיעה. והמשך החלוקה הדפארטאמנטלית הקיימת, תוך הגדלת מספר השרים, הוא המחיר ההכרחי שעלינו לשלם בעד ממשלת ליכוד לאומי. אין זה מחיר יקר מדי; וההכרח לא יגונה.

אלא שהמצב שבו נמצאת המדינה, מצד אחד, ומספר השרים הגדול, מצד שני, מחייבים, לדעתי, רביזיה של הדרכים והנהלים של עבודת הממשלה, שנקבעו ונתגבשו בימים רגועים יותר, כשהממשלה היתה גוף מצומצם יותר. אינני בא להציע הצעות. אין לי הצעות מגובשות. גם אילו היו לי, לא הייתי מעלה אותן כאן, כי סדרי עבודתה של הממשלה הם ביסודם עניין פנימי של הממשלה. אבל יש עניין לכנסת, יש עניין לציבור, שמכונת הממשלה תהיה "משומנת" כהלכה, שהתהליך של קבלת החלטות יפעל ביעילות. חוששני שדיונים מלאים במליאת הממשלה ובוועדות שרים רבות-מש"תתפים עלולים לסרבול את עבודת הממשלה ולהכביד על תהליך הדיון וההחלטה.

אני ממליץ לפני הממשלה, אני ממליץ לפני ראש הממשלה, שיבדקו בהקדם את סדרי עבודת הממשלה, מתוך גומה להתאימה למספר חברי הממשלה ולצרכי הזמן.

הסוגיה השנייה נוגעת לשרים שאינם חברי כנסת.

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר מ. ביבי:
 אני מחדש את ישיבת הכנסת. תחילה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת ת. ליאור:
 ברשות היושב-ראש, הגני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת, לקריאה שנייה ושלישית: 1. חוק התקציב (מס' 2) לשנת 1969/70, תש"ל-1969; 2. חוק המלווה לבטחון המדינה (תיקון), תש"ל-1969, - שתורו מוועדת הכספים.

לדיון מוקדם: חוק לחישוב גימלאות המשתלמות על-פי דין, תש"ל-1969 - הצעת חברי-הכנסת דניאל לוי.

כ. הונחו החלטות בדבר אישור הודאות: 1. בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 25), תשכ"ט-1969; 2. בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 1), תש"ל-1969; 3. בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 1), תש"ל-1969; 4. בצו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 39), תשכ"ט-1969; 5. בצו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 42), תש"ל-1969; 6. בצו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 44), תש"ל-1969; 7. בצו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו) (תיקון מס' 47), תש"ל-1969.

ד. התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת

1. דיון (המשך)

היו"ר מ. ביבי:
 הכנסת תחזור לדיון בסעיף ל"ט בסדר היום: התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת, לפי סעיף 15 לחוק יסוד: הממשלה.

רשות הדיבור לחברת-הכנסת רויאל-נאור, ואחריה - לחברי-הכנסת בן-מאיר.

אסתר רויאל-נאור (גח"ל):
 אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הממשלה המתייצבת היום לפני העם והכנסת היא ממשלה רחבה, הנשענת על רוב גדול שלא היה כמותו עד כה בכנסת. היא ממשלה רחבה - בהיותה מזיפה סיוע רבות בבית; היא נשענת על רוב כה גדול, שעד כה לא נשענה עליו שום ממשלה ממשלות ישראל. אולם ייחודה של הממשלה איננו לא בזה ואף לא בזה; ייחודה בכך שהיא ממשלת ליכוד לאומי.

על כן, בתנאים מיוחדים מתייצבת גם היום ממשלת הליכוד הלאומי לפני העם והכנסת, כאשר האויב לא חדל מהכרזותיו על חפצו, רצונו, תכניותיו, מזימותיו ומגמותיו להכחידו מתחת פני השמיים. כאשר מאחורי אויבנו ארצות ערב, ובראשם הירדן המצרי, מתייצבים כוחות גדולים, כוחות של מעצמה עולמית גדולה, אותה מעצמה שבחשת באור הים התיכון, במגמה לפרוש את רשתה של האימפריה הסובייטית על ארצות אפריקה, לאיים על בטחונה של דרום אירופה - בימים אלה קיומה של מדינת ישראל, בטחונה ושלמותה, הם אינטרס ישיר של העולם החפשי כולו. בתנאים אלה, כאשר אויבנו מקבלים גלים-גלים של תחמושת חדישה, מובחרת, בכמות בלתי מוגבלת, והם אף נדחפים קדימה להתגרות בנו, לנסות בכל מחיר להגשים את שאיפותיהם מחדש - על רקע זה צומחת מחדש ממשלת הליכוד הלאומי, כאשר המעי-רכה המדינית עודנה לפנינו, כאשר ידידים ואוהבים כאחד מנסים ליצור ולהפעיל תוך סחרחורת של שיחות והצעות מהצעות שונות לחץ על מדינת ישראל שתסכים למה שבעיניהם נראה פתרון, ובשבילנו איננו אלא נזק בל ישוער. מנסים למוטט את רוחנו, מנסים לדרוש מאתנו נכונות לפתרונות הקרויים בפייהם "פתרונות מדיניים", אבל העם היישוב בציון יודע. גם בעת הזאת, כאשר מתנהלת מלחמת התשה ההולכת וגוברת, כאשר האויב מכריז שקונו שבינת-הנשק, קווי הפסקת האש, אינם קיימים בכלל והפסקת האש אינה מחייבת אותו כלל, ושכל מטרתה של מלחמת ההתשה היא להפיל חללים

זו הפעם השלישית שמדינת ישראל זוכה לממשלת ליכוד לאומי, וזו הפעם השנייה שקמה ממשלת ליכוד לאומי בראשותה של ראש הממשלה הגברת גולדה מאיר. תולדות ישראל יזכירו, גם בסקירה מרפרפת בלבד, עד כמה חשוב, גדול וחיוני הוא הצורך בליכוד לעמנו. החל מימים קדומים, בערפילי ההיסטוריה שלנו, כאשר "השבטים לא באו לעזרת ד' בבבירים", כאשר רווח הנוהג שלא "הלק ולא נחלה לנו", ואיש לאהליך ישראל" - חוסר הליכוד היה בעולמו; בעטיו רבו אויביו, בגללו היינו מעטים, לעתים אפילו נכחדים. ואין צורך לומר מה היו תוצאותיו של העדר הליכוד בימי המרד הגדול, מרד יהודה נגד הרומאים, כאשר חרב איש היתה ברעהו.

גם בתקופתנו הנסערת, בעבר הקרוב, והבריטי או בארץ, אין ספק שלו היינו מגיעים לליכוד של כל הכוחות הלוחמים בקרב האומה - ודאי היינו מקדמים ומקדימים את הקמת הממשלה, את הקמת המדינה היהודית ואת שיחורה מעול זרים. ודאי שיכולנו להציל את חיייהם של רבים רבים מאחינו, שדמם יזקק לעולמי עולמים מן האדמה, ואשר עשנם לא יימוג נצח ברחבי שחקים. הן גם בעמדנו בגיא ההריגה, על עברי פי תהום, גם שם

חוברת ה', ישיבה י"ג
- התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (ריאל-נאור, רוזן) -

הממלכתית הישראלית, האינטרס העליון של האומה ניצב תמיד מעל לאינטרסים המעמדיים, הכיחזתיים, המפלגתיים, ואין צריך לומר - האישיים. והאינטרס העליון של האומה מכתוב לנו את הצורך בליכוד הלאומי, שתכליתו מגמתו ותפקידו לשמור על פרי הנצחון לכל יישטמ מדינו, להפוך את העובדה של שיחזור ארץ אבותינו לנחלת בנינו לעולמי עד.

למען מטרה זו, למען יצירת ליכוד לאומי שישמור על ארץ ישראל מפני סכנת חלוקה מחדשת אי-פעם, יש להקריב גם דרישות חשובות ויש להשלים עם העובדה שלא כל ההצעות כבר נתקבלו.

אנחנו הבאנו גם תכנית לשינוי מבנה הממשלה. סברנו כי בממשלה נוצרו משרדים לא תמיד לפי הצורך המהותי, אלא לפי הצורך הקואליציוני. הצעתנו למען הייעול והמהות, לאחד כמה משרדים כמו הדואר והתחבורה, הפיתוח ומסחר ותעשייה, המשטרה והפנים, אבל הצעותינו אלה לא נתקבלו. לא נתקבלה גם הצעתנו להקים משרד מיוחד לטכנולוגיה ולמדע, שיתאים לצרכי הזמן, ולהתפתחות העצומה המתרחבת של המדעים.

אף-על-פי-כן סברנו שאנחנו חייבים לפעול למען הקמת ממשלת ליכוד לאומי ולהשתתף בה. גם דרישתנו להקמת משרד להסברת חוץ לא נתקבלה, לצערנו, אף כי ברור עתה לכל מה רבה חשיבותו של משרד זה שיוכל, אם יקום וכאשר יקום, לפנות במישרין אל האומות בעולם, לא רק אל ממשלות באמצעות משרד החוץ, אלא במישרין אל דעת הקהל העולמית, אל הנוער, אל העמים והארצות, להציג בפניהם את מדינת ישראל באורה הנכון, למנוע פיסויו והסתה, למנוע את יצירת השקר המהלך בעולם על דמותה המסולפת של מדינת ישראל, מעלליה, דרכיה, התנהגותה ויחסה לאוכלוסייה הערבית; משרד שיוכל להסביר את מגמות המדיניות הישראלית בעוד מועד ולא יצטרך להתגונן. אנחנו מקווים כי עוד קום יקום אי-פעם משרד זה גם הוא.

במצב זה מתייצבת לפני העם ממשלת הליכוד הלאומי. אנחנו שמחים לתת את חלקנו בה. אנחנו בטוחים ששרד גח"ל יתרמו לממשלת הליכוד הלאומי, כמו שתרמו בעבר ליוזמת הקמתה, את בהירות המחשבה וכשרת העמידה, ואת הרגש הפטריטי הכן והעמוק, המעדיף תמיד את השיקול העליון למען המדינה כולה, למען העם כולו.

אנחנו גם שמחים שיש באפשרותנו להודיע על הצטרפותו של האלוף-במילואים עזר וייצמן לתפקיד שר בממשלת ישראל מטעם גח"ל וכחבר הטיבת תנועת החירות בגח"ל. אנחנו מקווים שהחזון והדינמיות, שהנחו את פעלו המבורך בעבר, ינחו אותו גם להבא בעברו לפעילות מדינית.

הכנסת תביע את רחשי לבה ושל האומה כולה כולה כאשר תשלח ברכת עידוד והצלחה לממשלת ישראל, כאשר תשלח ברכה לכל העומדים במערכה הכבדה - לישובי הספר ולחיילי צה"ל באשר הם, במוצבים ועל הקווים ובכל מקום. הכנסת מביעה את השתתפותה העמוקה כים בביגון של כל משפחות הגבעים והחללים, יגון שאין מזור לו, ותהיה פה לתקווה כי מקרבנם יצמח השלום הגדול, שהוא כה חיוני לעמנו, לאזור כולו, לעולם כולו. הכנסת תשלח ברכת החלמה לפצועים ולנפגעים מכל פעולות האויב, בשדה הקרב ובעורף.

בחזית ולשבור את רוח העם בעורף - בימים אלה מנהל העם את חייו כאילו אין מלחמה ברמת הגולן, לאורך הירדן, בתעלה, במוצבים, בקווי הפסקת האש, בשווקים, ברחובות, בבתי הספר ובתוך פתחי בתונו אנו. כי לא יכריעוהו יתמות, אלמנות ושכול. העם הזה הוכיח כי "כל כלי יוצר עליו לא יצלח", באשר הוא מרגיש שזו מלחמה לקיומו. ואם כבד מאוד קרבן הדמים, ואם האסון פוגע מדי-פעם בבית בישראל, האבל אינו אבל היחיד בלבד. זהו הקרבן והמחיר של עצם חיינו ועצם קיומנו.

הכרה זאת משותפת לכל שדרות העם ומכאן צומחת היכולת לעמוד מול כל סכנה ומול כל קרבן. על רקע זה ובמצב זה הודיע גח"ל במצונו ובמשאו בבחירות לכנסת השביעית, כי נכון יהיה להשתתף בהקמת ממשלת ליכוד לאומי, ורק בממשלת ליכוד לאומי הגנו נכונים להשתתף. באשר מהליכוד צומחת היכולת לעמוד מול כל הלחצים, והוא אבי כל מלחמה מוחצת ואבי הנצחון.

גח"ל היתנה את השתתפותו בממשלת ליכוד לאומי בכך, אם יהיו הסיכויים לתכנית מוסכמת ולייצוג כוחו הפרלמנטרי. לא כל מה שהצענו לכלול בתכנית המוסכמת התקבל, אבל התקבלו הדברים שהם בעינינו החשובים ביותר. עוד בימי ממשלת הליכוד הלאומי הראשונה, בראשותה של ראש הממשלה הגברת מאיר, נתקבל בקווי-היסוד הסעיף הדין בבעיה המדינית, כדי להתאים אותו למציאות החדשה. בו נאמרה כי ממשלת ישראל תחתור להשגת הסכם שלום חתום ומחייב את הצדדים, ובלי הסכם שלום חתום ומחייב יוסיף צבא ישראל לעמוד באשר הוא עומד. לא יהיו שום שינויים. סעיף זה נתקבל מחדש גם במשא-ומתן על הקמת ממשלת הליכוד הלאומי בכנסת השביעית. לא היה צורך לדון בו מחדש.

נתקבל גם סעיף חשוב מאוד בעינינו בדבר חקיקת חוקה למדינה. זו היתה דרישה עקרונית שעמדנו עליה מאז הכנסת הראשונה. נתקבל גם הסעיף החשוב מאוד בעיני התנחלות. נאמר בו, כי הממשלה תבצר את ההתנחלויות, תרחיב אותן בכל שטחי המולדת, בגולן, במתווה יהודה והשומרון, ברצועת עזה וברחבי סיני. כי ההתנחלות בארץ היא יצירת העובדות, הערובה שלא יקרה כל שינוי, ושום רוח תזוית לא תוכל להסיענו ולעקור אותנו ממשכנותינו.

לא נתקבלו הצעות אחרות שלנו, בעיקרן בפרק הנוגע בבעיות משק וחברה, אם כי גם בנושאים אלה השגנו כמה דברים שהם חשובים בעינינו עד מאוד: ביטוח פנסיה, יוזמת הממשלה לחקיקה בעניין ביטוח מפני אבטלה, ועוד.

שלמה רוזן (המערך, עבודה-מפ"ם):
זה טוב מאוד שהממשלה הסכימה לכך...

אסתר רויאל-נאור (גח"ל):
אני שמחה שאתה שמח.

שלמה רוזן (המערך, עבודה-מפ"ם):
אני שמח...

אסתר רויאל-נאור (גח"ל):
תנוח דעתך שהנחת דעתך.

אמנם לא נתקבלו כמה וכמה מהצעותינו, אולם סברנו שלעת כזאת הליכוד הלאומי הוא צו עליון. וכמו שלמדנו בתורת זאב זיבוטינסקי, ראש בית"ר, מחדש

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (רויאלי-נאור, ביבי, בן-מאיר, קרגמן) —

ידידות מדומה, אינטרסים זמניים חולפים העלולים להופיע לפנייהם.

כאשר נכנסתי לכנסת שמעתי את הדיעה על אותה המדינה הנייטרלית, כביכול, שמצאה לנוח לחבוע שהמגן הצודק יימצא אשם בהרג ושייקבעו לו שנתיים מאסר. אני מרשה לעצמי מעל במת כנסת זו — דומני שכולם יסכימו אתי — לשלוח ברכת עידוד למרדכי רחמים, אשר מגלם אותו אי-צדק משווע שהעם היהודי התרגל אליו.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה-מפ"ם):
הוא לא יכול לגלם אי-צדק.

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):

התביעה הזאת נגדו מגלמת את אי-הצדק המשווע שהעם היהודי התרגל אליו בכל ימי ההיסטוריה שלו.

אנחנו צריכים לדאוג לבטחוננו על-ידי תיווך צה"ל ועל-ידי אותם הוויתורים והנכונות ליותר צנע, שראש הממשלה דיברה עליהם. הבטחון הוא מושג רחב ביותר. אנחנו חייבים לראותו בהיקפו המלא ולא במובנו הצר. כאשר מדברים על בטחון לא מדובר רק על כוחו של צה"ל, לא רק על רכש ולא רק על כושר לחימה. אנחנו ממשכיכים במאבקנו בכל האמצעים כדי לחזק את הכוחות האלה, אולם גם המדיניות הכלכלית שלנו היא חלק מאותן בעיות בטחון. עומדים אנו לפני שנים קשות ביותר מבחינה כלכלית. משק המדינה עומד בפני אתגרים גדולים ביותר. היו זמנים שידענו כיצד לרסן את עצמנו. אחרי מלחמת ששת הימים, אולי כתוצאה מן המיתון שהיה קודם לכן ואולי כתוצאה מן האווירה שהיתה שלטת אחרי המלחמה, היו בכל זאת נטייה ונכונות לרסון עצמי באותן הבעיות המשקיות והכלכליות שפתרונו חיוני ביותר למדינה: צריכה עצמית, צריכה ציבורית, העלאת הוצאות הייצור, ריסון האינפלציה. בזמן האחרון אנחנו רואים פרצות הולכות וגדלות באותה חומה של ריסון עצמי הרדובת שלנו הולכות ומידלדלות. בעיית דילדול הרזי-בות אינה רק בעיה של רכש, אלא גם בעיה של קיום משק המדינה על כל בחינותיו. ויש גם בעיית היצוא והיבוא, שעלינו לדאוג לפתרונה. יש להגדיל את היצוא ולהקטין את היבוא.

אי-אפשר להגיע למטרות הדרושות בשטח זה רק על-ידי חקיקה, על-ידי הוראות או הטפת מוסר. העם במדינה, כפי שהוא הוכיח, נכון להביא עצמו קרבן. ברם כפי שהוא נכון לעמוד בהפגזות וכפי שהוא נכון ללכת לחזית, כך עליו לעמוד גם בחזית הכלכלית. עלינו להיכנס לתקופה של צנע וולונטרי. כל אחד צריך לרסן את עצמו. חכמינו ז"ל אמרו: צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם. מבחינה זאת נפסיק להיות צדיקים ואל יהיה ממוננו חביב עלינו מגופנו, כי באמת הגענו למצב פרדוקסאלי מאוד, שכל אחד מוכן להקריב את גופו, אבל איננו מוכן לוותר על שבייתה הפוגעת בבטחון המדינה ובמשק המדינה, וזאת בעבור כל מיני דברים קטנים. אפילו שבייתה של חצי יום או יום פוגעת במשק המדינה. יש להבין דברים אלה. עלינו להחזיר את הדבר ללבנות הציבור כדי שייבנו שכל זה חלק מבעייתנו הבטחונית.

כלפי מדיניות חוץ — עלינו לקבל את הדין שכל מדינה מעוניינת בראש וראשונה באינטרסים שלה, ומושגי הצדק והישר הם גורם משני. מדיניות החוץ שלנו צריכה להיות עצמאית ולא יכולה להיות תלויה אפילו בגורם

יוס גדול הוא יום הצגת ממשלת ליכוד לאומי, יום שבו האומה כולה מרגישה את הדופק החי הפועם בקרב שליחיה, שליחי הציבור, אשר התעלו מעל לחילוקי דעות, מעל לקטנות, בשוותם לנגדם את גודל האחריות המוטלת עליהם להוביל את העם הזה בין הגלים הסוערים של המציאות המתנכלת לחוף מבטחים של השלמות והתקווה. יום גדול הוא לנו לאנשי גח"ל, לאנשי תנועת החירות במיוחד, לבני תלמו וסברו של זאב ז'בוטינסקי, ראש בית"ר, אשר גם בעמדו על פי התהום, במוט ארץ ובגפול מגדלים, חזה את מדינת ישראל כי תקום.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת בן-מאיר, ואחריו לחבר הכנסת חוץ.

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בניתוח חד ומקיף ציירה לפנינו ראש הממשלה תמונה ריאליה של המצב בו אנו נמצאים, תמונה לגמרי לא ורודה, אולם בלי ייאוש, עם סיכויים להישגים גדולים; תמונה של משימות כבדות ביותר, של אתגרים גדולים. אולם כל כמה שהאתגרים גדולים יותר והמשימות כבדות יותר, גם תקוותנו להישגים גדולים ועצומים גדולה יותר ואפילו ריאליה יותר.

היעד של השנים הבאות, העומד לפני ממשלת ישראל והעם כולה, הוא הבטחת שלמות הארץ ושלום האומה, בטחונה ועתידיה. נביאנו הבטיחו לנו, בשם אלוקים ממעל, שנגיע לשני דברים — הבטחה ולא הנחלה. אל הנחלה כבר כמעט שהגענו, גם אם לא מיוזמתנו, אלא כחלק מתכנית שמימית, תכנית אלוקי ישראל שהשתמש גם באויביו כשליחים להביאנו לידי כך שנוכל להשלים ולאחד את ארץ-ישראל. ואולם רחוקים עדיין אנחנו מן המנוחה. זהו היעד הגדול שממשלת ישראל חייבת ומוכנה להעמיד לפניו ולהליך אותנו אליו בשנים הבאות.

כולנו רוצים בשלום, זו אחת משאיפות העם היהודי מדורי דורות, כמעט מראשית ימי ההיסטוריה שלו; אולם בכל דברי ימיו הוא נתקל במציאות שאלה, הנמצאים סביבו ועומדים במאבק ארוך, הם שעליהם לומר שלום שלום, שבשילם אין שלום. שמעתי פעם ממטיף אחד, אשר אמר בבדיחות הדעת, לגבי הפסוק "אין שלום אמר ה' לרשעים", שהפירוש איננו כפי שאנחנו מפרשים זאת, שאין הרשעים זכאים לשלום, אלא כך: במושגים שלהם, לפי ההבנה שלהם, המושג של שלום בכלל אינו קיים, הם בכלל אינם יודעים מהו ולשם מה. זוהי המציאות המרה שאנחנו צריכים לקבל אותה, עם כל שאי-פתו לשלום, אנחנו צריכים להביא בחשבון שאין שלום בלי שני צדדים, שהצד השני דוחה אותו מכל וכל, וכי הוא בכלל לא קיים. שבשילם, לא בתור שאיפה ולא בתור מציאות.

לפיכך אין לנו להישען אלא על עצמנו ועל אבינו שבשמיים, על כוחנו ומסירותנו, מסירות הבנים בחוף, ביבשה ובאוויר, בגבולות ומעבר להם, ומסירות לא פחותה של ההורים והילדים בעורף ונכונותם לקרבות ולוויתורים. הם הם הערובה שנוכל להגיע לאותו יעד שהעמדנו לפנינו. אל תבטחו בנדיבים — זוהי מירמה שהתגלמה לפנינו בכל אכזריותה בימינו אנו. אפילו לגבי הידידים הטובים ביותר חייבים אנו לעמוד כל הזמן על המשמר שלא יוותרו על בטחוננו ועל שלומנו למען איוו שהיא

השמירה על החינוך הדתי זוהי בעיה שהגיגו בה, הן כדי למנוע אפליה בחינוך הדתי והן כדי למנוע גיעה בזכותו של אותו חלק בעם הרוצה בחינוך דתי. אולם אנחנו רואים בחינוך הדתי הרבה יותר. אנחנו רואים בו חינוך לערכי ישראל, חינוך המחזק את העם, מחזק אותו למסירות, מחזק אותו לנכונות להקרבה. אלה הם הערכים המסורתיים של מסורת ישראל ותורת ישראל. אלה היו הדברים שנתנו לנו במשך כל הדורות את הכוח להקרבה ולמסירות ועליהם צריך לשמור כעל בבת-עינינו.

אין אנו שלמים עם כל מה שכלול בקווי היסוד, ואולי יש להדגיש יותר מה שחסר. יש בקווי היסוד סעיפים שאנחנו סומכים ידינו על כל מלה שבהם. אולם בשנים האחרונות, מתוך הרצון לגדול לעלייה — וטוב הדבר שנותנים את כל תשומת הלב לכך — חוששי שפחות מדי תשומת לב נותנים אנו לעלייה הפנימית, לבעיה של עידוד הילודה. בקווי היסוד מצאתי כמה סעיפים על עלייה שיש לשבח אותם, אולם מאידך גיסא, לא נאמר די על עידוד ילודה. והנה, בפרק על העלייה נאמר, שלמשפחות עולים מרובות ילדים תינתן עזרה מיוחדת בתחומי החינוך, ההכשרה המקצועית והשיכון. בקשר לעידוד הילודה נאמרת רק מלה אחת — שיכון — אך לא הדברים האחרים. ומה בעניין משפחות מרובות ילדים שאינן משפחות עולים? מדוע לא יכלול גם הן את העזרה הדרושה גם בשטחי החינוך וההכשרה המקצועית? הנני בטוח שלא יהיה לנו ויכוח על כך. אני סבור שלא יהיו חילוקי דעות בנושא זה, אבל צריך להקדיש לו את מלוא תשומת הלב.

אולי היה רצון, כבוד ראש הממשלה, שבפרק זמן זה בו קיבלת על עצמך את משרד הקליטה תרחיבי אותו באופן שיהיה משרד לקליטה ולעידוד הילודה. ואותן זכויות שניתנות לעולים חדשים יינתנו גם לעידוד הילודה, אותן זכויות בתחום החינוך ואותן זכויות בתחום ההכשרה המקצועית. כי הלא בשופו של דבר הבעיה היא אותה בעיה עצמה, הבעיה הדמוגרפית. עלינו לגדול ולהתרחב, העם צריך להיות גדול יותר ומקיף יותר. אפשר להשיג זאת בשתי דרכים: גם בדרך העלייה וגם בדרך עידוד הילודה, אך לא די בעידוד על-ידי אותן ועדות שנקבעו בעבר, ולא די בשאיפות הקיימות היום, אלא יש לרכז את הפעולות האלה בתוך הממשלה. ולי דמה שאם משרד הקליטה טעון באמת הרחבה, טוב היה אילו נעשה הדבר בשעה שמשדד הקליטה מופקד כפקדון זמני בידיה של ראש הממשלה. חזקה עלי ועלינו שגם יתקיימו שאיפת תה ותקוותה שאמנם יהיה הפקדון לזמן קצר, ואני שותף לאותה תקווה, שתוך זמן קצר זה תוכל להגשים משימה זו שהיא חשובה ביותר.

אנחנו המפד"ל, בכניסתנו הפעם לממשלה, שלא כתמיד וכמקובל, ויתרנו למעשה על אותו הסכם קואליציוני מפורט שבדרך כלל היינו דורשים אותו. עשינו זאת לא בהיחס הדעת, אלא מתוך הנחה ותקווה שהליכוד הלאומי והצורך באיחוד העם יביאו את הכל להבנה שאותן דרישות שיש לנו בשטח החברה והדת יבואו על פתרון אפילו אם לא יהיו כתובות במפורש. ומתוך הנחה שאנחנו ממשכימים ללכת בכיוון זה, ושכל מה שנעשה בעבר ימשך להיעשות בעתיד, יינתנו כל האפשרויות להרחיב את החינוך במדינה, חינוך לערכי ישראל ולמסורת, גם במסגרת החינוך הדתי וגם על-ידי הכנסת ערכים אלה ביתר תוקף בחינוך הכללי, ולך ביחד באיחוד ובלכיד לקראת אותו יעד העומד לפנינו. אמונתנו נחושה, שכן

היחידות ביותר. עלינו להביע דעתנו בתקיפות רבה, כי זו השפה היחידה המובנת היום בעולם וזו הדרך היחידה שיש ללכת בה. עוד בכנסת האחרונה העליתי את השאלה של תגובתנו כלפי האו"ם, העצרת ומועצת הבטחון, שהרוב הגדול בהם פועל בדרך האפליה, בלי אפילו לנסות להסוות את המטרות. אפילו ידידנו עושים כל מיני פשרות ועושים לנו לפעמים חסד שנמנעים מהצבעה. הם אפילו מהססים להצביע נגד אי-הצדק המשועב ביותר. הגיע הזמן שנאמר דברים אלה באופן ברור ובולט יותר. האם בכלל עלינו להופיע לפני כל הוועדות האלה, שענה שבהן נחריך גור דיננו עוד לפני שמתחילים לדון? אולי היה רצון יותר ולומר מראש: אנחנו יודעים מה שתחליטו, מדוע נבזבז זמננו בהופעה לפניכם? אני סבור שהמדיניות שלנו בתוך הגוף הזה צריכה להיות הרבה יותר אגרסיבית. ההסברה שלנו צריכה להיות לגמרי אחרת. צריך להפסיק את ההסברה האפולוגטית שלנו. עלינו להיות ערים כדי לטעון את טענותינו העצמאיות. ארץ ישראל שייכת לשבא היהודי לעולמי עד. היינו כאן לפני כל העמים שבאו לכאן, אחר-כך בתוכם, ונהיה גם אחריהם. הדבר הזה צריך להיות ברור. התני"ך הוא גושפנקה לא רק בשבילנו, אלא גם בשביל העולם כולו. אל לנו להתבייש גם בגושפנקה הזאת. צריך להפסיק לדבר עם המדינות האלה שבפה של פשרות וויתורים. אינני סבור שעלינו להיות גאים בכך שהצענו פשרות בלי סוף, פעם, פעמיים ושלוש. ההישגים הגדולים שלנו באו"ם ובהסברה הם: שהיינו יוזמי הצעות של פשרה. עלינו להפסיק להיות יוזמים כאלה. עלינו ללכת בכיוון של עצמאות מלאה מתוך ידיעה ברורה ביותר שרק בכוונתנו עלינו להשפיע על ידידנו שיעמדו לצדנו ולא על ידי זה שנבוא ונציע להם פשרות.

שטח נוסף על בעיות הבטחון הוא שטח הבעיות החברתיות, ובכללן בעיית הדת במדינה. אנחנו היינו, מתוך צניעות אין אני טוען לזכות הראשונים, אבל בכל זאת היינו גורם בהקמת הליכוד לפני מלחמת ששת הימים; אינני יודע אם הגורם העיקרי, אבל אם אנקוט "אגנדר" סטייטמנט" אנגלי, אומר שהיינו גורם רציני ביותר. עוד לפני כן היינו לוחצים מדי פעם ודורשים הקמת קואליציה רחבה יותר. גם זה נובע מתוך האידיאולוגיה של המפד"ל השואפת וחותרת לאיחוד עם. אנחנו מוותרים על הרבה דברים בגלל המאבק הזה ואנחנו גם דורשים הרבה דברים בגלל המאבק הזה. איחוד העם הוא אולי היעד העיקרי שאנחנו שואפים אליו. על כן אנחנו דורשים ויתורים מאחרים בענייני דת וחברה. אותה "סחטנות" שמאשימים אותנו בה הרי היא, למעשה, דרישה לשמור על אחדות העם נגד פילוגו. כאשר מדובר ב"סטטוס קוו", שעמד עליו חברי-הכנסת לוי, מדובר לא רק בבעיות תחבורה, אלא גם בנישואין וגירושין, בענייני אישות, בשידורים דתיים, וכל הבעיות האלה למעשה שותפים בהן בני העם כולו. לא סתם מדובר על סטטוס קוו. זו לא סתם סימנה. זו מטרה — שנהיה מאוחדים ולא נגיע, מכיוונים שונים בבעיות חברה ודת, לפילוג בינינו. עלינו לשמור על אחדות זו. היום נהפך רעיון של ליכוד העם לרעיון מקובל, וכל הכבוד לראש הממשלה שהעלתה זאת בראש דרישותיה. עלינו לשמור עליו לא רק מבחינה פורמלית. לא רק בישיבה יחד בממשלה נשמור על ליכוד האומה, אלא בכל אותם דברים הנוגעים לחברה ודת, אותם דברים המאחדים אותנו, המסמלים את העם היהודי, אותם דברים שהפרתם עלולה להביא לידי פילוג בינינו.

עצמה יצאה מן המלחמה כאשר משקה הלאומי הרוס ועדיין לא חזרה אל חסנה.

אצלנו המצב שונה מעיקרו. המלחמה בה אנו נתונים מקיפה את כל תחומי חיינו. נצחוננו הצבאי הוא נתאי לכל. בלעדיו הננו נידונים לכליה. אף-על-פי-כן אין הוא הכל. נצחוננו האמיתי, שמשמעותו היא שלום של בטחון לנו ולעמי ערב, יובטח רק אז אם נמשך, תוך כדי מלחמה זו, בבניין חיינו בכל תחומיהם. דווקא המשך בניינם זה הוא נתאי כל יעבור להבטחת נצחוננו הסופי. המלחמה נמשכת, אך לנו אסור להפסיק את קליטת העלייה. גהפוך הוא: יש להגבירה. אסור לנו להקטין את קצב בניינו של המשק; יש לזרז. לא ניתן לנו לחדול מן המאבק על גיבושה של החברה הישראלית; יש להעמיקו. וכאן אין מנוס מפני שתי אלטרנטיבות קטביות: העמקת השוויון והערבות ההדדית בחברה הישראלית, או העמקת הפער החברתי; הבטחת תנאים שווים להתפתחותן של כל צורות המשק בישראל, תוך סיוע מכוון לקידומו של המשק העצמי של האדם העובד על כל צורותיו, טיפות המשק הציבורי והממלכתי תוך העמקת התיכונן המשקי, או משק אנוכי הקורא דרור לכל צורות הניצול וההתעשרות על חשבון הכלל, גם כאשר כלל זה נתון במערכת על עצם קיום חיוני.

מצד אחד המערך, ומצד שני גח"ל. אלה הם שני קטבים מנוגדים זה לזה בתוך החברה הישראלית. כך חזרו והכריזו שני המחנות הללו – ובצדק – תמיד. לכך ניתן ביטוי נמרץ וחד-משמעי במצעים שלהם לקראת הבחירות. בכך יכול היה להיווכח, בעצם ימי המשא-ומתן הזה על הקמת הממשלה – ערב סיומו ממש – כל מי שהיה נוכח בוועידת ההסתדרות והיה עד לוויכוח הגוקב והסוער בין סיעות גח"ל והמערך שבתוכה.

חברי "המערך" אשר ניהלו את המשא-ומתן הזה טוענים, ובמידה רבה של צדק, שהם לא הסכימו לשוב שינוי מהותי בקווי-היסוד, עליהם התבססה הממשלה הקודמת. אך עצם חתימתו של גח"ל על קווי-יסוד אלה משבשת ומעוותת את תכנם. חתימה משותפת זו של "המערך" ושל גח"ל על קווי-יסוד המקיפים את כל תחומי חיינו החברתיים, המשקיים, התרבותיים והפוליטיים, מאותתת לבוחר שאין לו ערך וכל משמעות למאבקים המדיניים. הכל הכלים, זולת המאבק על השלטון. ואין דבר מסוכן יותר לדמוקרטיה מאשר הלך-רוח זה.

אני בטוח שחברינו ממפלגת העבודה הישראלית לא התכוונו לכך. אך זאת היא המשמעות המוכרחת והמביכה של הקמת הממשלה הקואליציונית, על יסוד פרוגרמתי מוסכם, בין תנועות הפועלים הציונית-הסוציאליסטית לבין גח"ל.

עד היום הנני מתקומם נגד ההנחה הכוזבת, בה מנסים להלעיט את המוני העם בישראל, ובמיוחד את הדור הצעיר שלנו, הנחה הקובעת שחיינו הפוליטיים הם גטולי כל חזון, ושהמלגות – שהן נושאי המאבק הפוליטי בישראל – כל כוחן הוא המיסד וכל תכנון הוא המנגנון, רדף השררה. מותר האדם מן הבהמה היה והינו החזון והחתימה המתמדת להגשמתו בתיים, הן על-ידי תרגומו לשפת ההגשמה והבניין, והן על-ידי המאבק הפוליטי המדיני. והנני מתייחס להשקפת-עולמה החברתית והפוליטית של "חירות" באותה רצינות כלהשקפת

ראינו שיש לנו מעצמה גדולה ביותר, אפילו גדולה מאשר ארצות-הברית וברית-המועצות, העומדת לצדנו – זוהי המעצמה של ליכוד העם. ראינו אותה בכל גדולתה בכל מה שהתרחש במלחמת ששת הימים; אפשר לראותה גם עתה יום-יום; לצערנו, כנראה עדיין לא נמלאה הסאה ואנו נדרשים לקרבות נוספים רבים. אולם אנהו הלכים בצעדים לאו דווקא איטיים כדי להגיע אל הגאולה הנכספת.

יהיה רצון ובקדנציה של הממשלה הזאת נגיע אל המנוחה והנחלה המלאה, שהובטחה לנו על-ידי גביאינו, ונוכל, כל העם היהודי בציון ומחוץ לציון שיבוא להצטרף אלינו, לשבת איש איש תחת גפנו ותחת תאנתו במנוחה ובשלום.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת חזן, ואחרי – לחברי-הכנסת האחר.

יעקב חזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. כל יום נוסף שעבר במשא-ומתן המייגע על הקמת הממשלה, משא-ומתן שהיה מלווה רעם ותוחים על הגבולות, צער ויגון על הנופלים במערכה ומתיחות גוברת בתחום מדיניותנו הבינ-לאומית – קומם את אזרחי ישראל. ואני מברך את ראש הממשלה, גולדה מאיר, על אשר הצליחה לסיימו מבלי להודק לכל הזמן אשר עמד לרשותה לפי החוק, חוק של ימי שלום ולא של ימי חירום. אך לצערי הרב, איני יכול לברך על המוגמר לגופו. אנו שללנו את עצם המשא-ומתן בין המערך לבין גח"ל על הקמתה של קואליציה פרוגרמטית, ולא שיינו את דעתנו לאחר הקמתה.

נוכח המצב בו אנו נתונים חייבנו כבעבר את המשך קיומה של ממשלת חירום לאומית, בה היה גח"ל שותף לאחריות רק בתחום הבטחוני-המדיני, ונשא יחד עם כולנו בעול האחיות בתקציב המדינה. אך אנו לא ראינו כל הצדקה להפיכת השותפות המוגבלת והמוגדרת הזאת לשותפות כוללת המקיפה את כל תחומי חיינו.

אילו היתה המלחמה, בה אנו נתונים כעת, מלחמת-בזק קצרה, היתה מהותה החברתית, המשקית והפוליטית-הפנימית של הממשלה חסרת כל משמעות. העיקר היה אז ללכד את כל נאמני המדינה והעם במאמץ מלחמתי קצר ומכריע. הכל היה נדחה הצדה מפני הכורח הזה.

אילו היתה זאת מלחמה ממושכת, אך מרוכזת של כולה סביב המאבק הצבאי, כאשר כל תפקידה של הממשלה הוא לרכז ולנצל כל קורטוב של כוח – כוחה של המשקי החברתי והצבאי של האומה – כדי לנצח במערכה הצבאית – גם אז היתה ממשלת הליכוד הלאומי כורח בל יגונה. וזה על אף העובדה שהיא היתה מלכדת בתוכה את הבלתי-ניתן לליכוד בימי שלום. כך היה באנגליה בימי עמידת הגבורה שלה מול גייסות היטלר. כל השיקולים הכלכליים, המשקיים והחברתיים נדחו אז הצדה. הכל רוכז סביב למאמץ המלחמתי הישיר. הכל הוקרב על מזבח המלחמה. כורח הקרבן שאין מנוס מפניו איחד את כולם. ואכן תרמה או אנגליה תרומה בלתי-נשכחת לצאון אשר הציל את האנושות כולה מזוועת הרייך הנאצי בן אלף השנים. אך היא

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (חוק, שכטרמן) —

באחריות משותפת בתחום הבטחון, מדיניות-החוק והתקציב, המושפע כולו מעול הבטחון המוטל עלינו.

גם כאן איננו מתעלמים כלל וכלל מן הניגוד החמור אשר בין תפיסתו הבטחונית-המדינית של גח"ל לבין זו של "המערך" כפי שהוגדר במצעו. אך על הכל מגשרת כאן — כל עוד נמשכת המלחמה ולא העגנו עדיין למשא-ומתן ממשי על השלום — האחריות הבל-תי-אמצעית לבטחונה של ישראל, אחריות שאינה גי-תנת לחלוקה. עלינו לרכו כל קורטוב של כוח אשר ברשותנו כדי לעמוד במערכה הזאת. ומפ"ם אינה יכולה שלא ליטול על עצמה, יחד עם יתר שותפי הממשלה, את כל עול האחריות להמשכה של מלחמת-המגן של ישראל. אני בטוח שאם נגיע לגשר השלום ויהיה עלינו לעברו, לא תוכל הממשלה הזאת לעברו יחידו. השותפות עם גח"ל תהיה אז לבלתי-אפשרית.

אנו יודעים שהמערכה הבטחונית הישירה תהיה בעתיד קשורה, עוד יותר מאשר עד כה, במאבק מדיני מתמיד. ובתוצאות המאבק הזה יהיה תלוי עתידו של השלום לא פחות מאשר בעמידתנו הצבאית. והממשלה היא אשר תקבע מה תהיה דמותה של המדיניות הזאת ומה תהינה כוונותיה. הבוחר הישראלי ידע זאת ולפיכך חרץ את גורלן של כל הרשימות הקיקיוניות למיניהן. ושום נס לא עמד להן. הוא לא העלה למעשה את כוחן של הרשימות הקטנות — גם של הדוגלות בכנות בשלום. הוא ידע שכל האחריות למאבק זה על עתיד השלום, שיש עמו בטחון-אמת למדינת ישראל, תהיה מוטלת, בעתיד כבעבר, על הממשלה.

כניסחו של גח"ל לממשלה כשותף מלא ובהתאם למשקלו בכנסת העבירה עוד יותר מאשר עד כה את כל המערכה על עתידו של השלום לתוך הממשלה פנימה. הממשלה הזאת תחיה את חייה תוך מתיחות ומאבק פנימי מתמיד, כי בתוכה יתייצבו זו מול זו שתי עמדות מנוגדות. האחת, עמדתו של המערך אשר קבע במצעו לקראת הבחירות — בהתאם לקווי-היסוד של הממשלה הקודמת, וכיסוד לקווי-היסוד של ממשלה זו — כי "ישראל תחתור בהתמדה להשגת שלום ברי-קיימא עם שכנותיה, שלום שיהא מושתת על חוץ שלום, שיושגו במשא-ומתן ישיר בין הצדדים. בחוזה השלום ייקבעו הגבולות המוסכמים, הבטוחים והמוכרים שיבי-טיחו את האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל...". לכל שותפי המערך ברור שהכוונה לגבולות בטחון שלא יהיו זהים, לא עם גבולות 1967 ולא עם גבולות הפסקת האש, והמסקנה ברורה. ועל מסקנה זו חזרה והכריזה הממשלה היוצאת פעם ופעמיים ושלוש, וכן גם הכנסת השישית: משא-ומתן ללא תנאים מוקדמים על עתידים של גבולות אלו.

מול עמדה זו של המערך ניצבת עמדתו של גח"ל, כפי שנקבעה במצע שלו לבחירות:

"זכותו של עמנו על ארץ ישראל משולבת בזכותו לבטחון ולשלום. מכוח הזכות יש להחיל, גם בדרך המשפט, את ריבונותה הממלכתית של מדינת היהודים המאוחדת על שטחי הארץ המשוחררים."

אברהם שכטרמן (גח"ל):

זה בהחלט...

יעקב חזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

יפה מאוד. ואכן אין זו הצהרה היגיונית-סתמית.

עולמה של מפלגתי ושל כל התנועה הציונית-הסוציאלי-ליסטית, המלוכדת כיום בתוך "המערך". עם האחת הנגי מזודה; את השנייה, זו של גח"ל, הנגי שולל תכלית שלילה.

המסקנה ברורה: בין תנועת פועלים זו לבין גח"ל אין ולא יכול להיות שיתוף-פעולה, המבוסס על יסודות פורגומטיים משותפים. אלה הם שני עולמות מנוגדים. האחד סותר את השני ומבטלו. ובלשון פוליטית: האחד הוא אלטרנטיבה לשני ולא שותף לו. אם האחד משניהם זוכה לאמונו של הבוחר, עדי כדי יכלתו להקים ממשלה, חייב השני להישאר באופוזיציה. ואינו מכיר שום פרלמנט שלושם, בו המרחק בין הכוח האחד — "המערך", לשני — גח"ל, בבחירות היה כה גדול כמו אצלנו. והמסקנה לגבי הרכבה של הממשלה היתה חייבת להיות ברורה. טיטושוש הדבר מאיים בעינות כל דמותה של הדמוקרטיה הישראלית.

אין הדמוקרטיה חייבת לטפח אופוזיציה לשמה. כאשר העם מלוכד, רובו ככולו, סביב לדרך פוליטית אחת — מלוכד מתוך רצון פחשי ולא מתוך כפייה — הרי דמוקרטיה תקינה יכולה להתקיים גם ללא אופוזיציה חזקה. אבל טיטושוש הניגוד המהותי-הקובע, הקיים בחיינו למעשה בין הרוב לבין האופוזיציה הלוחמת, הוא עיוות הדמוקרטיה. אכן העם אינו יכול שלא ללמוד מכך שאין כל טעם ואין כל עניין במערכות הפוליטיות. והתוצאה המוכרחת ברורה: זילול גובר והולך בחיים הפוליטיים וייאוש מעמיק והולך מהם. והתוצאות מהתפתחות זו הן תמיד לרעתם של הכוחות המתקדמים בעם.

הנגו הולכים לקראת ארבע שנים של מאבק חמור על קיומנו. הוא יקרא את כל תחומי חיינו. העול יכבד מאוד. והשאלה המכרעת, שנתייבב לפניה כאן, תהיה, איך יתחלק העול הזה. התשובה עליה תעצב את דמותו של הישוב בתקופה הקרובה. היא תשפיע על כוח עמידתנו בתחום הבטחוני.

ראש הממשלה, גולדה מאיר, תבעה — ובצדק — בסיומה של ועידת ההסתדרות לדאוג להקטנת הפער בין החזית הימנית. אך אין זה הכל. ואכן הדגישה בראינה האחרונה "בקול ישראל", כי לא פחות מכך חובה עלינו לדאוג לחלוקה צודקת של העול הזה בין שכבות העם השונות, תוך כדי חתירה מתמדת להקטנת הפער החברתי והכלכלי בתוכו. ואין לגשר כאן על הניגוד הקיים בתחום זה בין השקפת-עולמו המשקית-חברתית של גח"ל לבין זו של תנועת הפועלים הציונית-סוציאלי-ליסטית.

ואין כוונתי הפעם להבלטת הצד המעמדי-חברתי שבדבר, כי אם בראש וראשונה למשמעותו הלאומית-הבטחונית. כי אכן ברור שככל שיפחת הפער בעורף, תעמיק האחוה בחזית; ככל שיגבר שוויון הקרבן בחיי יום של העם ותתרבה הערבות ההדדית בתוכו, כן ילך ויתעצם כוח עמידתו של צה"ל בחזית. או כפי שאמרה ראש הממשלה בנאומו בכנסת היום: "החברה שלנו חייבת להיות לא רק חזקה, כי אם גם צודקת; והיא לא תהיה חזקה אם לא תהיה צודקת". השאלה היא רק איך יעשה זאת המערך יחד עם גח"ל בממשלה.

לא יכולנו איפוא לתת יד לממשלה קואליציונית כזאת. הודענו לראש הממשלה שהענו מוכנים להצטרף לממשלה כאל ממשלת חירום בלבד, ממשלה בה נישא

החירום נמשכת גם כאשר הלוחמה אינה רצופה, וכאשר היא "רק" פורצת מדי פעם בחזית זו או אחרת. בתנאים אלה חייבים אנו למצות את כל התושייה הלאומית, לדלות את כל היכולת והמשאבים, כדי שנוכל לעמוד במה שמוטל עלינו.

לא התפלמס עם חברי הכנסת חון על דבריו בענין כניסת מפלגתו לממשלה מתוך שותפות מוגבלת. אני מצטער שאפשרות כזאת קיימת אצלנו מבחינה קונסטית-טוציונית. אשאיר למערך ולגח"ל להתפלמס עם חברי הכנסת חון ועיקר דבריו.

כשנתן להסכם הקואליציוני עלי לומר, כי קווי-היסוד המנוחים כאן לפנינו הם קווי-היסוד שחברי-הכנסת חון ומפלגתו היו שותפים להם בכנסת הקודמת. ובפרק מדיניות התוך והבטחון לא חל שינוי, לא במשפט, לא באות ולא בפסיק. אני מזמין את חברי הכנסת חון להצביע על איזו פיסקה שהיא, שניסוחה לא יכול היה להתקבל על דעת הרוב בבית, לרבות על דעתו הוא.

לא אסתיר כי במשא-ומתן שקדם להקמת הממשלה היו מהלכים שסיעתי לא שבעה נחת מהם. אנו רואים את עניין החינוך הממלכתי ככנס השייך לכל האומה. התינוק על כל זרמיו איננו נחלתה של איזו מפלגה או גוף ביש-ראל. לכן ראינו בדאגה את תביעתה של מפלגה אחת להעניק לה מעמד מיוחד לגבי חלק מהחינוך הממלכתי. אנו מקווים מאוד, כי ההסדר שהושג בעניין זה אינו מבשר שום נסיגה ושום שינוי בהישג הלאומי של החינוך הממלכתי הכולל. לכל שינוי כזה נתנגד בתוקף.

ממשלה זו תצטרף למצות את המשותף לעם ישראל, וזה מתבטא בראש וראשונה בשאיפתו של העם לשלום. מותר לנו לשאוף לכך שמלחמת ששת הימים תהיה האחרונה בין ישראל וערב. כעם שוחר שלום חייבים אנו לשאוף לכך. מותר לנו לעמוד על כך שההסדר אשר יושג לא יוכל בתוכו את גרעין הפורענות של מלחמות נוספות. כעם למוד נסיון, של שטנת שכנינו, חייבים אנו לעמוד על כך. איננו רוצים מלחמה, כי אנו יודעים מה היא מביאה - בכליון אדם, בסבל אנושי, בחורבן נכסים ובהריסת ער-כיב. אנו יודעים כי שום צד במלחמה אינו יוצא ממנה שלם כשם שנכנס לתוכה, וזה חל על המנצחים והמנוצ-חים גם יחד. אבל אנו גם יודעים ששלום גרוע רע אפילו מהמלחמה עצמה, כי שלום גרוע פירושו מלחמה רצופה וממושכת.

זהו הדבר הפשוט, הטבעי, המובן, שמדיניותנו שואפת אליו. סיעתי תחתור לכך שהממשלה תוסיף לחפש את הדרכים לפתרון של שלום, ושהעובדה שהממשלה כוללת היום אישים ומפלגות שיש להם, כדורג, השקפות שונות לגבי הנושא הזה, לא תשפיע במאומה על המאמץ ההכרחי ועל האמצעים שיוקדשו לו תוך חתימה להסדר. זה ייעשה מפני שזה מה שהעם בישראל רוצה.

במצע המפלגתי שלנו לבחירות אמרנו שאנו מחייבים מדיניות חוץ נבונה, אחראית ותקיפה. אנו רואים בממשלה הזאת, בראשותה של הגברת גולדה מאיר, ובשני עוזריה העיקריים לעניינים אלה - באבא אבן כשר החוץ, ובמשה דיין כשר הבטחון - ערובה סבירה לקו מדיני ובטחוני כזה, של תבונה, אחריות ותקיפות גם יחד. הממשלה תזדקק לכל התכונות האלה כבר מראשית צעדיה.

החלטות האו"ם אשר נתקבלו לאחרונה משוועות בדרך צדדיות, בהיותן מתעלמות לחלוטין מן העובדות הבסיסיות ושושפות שמן על מדורת התוקפנות של ארצות

ביום 4 בדצמבר 1969 תירגם עתון "היום", במאמרו הראשי, את הסעיף הזה במצע של גח"ל לשפת המדי-ניות הממשית. הוא הציע ללוות - אנו מצטט: "את האקט הדקלרטיבי" (והכוונה היא להודעת ארבע המעצמות) "באקט מעשי סופי ומחלט של איחודם של חבלי יהודה, שומרון, עזה, רמת הגולן וסיני עם מדינת ישראל". הווה אומר - סתימת הגולל על כל סיכויי השלום, בה במידה שסיכוי זה יהיה תלוי ברצונה ובמא-בקת של ישראל למען השגתו.

מפ"ם, אשר היתה מחליטה, נוכח כל זה, להישאר מחוץ לממשלה - היתה חוטאת הטא חמור, הטא שאין לו כפרה לגבי אחריותה הלאומית; כי אכן בתוך הממשלה פנימה תתנהל מערכה מתמדת על גיהול מדי-ניות שיש בה משום מוגיה ואחדות בין עמידה בלתי-נרתעת מול כל היוממים להחזירו למצב שלפני הארבעה-ביוני 1967 לבין זימת שלום אמיצה ומתמדת, החותרת - ככל שהדבר תלוי בנו - לשלום יציב שיש עמו בטחון של ממש למדינת ישראל, שלום של גבולות בטוחים, ללא סיפוח שמעבר לכורת הזה של גבולות בטוחים, ולירושלים המאוחדת, בירתה של ישראל. וכל זה כאשר כולנו מאוחדים בכך, שבאין שלום כזה תוסיף ישראל לקיים את גבולות הפסקת האש ולבצר את כוחה ומעמדה הבטחוני, המדיני והמשקי.

אנו מצדנו נעשה את הכל כדי לקיים ולחזק את שותפות המערך בתחום זה בתוך הממשלה, בהתאם לנאמנות ומתוך נאמנות למצעו לקראת הבחירות.

החלטנו איפוא להצטרף לממשלה, ולא לקואליציה, ולוותר על התקיים אשר הוצעו לנו, אם כי אין אנו מזלזלים כלל וכלל בערכם הממשי של המשדדים הממ-שלתיים בהתוויית דרכי התפתחותה של הארץ. אך יודתנו על התקיים כדי לא לשתת בעול השותפות הקואליציונית עם גח"ל בכל התחומים שמחוץ לבטחון ולמדיניות-חוץ. בכל יתר התחומים הגנו משאירים לעצ-מנו זכות של הופעה עצמית, אם לא נגיע בהם להידברות מוקדמת עם מפלגת העבודה במערך.

אנו יודעים שצעדנו זה מעמיד במבחן קשה את המערך. אך למעשה לא אנחנו העמדנוהו במבחן זה, כי אם חברינו ממפלגת העבודה אשר החליטו על הקמתה של הממשלה הקואליציונית עם גח"ל.

אנו מצדנו נעשה הכל כדי להמשיך ולקיים את סיעת המערך בכנסת. נשמח לכל אפשרות להגיע - תוך הידברות - לסיכום משותף ולהופעה משותפת בכנסת, גם בכל התחומים שמחוץ לתחומי הבטחון ומדיניות-החוץ. במידה רבה תלוי הדבר בחברי מפלגת העבודה במערך. אנו מסיפים להאמין שבמערך טמון סיכוי לחידושה של תנועת הפועלים הציונית-סוציאליס-טית, שהיא לפי תפיסתנו המסד, שרק עליו יכולה להמשיך ולצמוח תחייתנו הלאומית.

היו"ר מ. ביבי :

רשות היבור לחברי הכנסת האונגר.

גדעון האונגר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

אדוני הוישב-ראש, כנסת נכבדה. הקו המאפיין את הממשלה המבקשת את אמון הבית הוא, שממשלה זו היא ממשלת ליכוד לאומי. ואכן לכך חתרו המפלגות שיקימו אותה, בהעדיפן את היתרון הטמון בממשלה כזו על פני החסרונות שבה. שעת החירום גרמה לכך. ושעת

כאילו צרכי הבטחון אינם מה שהם. כאשר הצבא צורך היום 10 מיליון לירות ליום, מתוך כ-24 מיליון לירות שהמדינה מוציאה ליום לכל צרכיה, הרי זהו מצב מיוחד, ואנו מחוייבים להידרש לו. נצטרך להקדיש ריב קבונות. נכון שצריך לשאוף ליתר שוויון בנשיאה בעול, נכון שצריך להטיל את העול על כל השכבות בעם. יש כאלה שיש להם פחות מדי, יש כאלה שצריך לתבוע מהם מאמצים.

הנה כי כן, למען כל אלה דרושה ממשלת ליכוד לאומי. זהו פקדון יקר-ערך, שהעם מפקיד בידי ממשלתו. לא שררה היא. עבודת קשה היא. אנו מיחילים לממשלה שתצליח במאמציה. נלווה אותה בתפילה ובתקווה גם יחד.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אביזוהר, ואחריו לחבר הכנסת אברהם עופר.

מאיר אביזוהר (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הממשלה, שהוצגה כאן היום, יותר משהיא בעינינו ממשלת ליכוד לאומי היא ממשלת ניגודים. וזאת לא משום ששרי גח"ל ושרי המערך יושבים זה בצד זה. דווקא השתתפות גח"ל, הממד"ל והליברלים העצמאיים, באה כתוצאה מרצון כנה לליכוד לאומי. הליכוד חסר בממשלה זו משום שהוא אינו קיים בתוך הגרעין המרכזי שלה, בתוך המערך. דומני שמעולם לא נאספו ניגודים אישיים ומדיניים כה רבים, ללא הכרעה, ללא דבק של ליכוד, כמו שיש בגוף הזה.

אפשר היה לשאול: כיצד הופיעו עבודה ומפ"ם יחדיו בבחירות ונפלגו מיד לאחריהן בשאלה הפוליטית החשובה ביותר: הרכב הממשלה? אפשר היה לחייך על האמונה המרכסיסטית בנוסחה כגון "איחוד בלתי פרוג-רמטי" ולתמוה על הפתרון שנמצא - פתרון של כניסה לממשלה ללא תיקים. כלומר, מפ"ם נטלה על עצמה את המקום שהועידה לגח"ל בממשלה. ובמאמר מוסגר: אפשר לשאול מה יהיה עם התיקים המיומנים בניתנים? וקשה להיות שותף לתקוותיו של חבר הכנסת בן-מאיר שראש הממשלה, בהזדמנות זו שהיא מקבלת עליה עוד שני תיקים מיומנים, תרחיב את פעולותיהם.

אפשר היה להקשות על חוסר האמון שהביעה ראש הממשלה לשר החוץ שמכמה ידיה על הצעה להפקיע ממנו את הפונקציה של הסברת חוץ, פונקציה בלתי נפרדת משירות החוץ של כל מדינה בעולם, אחד התפקידים המרכזיים של שגרירויותינו בעולם. אם ניתן היה להזדהות עם הביקורת הקטלנית שגורדצה על הפעולה בעבר, קשה מאוד להבין את הפתרון המסתמן - מסירת הסברת החוץ לידיים שנשלו בהסברת הפנים.

עם כל הרצון לשכוח את חבלי לידתה של הממשלה החדשה קשה מאוד להשתחרר מפרשת תיק החינוך. כנסת נכבדה, זהו משרד שתקציבו הוא השני לגודל אחרי משרד הבטחון; הוא מופקד על ארבעים אחוז מהאוכ"ל לוסיה, היושבים בצורה זו או זו על ספסל הלימודים. זוהי המסגרת שבה מושקע המאמץ האנושי המקיף ביותר של העם, מיטב שנות הנוער, עתיד החברה, תקוות האומה. והנה לוקחים ומטילים תיק זה - על מי? האם על מועמד שהציע רעיונות חדשים לחינוך, בעל

ערב. האו"ם מעוות דמות עצמו ובוגד בשליחותו כלפי מדינה הקיימת, בין השאר, בהתאם. להחלטתו, ואשר לבטחונה צריך היה להיות רגיש במיוחד. אך בכך גם מתעוותת דמותה של ישראל בעולם - והרי שמה הטוב של ישראל הוא נכס בין-לאומי רב-ערך.

מדרכי רחמים העומד כיום לדין בשווייץ, על שהגן על עצמו, על ממוסו ועל חייהם של אלה שהיה ממונה עליהם, מסמל במידה מסוימת את מעמדה של ישראל באומות. אנו מצפים לדין צדק, וגדמה לי שטעות היתה בידו של חבר הכנסת בן-מאיר בהודיעו שכבר נחרץ הדין. אמנם נדרש עונש מאסר על-ידי התביעה הכללית. אנו דואים בכך אי-צדק משווע כאשר תובעים עונש מאסר לרחמים. נחכה לפסק-הדין. עוד לא התייאשו מצדק המשפט בשווייץ.

גם ידידנו המסורתיים לא תמיד עומדים לימינו בכל, ולא תמיד מבינים אותנו. חדלנו להשתומם להצהרות מוסקבה - קהיה, אבל תמהים אנו מאוד על נאומו האחרון של שר החוץ האמריקני. ושאלה בפינו: האם היתה ארצות-הברית נותנת מבטחה היא באותם הסדרים שהיא מציעה לנו - אילו היה מדובר בה, אילו שכנותיה סביב סביב היו עושות לה מה שארצות ערב עושות לנו? מכל מקום, בזמן הצבת הטילים בקובה, דבר שסיכן שלומה של אמריקה, לא סמכה ארצות-הברית על הסדרים של או"ם, אלא כפתה - על-ידי פעולה מלחמתית ועל-ידי מצוד ימי - את הסרת האיום מעליה, וזאת כאשר היה איום בחזקת סכנה בלבד. אל ידרשו מאתנו שישראל תסמוך על הסדרים כאלה כאשר האיום הוא מוחשי והוכח על-ידי הנסיון בעבר. אנו מקווים כי הצל הנוכחי על יחסי ישראל-ארצות-הברית הוא בר-חלוף, וכי ארצות-הברית תוסיף לתמוך בעניין צודק, בעניינה של ישראל.

בנאומה הכריזה ראש הממשלה על המשך מדיניותנו בשטחים המשותקים, מדיניות המכוונת להעלות את רמת החיים, להבטיח תעסוקה, להמציא פתרון לאותן בעיות אנוש שביכלתנו, כשלטון אהוראי, לסייע לפתרון. סיעתי תתמוך בכל לב במדיניות זו ובצעדים אלה, כי אנו רואים בכך אמצעי לריסון הטרור הערבי המשתולל, המבקש לקרוע את ריקמת היחסים הנרקמים בינינו לבין הערבים, וגם דרך ההולמת שלטון ישראלי ביחסו לאוכ-לוסיה הערבית התנונה לפיקוחו.

לעניין זה שייכים גם מאמצים מסוימים להסדר בעניין הפליטים. זוהי בעיה נפרדת, המייחדת לעצמה מקום מיוחד, ולא נוכל לדחות פתרונה או ראשית פתרונה לאורך זמים. ככל שיתרוקנו המחנות - כן יקטן הגעש הממאיר הזה.

החתימה לשלום והנסיון העקבי לדו-קיום עם הציבור הערבי שבתחום שליטת ישראל לא יסוּחו דעתנו מן הבעיות הבטחוניות המיידיות. אידעו בזמן האחרון מאורעות חמורים בחזית ובדרך, אשר צה"ל ושלטונות הבטחון בודאי יידעו לטפל בהם ולהרתיע באופן יעיל את הישנותם. אנו גם נתבע את החזרתו המיידית של השבוי הישראלי שנחטף אהמול בפעולה צבאית בסואץ.

אדוני היושב-ראש, התנהגו לגבי העניין הבטחוני כאילו אין לנו עניינים פרטיים, ואזרחי ישראל התייצבו והתגייסו למען הבטחון תוך התעללות מענייניהם הפרטיים. אבל לעומת זאת, בחיים הפרטיים התנהגו לעתים

מניין החדלון הזה ומניין העוורון הזה? האומנם יש גם בממשלה אנשים שהמחשבה על לחץ מדיני, שהסנקציה המוסווית שלו תהיה כלכלית, אינה מדרבנת אותם לדפוס פעולה דפוסית מחשבה משקיים אחרים לגמרי? איננו מסוגל להאמין שאמנם מצויים שם כאלה, אך כיצד אפשר בכל זאת להסביר את השאגנות הזאת בתחום המשק?

אדוני היושב-ראש, אילו היינו יודעים שקמה לנו ממשלה שהיתה ניגשת לחזית הכלכלית בהחלטיות הדרושה, מקטינה תלותנו בעזרת-חוץ, מקטינה הפעך במאון המסחר, נוהגת לפי סולם עדיפויות לאומי נכון, מאזנת התקציב על-ידי קיצוץ דרסטי בהוצאות בלתי חיוניות, מחסלת כפילות במנגנונים, שמה קץ לחוסר האחריות שבחביעות שכר כלליות — אילו קמה לנו ממשלה שהיתה נוהגת ביושר וללא משוא פנים בתחום יחסי העבודה ובהקצאת המשאבים הציבוריים, היינו תומכים בה בהתלהבות בתחום הכלכלי, אך לא כזאת היתה הממשלה היוצאת, שחבר-הכנסת צדוק מהמערך אמר עליה, לא פחות ולא יותר, שלא היתה לה בכלל תכנית כלכלית. מי ערב לנו שהממשלה המתנייצבת היום תהיה לה תכנית?

חבר-הכנסת צדוק דיבר גם על מבנה הממשלה ומדבריו השתמע ברור, שזו החדשה עדיין רחוקה יותר מקודמתה ממבנה יעיל ורציונלי. כיצד, למשל, אפשר לצפות מממשלה מנופחת המונה עשרים וארבעה שרים, ומי יודע כמה סגני שרים עוד נכוונו לנו, שהיא תיעל את המנגנונים הציבוריים? מדוע צריך היה תחילה להפ- ריד את הפיתוח מן השיכון ולעשות מהם שני משרדים? ומדוע צריך היה עכשיו להפריד שוב את הפיתוח מן התיירות ולעשות מהם, ביחד עם השיכון, שלושה משרדים? מי צריך היה ממשלה כה מנופחת? נאמר לי שסיעת גח"ל היתה מוכנה להסתפק בארבעה שרים וכי סיעת המפד"ל היתה מוכנה להסתפק בשניים; אך מי שקבע את המודד המנופח היה אך ורק מפא"י, כי היא לא יכולה היתה להסתדר עם מספר מצומצם, לספק את כל החתיבות, הפגלים הפנימיים והיומרות האישיות, מספר שרים שהיה מעמיד את הממשלה על המספר הראוי לוועדה מבצעת, לקבינט פועל, בעתות חירום.

האמת המצערת היא איפוא שכנסת, אשר יש בה למערך ולגרוריו שישים צירים ואולי יותר, אינה יכולה להעמיד מתוכה ממשלה טובה.

אדוני היושב-ראש, הרשה לי לסיים ולומר שלמרות העובדה שזו אינה הממשלה, שסיעתנו יכולה לתת לה את אמונה, אנו יודעים היטב שהצלחותיה תהיינה הצ- לחות המדינה וכשלונותיה — כשלונות כולנו. הלואי שספקותינו וחששותינו הכבדים יתבדה, אך חובתנו שלא לכסות עליהם ולומר את אשר אנו חושבים ומרגישים, והלואי שביקרתנו תסייע לתקנתם של הדברים.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברהם עופר, ואחריו — לחבר-הכנסת אברמוב.

אברהם עופר (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חבר-הכנסת אביוהר תובע מאתנו לפרוע שטר מלפני שמונה שנים בעניין ביטוח בריאות ממלכתי. אני רוצה להזכיר לו שלפני שמונה שנים היה ראש הממשלה האיש שעומד

נסיון בשטח זה, מי שגילה התלהבות לנושא, רצון להת- מסד? לא. הבחירה לא נפלה על שום אדם כזה, אלא על שר שהנושא נכפה עליו נגד רצונו — מוכשר ככל שהיה, חשוב ככל שהיה, אך אדם שהנושא רחוק משאיפותיו. זאת ועוד; עומדים וכופים על שר החינוך המיועד נגד רצונו סגן שר, שאין השר רוצה בו, ועומדים וכופים את תפקיד הסגן על אדם שאיננו רוצה להיות סגן שר החינוך. לשיא כזה של חוסר כבוד לנושא, לנושא כה יקר, כה קובע, לשיא כזה של זילזול ברבבות מורים ובעשרות ריבוא תלמידים, עדיין לא הגיעה שום ממשלה בישראל. מדוע? מכיוון שהחשובים בהרכבת הממשלה הם חייבים מפלגתיים יותר מאשר חייבים ענייניים.

אדוני היושב-ראש, אין לנו אמן בדרכה של ממשלה זו. לא שקווי היסוד שהניחה לפנינו אינם טובים. יש מהם טובים מאוד ויש טובים פחות. גם לא החסר בהם מדאיג אותנו, אלא העדר כל בטחון שמה שנכתב אמנם יש מאחוריו כנות, החלטיות וכשרון לקיים ולבצע את הדברים הלכה למעשה.

גנה, למשל, בעיית הבריאות הממלכתית שכה נחלקו עליה הדהות לקראת הרכבת הממשלה. האם נתתם דעתכם, חברי כנסת נכבדים, שהמפלגה הראשית בממ- שלה זו התחייבה לפני בחריה כבר לפני יותר משמונה שנים להנהיג ביטוח בריאות ממלכתי? מה עשתה מאז כדי לקיים הבטחות אלה? — שום דבר. במדינה זו, שיש בה מספר רופאים הגדול ביותר יחסית לאוכלו- סייתה והידע הרפואי המעולה ביותר, נמצא שירות הרפואה במצב של אנדרלמוסיה וביזבו שאין דומה להם בארץ תרבותית אחרת; והכל משום שהבטחות אחד, מצעים אחד, קווי-יסוד אחד, ואי-ביצוע אחד.

המודים הרבה יותר בתחום התברתי הם המחדלים בנושא של משפחות מרובות ילדים, מחדלים העומדים בניגוד משווע לדיבורים הרמים על עידוד הילודה וליומ- רות שלנו על היות כוח-האדם סוד כוחנו ומקור גאוותנו. נושא זה נצטרך, חברי המחוקקים, לשוב ולטפל בו בדיאוג בכנסת השביעית, ולאלי את הממשלה החדשה לחרוג בעניין זה מדפוס הטיפול השיגרת, המפגר הרבה מאוד אחרי הצרכים.

אין לנו אמן ביכלתה של ממשלה זו להתמודד לא רק עם הבעיות החברתיות, אלא גם, ובעיקר, עם הבעיות היסודיות של המשק. ודאי יש גם שרים מצויינים, יוע- צים להם כלכלנים טובים, פועלים לידם פקידים מוכש- רים. אולם העניינים הגדולים נחתכים לא בידיהם, לא במשרד הפיתוח, ולמרבה הצער גם לא במשרד התח- בורה, אפילו לא במשרד המסחר והתעשייה; הם נחתכים לא בידיהם, אלא במערכת השלטונית של המערך, בידי של שר האוצר, בידי ראשי ההסתדרות ובמועצותיה של המפלגה. שם העיוותים, המשנים והשיקולים הבלתי ענייניים.

כנסת נכבדה, כולנו גאים בעמידת צה"ל בקווי הסואץ, הירדן והגולן, אך לצערנו איננו יכולים לציון באותה גאווה את הישגי עמידתנו הכלכלית. המור מכך: מתגנב אל הלב החשש הכבד כי חלק ממה שאנו מחוי- קים היום בגבורה ובדם רב עלול להישמט מדינו מחר בשל חולשה ורפיון כלכלי. כי כאשר נאכלות היתרות שלנו בקצב כזה, שאם יימשך, לא ייוותר מהן דבר במשך שנתיים, דומים הדברים בחומרתם למצבה של יחידה המרגישה כי תחמושתה אוזלת והולכת.

מדובר בשאלה מה עלינו לעשות וכיצד עלינו לנהוג בת-קופה הארוכה עד שנגיע לשלום. איננו רואים עדיין סימן מצד גורם ערבי מוסמך כל-שהוא, או מצד אישיות בעלת משקל בחברה הערבית, שהם מוכנים להכיר בקיו-מנו. אך ריחוק השלום אסור לו לייאש אותנו ולהביא אותנו למעשים המרחיקים אותו עוד יותר. אנו חייבים לעשות אותם הדברים, שגם אם לא יביאו את השלום מיד, יקרבו אותו, ולו במעט.

המסע בן אלף המילין לשלום מתחיל בצעדים בודדים.

צעד לקראת השלום נצטרך, אם נעשה סוף סוף משהו לפתרון בעיית הפליטים הערביים היושבים במחנות. אמנם נעשתה עבודת מחקר ועובדו כמה תכניות מע-שיות, אך לידי ראשית הביצוע לא הגיעו הדברים. אני יודע שאין בכוחנו בלבד לפתור בעיה זאת, אך חובתנו המוסרית היא וצו מדיני הוא להתחיל בפעולות של ממש ליישוב הפליטים ולהחזרתם לחיים נורמליים. מאז נוצרה בעיית הפליטים, טעננו, בצדק, שלא אנו גירשנו את הערבים ממקומות מושבותיהם, וכי מדינות ערב אינן עושות דבר לפתרון הבעיה. יתר על כן, התרענו נגד מדינות ערב — וראש הממשלה אמרה את הדברים גם היום — על גיוול סבל הפליטים כקלף מדיני נגד ישראל. את סיבת התהוות הפליטים אין בידנו לשנות או לבטל, אך לאחר מלחמת ששת הימים ניתנה לנו, כאמור, ההז-דמנות לפעול לפתרונה.

כאמור, אין בכוחנו לפתור לבדנו את בעיית הפליטים, וייתכן גם שאינה ניתנת לפתרון מלא בגבולות השטחים המוחזקים בידינו, אך עלינו להתחיל מיד, בכ-חות עצמנו, במעשים, ולו גם צנועים. מלבד זאת עלינו לזוּם ולעבד תכניות רחבות-היקף ליישוב הפליטים הער-ביים ולפעול להקמת רשות בין-לאומית שתגייס את הידע, המשאבים והמימון הדרושים לפתרון מקיף יותר.

צעד לקראת השלום נצטרך אם נודיע הודעה חד-משמעית וברורה, שאין לנו כל עניין ורצון לשלול במיליון הערבים היושבים בשטחים המוחזקים, וכי אנו מכירים בזכותם להגדרה עצמית שתקבע את עתידם המדיני. עלינו להודיע, כי אנו מכירים בזכותם להחליט אם הם רוצים באיזו צורה של קונפדרציה אתנו, אם הם רוצים במדינה פלשתינאית, או אם הם רוצים להתחבר מחדש עם עבר הירדן. עלינו להסכים לכל פתרון שהם יבחרו בו, בתנאי שהצד הנוגע בדבר יגיע אתנו להסכם של שלום ולגבולות מוסכמים.

צעדים המרחיקים אותנו מן השלום הן ההכרות שלא נישוג אף לא משעל אדמה גשם תמורת שלום, שקווי הפסקת-האש הם הגבולות המקודשים של המדינה, וכי עלינו לספח את כל השטחים המוחזקים עתה על-דינו. כל הפעולות של סיפוח זוהל מרחיקות אותנו מן השלום ומן הפתרון. עם סיום מלחמת ששת הימים היה עלינו לבצר את קווי הפסקת-האש. תרומה חשובה לכך תרמו ההיאחזויות שהקימונו לאורך קוויים אלה, אך יהיה זה משגה חמור אם יגידו אחרי מבקשי הסיפוח ונקים ישובי קבע באזורים המאוכלסים ערבים. מאז קום המ-דינה חזונו והכרונו שאין אנו תובעים שינוי בגבולות שנקבעו בהסכמי שביתת-הנגשק לאחר מלחמת השיחורור. הכחשות זאת טענות הערבים שפנינו להתפשטות, ואמרנו זאת בכל הכנות. לא אנו גרמנו למלחמת ששת הימים ולא יצאנו למלחמה כדי לתפוס שטחים חדשים.

כעת בראש הרשימה הממלכתית, וגם לאחר מכן כיהן עוד שנים אחדות כראש ממשלה; דאי יכול היה לפרוע לפחות את חלקו מתוך השטר הזה.

מקובל בארצות הדמוקרטיה התקינות שבהיודע תוצאות הבחירות ידוע לא-רק מן נבחר לבית-הנבחרים, אלא גם איוז ממשלה נבחרה. תוך ימים מספר מתכנס בית-הנבחרים ומוצגת לפניו הממשלה החדשה. אנו נמנים עם אותן ארצות הדמוקרטיה שעם גמר מניין הקולות מתחילה בהן תקופת ההתיינות המפלטית על הרכב מוסדות השלטון וגמשכת המתיחות הפנימית שהיתה צריכה לחלוף עם גמר מניין הקולות. הדבר מעורר הרגשה רעה בציבור ומחשבת שנוציגי הציבור שמים את עצמם במקום הבוחר.

השיטה הדמוקרטית שלנו השתכללה מאז קום המדינה. הגיע הזמן שנעשה צעד נוסף ליתר תקינות ונשנה את שיטת הבחירות, כדי שזו תאפשר מגע של יותר בין הנבחר לבוחרים, תחוק בעם את הפגמה של התלכדות מסביב לבעיות המרכזיות ותביא לידי ממשל יציב יותר.

תפקידה של הכנסת הוא, בראש וראשונה, לגבש את רצונו של רוב העם ולאפשר לו לבצע את המדיניות הנראית לו. אני מקווה שהממשלה תניח בקרוב על שולחן הכנסת הצעת חוק לרפורמה בשיטת הבחירות.

תקופת המעבר שבין הבחירות ועד להצגת הממ-שלה החדשה אמנם התקצרה הפעם לעומת מה שהיה מקובל בעבר, אך עדיין היתה ארוכה מדי בהתחשב במצב החירום שאנו שרויים בו. במיוחד יש להתפלא על אריכות המשא-ומתן נוכח העובדה שקמה הממשלה שהכל ציפו לה. בבחירות האחרונות הביע הרוב המכריע של הבוחרים את רצונו בממשלה רחבה, לפי המתכונת שהוצגה לפנינו היום. כל המפלגות השותפות לקואליציה החדשה הכריזו לפני הבחירות, כי הן תומכות בהמשך כהונתה של ממשלת הליכוד הלאומי. מפלגות אלו קיבלו את הרוב המכריע של קולות הבוחרים והן מילאו חובתן לבוחריהן בכינון ממשלה זאת.

עם הקמת הממשלה על בסיס רחב אין לשכוח שחילוקי-דעות גדולים מפרידים בינינו בשאלת המטרות הלאומיות שלנו וכיצד עלינו לפעול להשגתן. כולנו מאוחדים בשאיפה לשלום, אך אנו חלוקים בשאלה כיצד ניתן להשיג מטרה זאת. כולנו מסכימים שאין שום סיכוי להידברות עם הערבים כל עוד תהיה להם התק-וה, ולו הקלושה ביותר, שיוכלו והסל את מדינת ישראל, אם על-ידי מלחמה גלויה ואם על-ידי פעולות חבלה. על כן אין יוכוח ושקויים פסי של המדינה דרושים צה"ל חזק ובלתי-מונצח ושירותי בטחון יעילים. הוויכוח הוא בשאלה — האם הכוח בלבד יספיק כדי להביא את הערבים להכיר בקיומונו? והחשובה היא, לדעתי, לא. עלינו להכיר בעובדה שהכוח בלבד לא יביא את הערבים לשולחן הדיונים, ועלינו לפעול בדרכים נוספות להשגת מטרה זאת.

כולנו מסכימים שאין לסגת מקווי הפסקת-האש בלי הסכם שלום עם הערבים, בו ייקבעו גם הגבולות החדשים. נכון שאין עתה לפנינו הבחירה "שלום או שטחים", משום שהערבים אינם מוכנים לעשות עמו שלום גם תמורת ויתור מצדנו על שטחים, אך ברור גם שבלי שגוותר על שטחים אין שום סיכוי לשלום.

חילוקי-הדעות בתוכנו מתרחבים והולכים כאשר

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (א. עופר, ביבי, אברמוב) —

הכנסת שנבחרו ידועה, ואם נחלק אותם בהתאם להשקפתם האישית, נמצא שהרוב סבור שיש להגיע לשלום גם תמורת ויתור על שטחים. יטען מי שיתען שעניין זה הוא מקרי היות הנוציגים במפלגות לא נבחרו בהתאם להשקפותיהם בשאלה זאת. נכון, אך גם נסכם את התמיכה הציבורית שקיבלו המפלגות שלא הכריזו כי לא יוותרו על "אף לא שעל" ולא תמכו בעקרונות "ארץ ישראל השלמה", נמצא שהן זכו ברוב ברור של קולות הבוחרים. הרושם הממקבל שהנוציגים הם הרוב נובע מכך שהם קולניים יותר. על הממשלה לפעול בהתאם לרצונו של הרוב השקט, שהביע באופן חד-משמעי את דעתו בבחירות האחרונות.

אני שמח שמפ"ם החליטה לא להישאר בחוץ ולהצטרף לממשלה, דבר המחוק את הקו האחראי והמתון. כאיש שדעותיו בשאלות המדיניות והבטחון אינן רחוקות משל מפ"ם אני מביע צער שמפ"ם לא הצטרפה לממשלה באחריות מלאה. אני מקווה שלא ירחק היום ומפ"ם תהיה שותפה שלמה בממשלה עם אחריות פרלמנטרית מלאה.

הממשלה נפרדה אתמול מחמישה שרים, מהם המסיימים תקופה ארוכה של שירות ציבורי רב-פעלים, ומהם שימשיכו בפעילותם הציבורית במסגרות אחרות. אני מברך את כל השרים החדשים, ובמיוחד רצוני לקבל בסיפוק את בחירתם של שלושת השרים החדשים מסייעי — חברי הכנסת שמעון פרס וכן חברי הכנסת שלמה הלל וויקטור שם-טוב. למרות היותם צעירים יחסית, הם הסיפוק לרשום דפים מזהירים בשירותם למדינה ובפעילותם הציבורית. אני משוכנע שהם יוסיפו מתבוננתם, מכשרם ומפעלם לממשלה החדשה.

אני רוצה גם לברך במיוחד שר חדש מסייעי ידיבה, ואני מצטער שאני חייב לצרף לברכתי גם הערת בי-קורת. סיעת גח"ל העשירה לאחרונה את החיים הפוליטיים שלנו בשני אישים רמי-מעלה ורבי-כשרון. אך נראה לי שלא נשמר דיו מרחק הזמן בין נשיאה בכהונה רמת-מעלה או מילוי תפקיד ממלכתי בכיר ובין כניסה לחיים המפלגתיים הפנימיים. אנו מעניקים יחס מיוחד לבית-המשפט, לצה"ל, ולמוסדות ממלכתיים אחרים ורואים אותם ואת נושאי התפקידים בהם מעל לויכוחים הפנימיים שלנו. צריכה להיקבע תקופת מעבר סבירה ממילוי תפקיד הזוכה ביקרת העם כולו לייצוג מפלגתי. יחד עם זה אני משוכנע שהשר, וייצמן יוסיף תרומה חשובה לממשלה החדשה ואני מאחל לו הצלחה כשר התחבורה.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחברי הכנסת אברמוב.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי אני רוצה לברך את הנואם שקדם לי לנואמו הראשון בכנסת. חברי הכנסת עופר ידוע בציבוריות הישראלית, הוא זכה לקריירה צבאית, היה פעיל בהתיישבות, בעצמו היה חבר קיבוץ, וכש נסיון בשלטון העירוני בהיותו סגן ראש העיר תל-אביב. לאחרונה גם התמסר לענייני כלכלה. אני חושב שהוא עמד היום לפנינו במבחן ראשון של קריאות-ביניים, ובטוחני שיעמוד במבחנים שעוד נכוונו לו בעבודתו בכנסת. אני מאחל לו הצלחה בתפקידו החדש.

כנסת נכבדה, לא יכול להיות כל ספק שהממשלה

מוצדקות עתה שתי תביעות-היסוד שלנו להסכמי שלום ולגבולות מוסכמים. סיפוח השטחים המוחזקים בידנו או פעולות של סיפוח וזחל מערערות את האמון בטיעונים היסודיים שלנו וברצונו הכן בשלום ומעמידות אותנו בפני העולם, ואף בפני ידידינו, כמתעתעים.

הקמת ישובי קבע מעבר לגבול הירוק באזורים המאוכלסים תחמיד את מצבנו הבטחוני ותחריף את המתיחות עם הערבים. איננו הארץ היחידה בעולם שקיים שם קונפליקט בין שני עמים או בין קבוצות לאומיות עוינות. נקח לדוגמה את קפריסין או את צפון אירלנד. הבעיות שם הולכות ומסתבכות במקומות שהישוב מעורב. הן קלות יותר באזורים ששם חיים היריבים בנפרד. יש לנו די בעיות קשות ואיננו צריכים להוסיף עליהן. תהיה זאת בכייה לדורות אם נוסיף למסכת הקשיים שלנו הקמת ישובים באזורים המאוכלסים ערבים. היצר הקיים בתוכנו להתיישב על אדמת המולדת ולבנות ערים חדשות יכול למצוא את ביטויו ביישוב הגליל, הנגב ואזורי הארץ הרבים שאינם מיושבים עדיין.

הבעיה איננה רק במערכת היחסים בינינו ובין הערבים, הבעיה היא איך נחיה במצב ממושך של חירום. אני מסכים עם דבריה של ראש הממשלה שאמרה, כי מי שמבטיח שהשלום הוא קרוב ומהדבר תלוי רק בנו, משלה את הציבור. גם אם נעשה הכל להשגת השלום, בשלב זה עודנו רחוק מאתנו. קיימת איפוא השאלה כיצד נחיה עד אז, איך נחנך את ילדינו, מהי תהיה דמות חברתנו. גם אם נגזר עלינו להיות על חרבנו, מוטל עלינו פי כמה וכמה לשמור על הערכים המוסריים של חברתנו. החוסן החברתי שלנו צריך להיות כזה שגם אם בעוד עשר שנים, עשרים שנה ואף שלושים שנה יצטרכו בינו לאחוז בשלח, יתבטאו גם אז בסגנון של "שיח לוחמים".

למרות חילוקי-הדעות בתוכנו טוב שהוקמה ממשלת הליכוד הלאומי, משום שבשלב זה אין שום גורם ערבי מוכן לשבת איתנו ליישוב הסכסוך, ועלינו לעמוד במלחמה קשה וממושכת. לשם כך עלינו לגייס את כל משאבי המשק וכוחי-האדם שברשותנו. זאת נובל לעשות אם נדחה לקרן-זווית את הדברים המפרידים בינינו ואת הריב הפנימי, שאנו מגוימים בו גם בימים כתקנם, אך הוא הרה-סכנות בשעת חירום.

לשר האוצר החדש-הוותיק מצפה תפקיד קשה ביותר. יהיה עליו להעמיד אותנו ואת הציבור כולו לפני העובדות הכלכליות החמורות, שכולנו ידעים אותן אלא שמתעלמים מן המסקנות המתחייבות מהן. נחוצה לנו ממשלת הליכוד הלאומי, משום שעלינו לדחות כל שי-קול אחר מפני המלחמה על עצם קיומנו. אחד הדברים שאנו מקדיבים הוא בעצם הפגם שלא תהיה אופוזיציה ראויה לשמה, באשר הסיעות שלא יצטרפו לממשלה הן חלשות, קטנות, מפיצלות ומנוגדות באופן קיצוני בדעותיהן בכל שאלה העולה על הפרק.

הממשלה הזאת קמה על מנת להגיל את המלחמה בה או נותנים. עליה להוכיח כי גם בהרכב זה היא מסוגלת לפתח יזמות לקידום השלום.

הקמת ממשלת הליכוד אינה צריכה להגביל את חופש הפעולה של הרוב בעם, בכנסת ובממשלה לחתור להשגת שלום-אמת, תמורת ויתור על שטחים. היה מי שרצה לפרש את תוצאות הבחירות האחרונות כאילו רוב המצביעים נתנו את קולם לממשלה שמקובל לכנות "נציים". ההיפך מזה הוא הנכון. דעתם של 120 חברי

ידה כדי למנוע התבלטותם של הניגודים, או לפחות לרכך אותם במידה כזאת שתאפשר לממשלה זו לפעול באופן יעיל על מנת שתוכל להתמסר בכל כוחה למילוי אותם יעדים חיוניים שהציבה לפניה תקופה זו. בלי ספק, גם בתקופת כהונתה של הממשלה המיועדת תתעוררנה בעיות, שלגביהן יעמדו חסידי האסכולה הסוציאליסטית וחסידי האסכולה הממלכתית-ליברלית משני צדי המת-רס. הבעיה המשקית והסוציאלית הגדולה, בעיית פיזור ההון והשליטה המתלווה להון, לעומת ריכוז ההון בידי ציבוריות והשליטה המתלווה לריכוז זה, תצוץ מדי פעם בפעם. יש לקוות ולהתפלל כי עם חתימת החוזים הקולקטיביים בשנה החדשה תבוא תקופת ארגונה ביחסי העבודה, או נכון יותר: ביחסי העבודה אשר בסקטור הציבורי ובשירותים החיוניים ביותר לציבור. אך יש גם להניח שהבעיות המיוחדות הנובעות מן האופי המיוחד של האירגון המקצועי, כאשר נציגות העובדים מצטיירת בעיני העובד גם כנציגות נותני העבודה, תיצור מתיחות אשר ממנה סבלנו לא מעט בשנים האחרונות. כן יש להניח כי לא יימנע מלגוע בבעיה הרחבה של חברה פתוחה לעומת חברה סגורה. דבר זה יכול לבוא על ביטוי כאשר נדון באיגוד השיתופי ובמעמדם של מושבי העובדים. כן, בוודאי, לא יימנע ויכוז בעניין הפיסחנות את המושג "מדינת סעד"; האם מדינה זו רואה את תפקידה הישיר לקיים ולטפח שירותים סוציאליים, לרבות שירות הבריאות, או שהיא רואה את תפקידה לאפשר לגופים שונים ליטול לעצמם את סמכויות מדינת הסעד, לרבות שירותי הבריאות?

כאמור, הניגודים בין שתי האסכולות קיימים, וטוב שיוסיפו להתקיים כיאה למדינה דמוקרטית, אשר בה תלויקות הדעות לגבי עיצוב פני החברה, אבל הממשלה המיועדת תהיה נמדדת לפי כשרה להתגבר על ניגודי האסכולות, לרככם ולמתנם, כדי שתמיד תראה לעיניה את היעדים המיידים שהם בלי ספק גורליים, ואשר השיבות עולה לאין ערוך של הניגודים שבין האסכולות המסורתיות. יש לאחל לממשלה זו, כי על אף צימצומו של המכנה המשותף הפרוגרמטי תזכור, כי היא הוקמה כדי לקיים אותם העניינים אשר העם הזה מעניק להם עליונות מבחינת סולם העדיפויות.

ניתן לומר כי ממשלה זו לא הוקמה כרגיל, על-ידי המפלגות, אלא על-ידי העם עצמו ועל-פי רצונו, כפי שקרה הדבר בימים ההיסטוריים של מאי 1967. אם נשפוט על רצון העם כפי שבא על ביטוי בשיחות עם הציבור וכן מפי העתונות, הרי רצונו לראות בשעה זו ממשלה של אחדות לאומית. העם מרגיש כי אחדות לאומית בשעה זו היא תוספת בטחון. לידו, מלחמת הקיום שהחלה בסוף מאי 1967 לא נפסקה עד היום, וסופה אינו מסתמך באופק. בשעה חמורה זו, תוספת הרגשת בטחון היא צורך פסיכולוגי עמוק לאם הנפרדת מבנה בלכתו לחיות ולאשה הנפרדת מבעלה בלכתו לקיים את מצוות המילואים. בשעה זו, כאשר נעשים סניגוריות מביית ומהוץ לערער את המוראל, הרי עצם קיומה של ממשלה לאומית נוסף בלב הציבור את ההרגשה כי הגה המדינה נמסר לידיים נאמנות.

ועוד חשיבות נודעת לממשלת הליכוד הלאומי - לסייע לגיבושה ולאיחודה של יהדות התפוצה סביב מדינת ישראל. למותר להניח כי כשם שהעם היושב בציון רוצה בממשלה רחבה, כך רצונה של יהדות העולם, שהיא כיום משענתו העיקרית בעולם עוין ומתנכר.

העומדת לקום היום יש בה משום סיפוק משאלת העם ברובו המכריע הצפה לראות ממשלה, אשר מבטאה מקסימום של אחדות לאומית, יציבת בראשו. כל מי שעקב אחרי מסע התעמולה אשר קדם ל-28 באוקטובר 1969 לא יכול היה שלא להתרשם ממביהות של הציבור לאחדות לאומית גדולה ככל האפשר; הרגשה זו לא נחלשה ואולי אף גברה לאחר סיום הבחירות. הממשלה שתקום הערב - והיא נשענת על רוב של 102 חברי כנסת - מחווה קואליציה רחבה ביותר וכוללת בתוכה כמעט את כל צבעי הקשת של הציבוריות הרבגונית שלנו. ניתן לסכם: העם ביקש בשעה זו ממשלה של אחדות לאומית; הכנסת השביעית נתנה לעם את מבוקשו. הממשלה המיועדת מתחילה איפוא בסימן טוב, היא קיבלה אשראי במנה גדושה מידי הציבור. עוד לפני שזכתה באמון הכנסת, כבר זכתה באמון העם. זהו ייתרון גדול שזכתה בו הממשלה.

אך לפני שנברר לעצמנו מה תכנה של הממשלה המיועדת, מה מוסכם על כל שותפיה ומה ההתחייבויות המשותפות לכל המפלגות המשתתפות בה, מן הראוי שנברר ראשית כל מה אין בממשלה זו. בידור זה רצוי הן לכנסת והן לציבור בכלל, למען יידע מראש על מה התחייבה ועל מה לא התחייבה הממשלה המיועדת. לכאורה שלוש המלים "ממשלת ליכוד לאומי" יוצרות, ובצדק, את הרשם כי הכוונה לעולם ומלואו; מאידך גיסא, ככל שהליכוד מקיף יותר, כן נוטה המכנה המשותף להצטמצם.

קווי-היסוד המוגשים מקיפים תחומים נרחבים של חיינו הלאומיים, והם עשויים ליצור את הרושם כי אמנם נוצרה שותפות פרוגרמטית הידועה לנו מן העבר, כאשר הוקמה ממשלה קואליציונית על בסיס הרבה יותר מצומצם מן הבסיס המובטח לממשלה המיועדת. אך אין זו ממשלת קואליציה, המושתתת על שותפות פרוגרמטית מקיפה, כי אם ממשלת ליכוד לאומי אשר שליחותה העיקרית היא להתמודד בבעיות שהן חיוניות ביותר מבחינת סולם העדיפויות של הקיום הלאומי.

מה אין בממשלה זו? הקמתה של הממשלה המיועדת איננה מצביעה ולא התכוונה להצביע, שנעלמו הניגודים בין האסכולות השונות בציבוריות שלנו. ניגודים אלה, כיאה לעם דמוקרטי, לא נעלמו, והם יוסיפו להעסיק את חיינו הציבוריים. כאמור, ניגודים אלה לא נעלמו, אך מבחינת סולם העדיפויות קיימות בעיות מיידיות וחיוניות יותר מאשר הטיפול המסורתי בניגודים. ממשלת הליכוד הלאומי אינה מטשטשת ולא נודעה לטשטש את קיומן של אסכולות מדיניות וחברתיות, אשר כל אחת מהן משתדלת להטביע את חותמה על עיצוב חיי המשק, החברה והתרבות. אסכולות אלה קיימות ומטבע הדברים תתקיימנה גם בעתיד. אך גם בתקופת כהונתה של הממשלה המיועדת, כאשר בסולם העדיפויות קיימות בעיות דחופות יותר, הרי חסידי האסכולה הסוציאליסטית לא ייתרו על תפיסת-עולמם, כשם שהאסכולה הממלכתית-ליברלית לא תוותר על השקפת-עולמה. ייתכן שאף בתקופת כהונתה של ממשלה זו יתבלט מדי פעם בפעם השוני בין שתי האסכולות, וייתכן שבחיינו הדמו-קרטיים הדבר הזה הוא גם בלתי-ימנע.

למרדו קווי-היסוד המשותפים, הרי השותפות בענייני משק וחברה מושתתת למעשה על ההסכמה הבלתי-כתובה, כי הממשלה הזאת תעשה את כל אשר לאל

אינו עידן של רווחים גדולים ושל הכנסות גבוהות, אלא עידן של התאפקות, של חסכון קפדני בחיי היחיד ובחיי הציבור.

רבים בוודאי יטענו כי ממשלת ליכוד לאומי הנשענת על רוב כה גדול איננה מותירה, למעשה, אופוזיציה, ומשתקת על-ידי כך את הפעולה הפרלמנטרית התקינה, הבנויה על משחק של כוחות מנוגדים. בלי לפגוע בכבודיה של האופוזיציה הקטנה שתקום בכנסת הזאת, או ביכולתה לתרום לביקורת עניינית על פעולות ממשלת הליכוד הלאומי, הרי יש להודות כי בטענה זו מידה רבה של אמת. משחק כוחות מאוזנים חיוני הוא לחיים פרלמנטריים, אך יש לומר בפה מלא כי במצב הקיים, אם הברירה בין משחק פרלמנטרי תקין לבין מילוי רצון העם להקמת אחדות לאומית — אחדות לאומית עדיפה. אין ספק כי הפרלמנט שלנו ישלם מחיר, אך תמורת המחיר יקבל ממשלה שתהיה מסוגלת להתמודד עם הבעיות הנכבדות הניצבות לפניה.

מאחר שממשלה זו תהיה נשענת על רוב מכריע של חברי הבית, מן הראוי שכל המפלגות המרכיבות ממשלה זו יגלו רוחב-לב לגבי חופש יזומה ואף לגבי חופש הצבעות של חברי הכנסת. אין כוונה, כמובן, לחופש מוחלט, לרבות עניינים עקרוניים. אך דווקא בהיות הממשלה רחבה כל-כך, לא רק מותר, אלא גם רצוי להעניק חופש יזומה פרלמנטרית והצבעה לחברי הכנסת במידה הרבה יותר גדולה מכפי שנהגו המפלגות בעבר. מאחר שכיום אין חשש להצבעה או שרל תפיל את הממשלה, קיימת הצדקה מלאה להתיר את הרצועה של המשמעת הנוקשה שהייתה נהוגה עד כה. יהיה בזה משום מתן פיצוי להעדר אופוזיציה רבת-משקל. דבר זה עשוי לעורר עניין בכנסת ולהחזיר לה, ולו גם במעט, אשר נלקח ממנה לרגל העדר אופוזיציה גדולה.

אך, מורי ורבותי, למרות הסייגים הפרוגרמטיים של ממשלה זו, הרי יש בכוחה, בתקופת כהונתה, לבצע כמה רפורמות נכבדות, ולכך יש לה כיום הן הסמכות המוסרית והן הרוב הדרוש בכנסת. בפרק ארבע השנים הבאות ניתן לסיים את חקיקת חוקי היסוד ולמוגם לחוקה אחת, היא חוקת מדינת ישראל. בפרק-זמן זה ניתן גם לסיים את פעולות החקיקה אשר יביאו לביטול החוקים העותרים מניים ולהחלפתם בחוקים ישראלים מקוריים. כן שומה על הממשלה לדאוג שהרפורמה החשובה במישור העירוני בה הכנסת השישית — היא הרפורמה במישור העירוני של בחירת ראשי עיר על-ידי כלל הציבור — תבוא לסייומה המוצלח. כל אלה שעלבו אחרי מה שקדם ל-28 באוקטובר 1969, וכל מה שבא לאחר מכן, בכלל זה הלבטים להקמת שלטון עירוני, חייבים להבין עתה, אף יותר מאשר בעבר, עד כמה חיונית רפורמה זו לשלטון מקומי בריא. כבר עתה הוכיח העם, על-ידי התנהגותו בבחירות לרשויות המקומיות, את נטייתו לראות דמות ציבורית בולטת מתייצבת בראש השלטון העירוני. יש להכיר ברצון העם ולכבד אותו הלכה למעשה על-ידי סיום כל שלבי החקיקה אשר התחילה בהם הכנסת השישית.

מחובתה של הממשלה החדשה ושל הכנסת לדאוג כי הרפורמה במערכת החינוך, פרי עבודתה של הוועדה בראשותו של חבר-הכנסת דימלט, תוגשם הלכה למעשה. לא נעלמו מאתנו לא הקשיים הכרוכים בביצוע הרפורמה ולא משקל המתנגדים לה. דווקא מפני כל אלה שומה

על-ידי ליכוד השורות בארץ נעודד את ליכוד השורות בתפוצות, ונחזיר בהם את הרגשת האחריות הגדולה הרובצת על העם כולו.

אך לא פחות מכן חשובה ההשפעה, שתהיה גודעת בעולם הגדול לקיומה של ממשלת הליכוד הלאומי. גם אם אין בעצם קיומה לשמש גורם מרתיע לגבי תכניות מתכניות שונות אשר אויבים וידידים כאחד עלולים להעלות, הרי ברור לכל כי העובדה שהעם ברובו המכריע מלוכד סביב ממשלתו לא תיעלם משיקוליהם של מדינאי העולם.

לבסוף, דרושה ממשלה לאומית נוכח המאמצים שהיו נדרשים כדי לקיים את החזית המשקית ולמנוע את התערעורתה. בגלל דחיפות הבעיות הבטחוניות קיימת נטייה לא לתת את הדעת במידה מספקת על חומרת הבעיה הכלכלית. בלי ספק יהיה צורך במאמצים ובמידה גדושה של ריסון עצמי כדי למנוע אינפלציה, כדי לשמור על יציבות המטבע ועל מלאי מטבע-החוץ העומד לרשותנו. כבר היו מקרים בעבר כאשר הולשתנו הכלכלית שימשה נשק בידי אויבים וידידים כאחד לכפות עלינו מדיניות ומעשים שנגדו את האינטרס הלאומי. אל ניתן נשק ממין זה ביד הרוצים להצר את צעדנו. כיום משק איתן הוא הצד השני של המטבע הנקראת מדיניות איתנה. ריסון עצמי בשעה זו, פירושו התאפקות מציפיות ורדודות לגבי עלייה ברמת החיים. ייתכן ולא יהיה מנוס מהטלת גטל על כל שכבות הציבור, כמובן פרט לשכבה אשר טרם הגיעה לרמת מחיה מינימלית. רק ממשלה לאומית תהיה מסוגלת לבצע מדיניות של ריסון עצמי, תוך דאגה מתמדת לגורלן של השכבות הנחותות מבחינת רמת החיים.

בקשר לכך ראוי במעמד זה להביע משאלה כי ההסתדרות הכללית של העובדים, בכוחה להנהל משא-ומתן עם החוים הקולקטיביים, תתאם את מדיניותה עם המדיניות הכלכלית של הממשלה ותמונע פער בין שתייהן. ראוי לזכור כי בשעה זו המדיניות הכלכלית של הממשלה תהיה נשקבעת על-ידי השיקולים של חומרת השעה מצד אחד, וכל יכולת המשק מן הצד השני, ושומה על כל שכבות הציבור, שכירים ועובדי, להסתגל למדיניות זו ולהטות שכם למען ביצועה.

ועתה, מהו המכנה המשותף לכל הגורמים המרכיבים את ממשלת האחדות הלאומית? ניתן להבחין במכנה המשותף בשני אלמנטים. הראשון הוא במישור המדיני. מקובל, ללא סייג, על כל המפלגות שהצטרפו לממשלה זו, לרבות מפלגת הפועלים המאוחדת, כי שומה עלינו להחזיק בכל קווי הפסקת האש אשר ייכון שלום, שלום ממשי ויציב. עמדה זו ניסו לערער גורמים אדירים מבחוץ, ומצאו להם מסייעים מבית. הללו סברו, ואולי סבורים גם כיום, כי המצור שהוטל על ישראל והלחצים הרבים המופעלים עליה ביאווה לכלל עיפופת עד כי תסתלק מעמדה זו. רק בכוחה של נוסחה זו להשיג שלום, שכן כל הסדר אחר יחזירנו בסופו של דבר למצב אשר שרר ערב מלחמת ששת הימים. האלמנט השני הוא בחזית הכלכלית. רק ממשלה אחדות לאומית מסוגלת לייצב את החזית הכלכלית ולמנוע את התערעורתה. רק ממשלה אחדות לאומית תהיה האוטוריטה, לא רק המדינית אלא גם המוסרית, לתבוע מן העם הסתגלות לבעיות אשר תהינה מופנות אליו. רק ממשלה כזו תוכל לשכנע את הציבור כי העידן שאנו נכנסים לתוכו

מיליטריסטיים וגורמים אנטי-פועלים בחברה הישראלית ואנשי בוררות החובה מתחברים יחד ונותנים את הטון בתוכה.

את מקומו של גח"ל בממשלה הקודמת תפסה מפ"ם בממשלה הנוכחית, שנכנעה לעמדתה ההססנית, הבלתי-עקרונית והאופורטיניסטית - כרגיל - ונדחקה לקרן-זווית. כל נסיון התיאוריה של "השפעה מבפנים" בתוך המערך ובתוך ממשלה כזאת מביא בהתמדה לידי תוצאות הפוכות, לידי צימצום השפעתה של מפ"ם ולגידול כוחו של הימין. האינכם מבינים, חברי מפ"ם, שבממשלה הזאת מתבצע הפוטש הקטן, שדיבר עליו אשכול המנוח, באורח דמוקרטי להפליא?

השאלה היא לא רק בקווי-היסוד הכתובים של הממשלה, שנהפכו בלחץ גח"ל לעמדות עוד יותר הרפת-קניות ומנוגדות לאינטרס המוני העמלים, אלא גם בפראקטיקה היום-יומית. ממשלה זו עוד לא קמה וכבר מדברים ראשיה על מסים חדשים, על קרבנות נוספים שהפועלים צריכים לתת, על חקיקה אנטי-סוציאליסטית חדשה. עמלי ישראל ישלמו מחיר גבוה בעד השותפות הזאת עם גח"ל. ממשלה זו מבשרת במדיניותה ובהרכבה גגיעות נוספות בחירויות הדמוקרטיות ואפליה לאומית מוגברת כלפי האוכלוסיה הערבית.

ראשי מפלגות פועלים בישראל, הקוראים לעצמם סוציאליסטים, שלחמו במשך שנים על מה שהם קראו "חברת עובדים מתקדמת" - סוללים כמו ידיהם את הדרך לעלייתם לשלטון של כוחות אנטי-פועליים.

מדיניות המלחמה והכיבושים, שהכניסה את גח"ל כשותף זוטר לממשלה, תעלה אותו מחור מחרתיים לשותף עיקרי. ואתם, מנהיגי המערך, תיהפכו במרוצת הזמן לשותף הווטר או אופוזיציה לממשלת בגין-רפאל-דיין. זהו הנסיון ההיסטורי של תנועת הפועלים הבין-לאומית. ציבור הפועלים לא יצטער על שמונהיגים כמוכם ייעלמו מן הבמה הפוליטית, אלא על המחיר היקר שהוא יצטרך לשלם למען הבטחת זכויותיו ועתידו.

השאלה הקובעת והמכרעת לגבי המוני העם בישראל היתה וישארה: כיצד מבטיחים את השלום, את העתיד הבטוח לישראל ולעם ישראל באיזור? בשם הבטחון, בשם הגנת זכויות ישראל, בשם השגת השלום הקימותם את ממשלת "הליכוד הלאומי"; הלכתם למלחמת יוני 1967; התחברתם ללא סייג עם האימפריאליסטים האמריקני נגד שאיפות השיחורר הלאומי והסוציאלי של עמי האיזור; כבשתם שטחים נרחבים, שקראתם להם שטחים מוחזרים ונועדים להתגוררות ולהתיישבות, והגעתם למה שאתם קוראים "גבולות בטחון" שאין כמוהם. בשם השלום והבטחון והקיום, כביכול, סירבתם ומתעקשים אתם עד היום לקבל את החלטת מועצת הבטחון, כאשר אתם יודעים היטב, שהמדינות הערביות השכנות מוכנות - על יסוד החלטה זו - להגיע עם ישראל להסדר שלום יציב וצודק ולהכיר בישראל עצמאית וריבונית, אם תקיים ישראל את חלקה בהחלטה, דהיינו: תיסוג מן השטחים הכבושים ותכבד את זכויות הפליטים הערביים.

את האפשרות הריאלית הזאת להסדר שלום צודק ומכובד הנכב דוחים בעקשנות ומחריפים את מדיניות הדיכוי והאלימות נגד העם הערבי הפלשטינאי בשטחים הכבושים, מתוך חשבון מוטעה שיעלה בידכם לרמוס את זכויותיו ולהנציח את הכיבוש. ומה השגתם? לאן הגעתם?

על הממשלה להתייצב באומץ ובהחלטיות לביצועה של הרפורמה החינוכית. לא ייתכן שאינטרסים פרטיקולריים, או שיקולים אירגוניים, יעמדו כמכשול לביצוע תכנית זו.

רבה היתה המחלוקת ורבים היו המערערים על החוק למימון הבחירות. מותר להניח כי אף המבקרים החריפים ביותר של אותו חוק חייבים כיום להודות כי החוק השיג את תכליתו. הכספים שהוצאו לבחירות השנה היו צנועים ביותר לעומת הבחירות שקדמו. ממילא היתה תעמולת הבחירות מאופקת יותר, ולכן גם תרבותית יותר. בפעם הראשונה זכינו שהציבור לא היה נרגז וממומרר על ביזבוז במערכת הבחירות. נסיון זה חייב ללמדנו לקח, והחוק המוני שנתקבל על-ידי הכנסת השביעית חייב לשמש יסוד לחקיקה קבועה, יותר משופרת ויותר מדויקת. ואולי כדאי שניתן את הדעת שחקיקה זו תקיף לא רק את תקופת הבחירות, אלא את פעילותן של המפלגות בכל ימות השנה. כיום מותר לומר כי חוק מימון הבחירות, אשר עיצב את דמותה של מערכת הבחירות לכנסת השביעית, העלה בעיני העם את קרן הדמוקרטיה.

כנסת זו גפתחת בסימן הגברת העלייה, בכלל זה עלייה הולכת וגוברת מארצות הרווחה. שומה על הממ"שלה החדשה ועל הכנסת לעשות כל אשר בידן כדי להקל על חבלי הקליטה ולהחדיר הרגשה זו בכל שכבות הציבור. הקליטה החברתית של העלייה החדשה חייבת להיות נחלת כל העם, ולשם כך דרוש חינוך וטיפוח הרגשת הקליטה. בהקשר זה יש להגביר עוד יותר את הפעולה הציבורית למען שיתרו יחדות ברית-המועצות מן הכב-לים שהטיל עליה שלטון עוין.

נראה איפוא כי למרות הסייגים הפרוגרמטיים של הממשלה החדשה פתוח לפניה כר נרחב לפעולות קונסטרוקטיביות ובעלות משמעות חיובית ביותר לעם ולמדינה, ומה גם שפעולות אלה מקובלות על רוב המכריע של העם ותתקבלנה על-ידי כסבר פנים יפות.

לכסוף, יש לאחל לממשלה החדשה, שתוך עמידה איתנה על זכויות העם תשיג, בסופו של דבר, את התכלית היקרה לנו מכל - השלום בינוני לבין שכנינו. כי או, ורק או, נדע כי קרבנותינו ומאמצינו לא היו לשווא.

היז"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת טובי, ואחריו לחבר-הכנסת אלוועבי.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית הישראלית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. קשיי הקמתה של ממשלת "הליכוד הלאומי", מחירות עד מפ"ם, מעי-דים על המשבר החמור הפוקד את המדיניות בממשלה זו רוצה לנהל, על המצב הקשה שחוגי השלטון בישראל נתונים בו נוכח כשלון מדיניותם.

ממשלה זו אמנם נקראת ממשלת "ליכוד לאומי", אך מעולם לא היו, בתולדות הקמת ממשלות בישראל, ביטוי התנגדות ציבורית כה רחבה לממשלה כה רחבה ויחד עם זאת כה חלשה ורופפת.

ממשלת "הליכוד הלאומי" החדשה-ישנה היא מהדו-רה גרועה עוד יותר של ממשלת "הליכוד הלאומי" שקמה ערב מלחמת יוני. היא עוד יותר מיליטריסטית, עוד יותר מלחמתית ואנטי-פועלית, כשמספר הנצים בה הולך וגדל, כשגח"ל מתבצר בתוכה כשותף העיקרי, כאשר אנשי ארץ ישראל השלמה, כאשר אלופים אולטרא-

כוח. לא יעצור בעדה, וזה יאלץ את ארצות-הברית לסגת מעמדותיה הנוכחיות. סודאן ולוב אתמו, ירדן ולבנון מהר וסעודיה מחרתיים, וכל זה, בסופו של דבר, יטפח על פני מדיניות ממשלת הליכוד הלאומי. ואם כיום המקלט האחרון הזה מתחיל להיות לא בטוח, החשבתם מה תעשו ביום סגרדי? שום דברי יוהרה והתרברבות לא יועילו.

יש כאלה העומדים מול מצב זה ואומרים: עוד יזמה בשטח, עוד מלחמה, עוד הרפתקה חדשה. הללו לא למדו מאומה ממלחמת יוני, מכשלונותיה הפוליטיים ומהמצב הקשה שישראל נתונה בו.

חברי הכנסת, אנחנו אומרים שוב: יש דרך אחרת מדרך מלחמות אין-ספור, יש ברירה, ברירת השלום, ביצוע החלטת מועצת הבטחון.

הכרזותיה האחרונות של ברית-המועצות וגילוי-הדעת של שש המדינות הסוציאליסטיות וקריאתן להסדר שלום שיכבד את זכויותיהן של כל מדינות האזור, לרבות ישראל, על-ידי ביצוע החלטת מועצת הבטחון, מצביעות על ברירת השלום הריאלית הקיימת. ברירת שלום זו באה על ביטוייה שוב בגילוי-הדעת המשותף של ברית-המועצות ומצרים מן השבוע שעבר.

המגיבים על קול תבונה זה, על קריאה זו לשלום יציב וצודק, בפניית עורף, בזילוזל ובלעג, בסילוף עמדת ברית-המועצות והגברת ההסתה נגדה, משחקים בגורלו של העם. עמדות אלה הן בעוכרי השלום, בעוכרי הסיכוי הקיים להסדר שלום עם שכנינו. ברית-המועצות מנהלת מדיניות עקרונית של דאגה לשלום ולאינטרסים של כל עמי האזור, היא הידיד הנאמן לעם ישראל ולעמים הערביים כאחד.

חברי הכנסת, שאיפות המוני העם לשלום, לדמוקרטיה, לקידמה חברתית ולשוויון-זכויות יעמדו בסתירה מתמדת לממשלה הזאת. כדי שיוגע עם ישראל לשלום, לבטחון, לשיגשוג וקידמה חברתית, עליו להיפטר ממש-לה כזאת.

על כן תצביע סיעתנו הקומוניסטית נגד ממשלת "הליכוד הלאומי" לטובת השלום ולטובת המוני העם.

הי"ר ט. סנהדראי:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת אלועבי, ואחריו לחבר-הכנסת יעקבי.

סיפ' אלדין אלועבי (קידמה ופיתוח):

גברתי היושבת-ראש, חברי כנסת נכבדים. בראשית דברי אני רוצה לברך את ראש הממשלה, הגברת מאיר, על הצלחתה במשימה שהוטלה עליה. אכן היתה זו משימה קשה ומייגעת, אך היא התגברה עליה בהכמה וביישוב-הדעת.

אני רוצה לציין בהזדמנות זו שכל המפלגות אשר השתתבו בממשלה, נהגו בגמישות והוראו הבנה לאחריות הכבדה שהוטלה עליהן בנסיבות הקשות העוברות על המדינה, נסיבות העלולות להעמיד את הממשלה לפני החלטות גורליות וחשובות, העשויות להשפיע השפעה רבה על עתיד המדינה, בטחונה ושלומה.

כולנו יודעים, כי מאורעות מדיניים חשובים הנוגעים למזרח התיכון מתרחשים עתה בזירה הפוליטית העולמית במזורז ובמערב. אנו נמצאים פה, ועלינו להיות ערים

לא לשלום ולא לבטחון, אלא להיפוכם. מלחמת ששת הימים היא כבר בת שנתיים וחצי ואין רואים לה סוף. בניים יקרים רבים נופלים יום יום, לשווא, על מזבח תאוות הסיפוח וההתפשטות, ללא כל פרספקטיבה של חיי שלום ובטחון. העם הערבי הפלשתינאי לא נכנע ולא נרמס ולוחם ביתר תוקף לזכויותיו. ומה בפי הממשלה על שאלותיהם הגורליות של ההורים והבנים כאחד — מה יהיה הסוף? קברניטי המדינה עונים: נגזר עלינו. אין ברירה. זהו מחיר הקיום, כביכול. אין זו אמת. יש ברירה. הרי שר הבטחון עצמו הודה בכך לא פעם. באחרונה היה זה הריכל התרבות בתה-אביב, ערב הבחירות, כשהכריז שיש אלטרנטיבה למצב הקיים; שאמנם קיימת אלטרנטיבה של הסדר שלום ואפילו של תיקוני גבול, אם ניסוג מן השטחים הכבושים, אך הוא בוחר באלטרנטיבה אחרת — של גבולות חדשים, של מפה חדשה, של ישראל חדשה.

ממשלת הליכוד הלאומי בעטת ביהירות הרפתקנית בסיכוי השלום והיא עורמת קשיים נוספים בדרך הסדר השלום ומביאה לידי התפתחות, שעם ישראל עלול לאבד גם את השלום וגם את המפה.

מפלגתנו הקומוניסטית דחתה ותדחה כל מגמות המערערות על זכות קיום ישראל, הגשמעות מפי חוגים שובניסטיים ערביים מסויימים. מדיניותה של ממשלת ישראל מזינה חוגים אלה. מפלגתנו לחמה ותוסיף ללחום לשלום צודק ויציב שיכבד את זכויות ישראל ואת זכויות העם הערבי הפלשתינאי.

חברי הכנסת, לממשלת הליכוד הלאומי צפויים כשלונות נוספים במדיניותה הכושלת בלאו הכי. זאת היא מגמת ההתפתחות, בעל כרחו, של מדיניות הכוח והעובדות המוגמרות.

החלטות הגינוי החוזרות ונשנות של מועצת הבטחון, במיוחד בעניין ירושלים, החלטת עצרת האו"ם לפני שבוע, המדגישה את זכות העם הערבי הפלשתינאי והפליטים, החלטת הגינוי למדיניות הענשים הקולקטיביים, הרס הבתים ופגיעות בזכויות אדם בשטחים הכבושים, הפניית ההחלטה בעניין הפליטים למועצת הבטחון — החלטות אלו מוכיחות, לאוה מבוט סתום מכניסה ממשלה זו את ישראל בזירה הבין-לאומית ובאזור, כשגוברת האיבה ומתמעטים סיכויי השלום.

ימים קשים עוברים על המדיניות הישראלית, רק מפני ששר החוץ האמריקני החליט לגלות בפומבי את דעתה של ממשלת ג'קסון ביחס לדרכי השלום באזור. ארצות-הברית טרם הפכה את עורה. זו רק התחלה, זה רק נסיון להציל את עמדותיה באזור. זו התחלת תהליך של ארוזיה, כפי שציננה ראש הממשלה, וכבר נשמעות צעקות האזהרה מפני עקבות השטח בישראל. המקלט מתחיל להיות לא-מקלט. הוזהרו לא פעם, חברי הכנסת: שום שירות לתכניות האפלות של האימפריאליסטים האמריקניים באזור נגד תנועת העמים הערביים לשיחורר לאומי ולקידמה סוציאלית, שום תמיכה בתוך פגות של האימפריאליסטים האמריקניים ובפשעיהם בווייטנאם, לא יבטיחו עד אין סוף את תמיכת ושינגטון במדיניות הכיבוש והסיפוח של חוגי השלטון בישראל.

יזכרו את הברית הבלתי-קדושה שהיתה לכם עם האימפריאליסטים הצרפתים. גאות תנועת השיחורר הלאומי והסוציאלי בארצות הערביות ומאזן הכוחות הבין-לאומי לטובת הסוציאליסטים, זוהי התפתחות ששום

חוברת ה', ישיבה י"ג
 - התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (אלוזעבי, סנהדראי, יעקבי) -

גם את אלפי הצעירים היושבים עתה בבתי-הכלא בישראל. אינני אומר את הדברים האלה כדי להוכיח את מידת כוחה של ישראל וכוחו של צה"ל. אני אומר זאת, כדי לשאול את המנהיגים הערביים: בעצם, מה יש עוד באמתחתם ומה הן תכניתיהם להריגת שארית הצעירים הפלסטינאים?

שר הבטחון אמר באופן ברור וגלוי, שאם תפרוץ מלחמה, הרי מצבה של ישראל יהיה הרבה יותר טוב ממצבה במלחמת ששת הימים. אם כן, מה רוצים המנהיגים הערביים? השיב על כך יאסר עראפאת, שאמר כי הוא מבקש להפוך את ועידת רבאט למועצה למלחמתית להשמדת ישראל. השאלה היא, כלום יש הגיון בכך, והאם צדיקים העיניים להתנהל במישור הזה? כלום לא הגיע הזמן שהעמים הערביים יכירו את האינטרסים שלהם ויקחו את גורלם בידם?

המנהיגים הקיצוניים, המצהירים הצהרות משלהבות כאלה, עושים בדיוק את אשר עשו המנהיגים האחרים, והתוצאה בוודאי תהיה אותה התוצאה שאליה הגיעה הבעיה הפלסטינאית.

אומרים כי אין למנוע את פרוץ המלחמה באביב הקרוב. אני רוצה להזהיר מעצם המחשבה בדבר כזה, כפי שהזהרתי בעבר ובערב מלחמת ששת הימים. בני-אדם, יראו את האלוהים למען גורלכם, למען חיי צעירי-כם. הבינו, בטרם יהיה מאוחר, שהצהרותיכם ומטרותיכם אינן אלא אסון נוסף בשרשרת האסונות אשר אתם הייתם הגורם להם.

הרשוני נא לסיים את דברי בהבעה מחודשת של אמוננו המלא בממשלה ובראש הממשלה. אנו מבקשים מחברי הממשלה לנהוג ביחס טוב כלפי האזרחים הערביים, היות וביום מן הימים יכולים הם למלא תפקיד חשוב ולשמעו גשר לשלום, שיתהלכו עליו שיירות של תגרים, מבקרים, תיירים ונושאי לפיד השלום בדרכם מישראל למדינות ערב. ערביי ישראל ציפו כי יוטל עליהם תפקיד כלשהו כגון זה, אך השלטונות התעלמו מהם וראו בערבים של האזורים הכבושים ידידים נאמנים וכיבול למדינה. הגם שאינם כאלה. כתוצאה מכך ראינו את אשר ראינו, אידע אשר אידע ואיבדנו הזדמנות יקרה שנפלה בידנו, אך לא היטבנו לנצלה ולהפיק תועלת ממנה. כך נפלו כמה אזרחים ערבים ישראלים ברישתם של אנשי אירגוני החבלה ושיתפו אתם פעולה. וגם מספרם של אלה שכפרו בערכים האציליים, שהם יסוד מוסד לרוחם של הערבים, ועשו מעשי תקיעת סכין בגב, גם אם מספרם של אלה קטן, ערביי ישראל הנאמנים למדינה יערו תצנע מהם וממעשיהם, יגינו והוקיעו את התנהגותם האווילית, המצביעה על חוסר תחושה ואחריות.

הוכח מעל לכל ספק כי ערביי ישראל הגיעו לדרגה של ריאליסם ושוב קשה לרמותם ולשחק ברגשותיהם. הוכח כי אפשר לסמוך בוודאות על ערביי ישראל.

הי"ד ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יעקבי, ואחריו לחבר-הכנסת כהנא.

גד יעקבי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. הממשלה המוצגת היום לפני הכנסת היא ממשלת המשך וממשלת חידוש בעת ובעונה אחת. ממשלת המשך - שכן רצונו של

למתנהל בוועדות ובהתייעצויות ובשיחות, שכן לא כל דבר שמתנהל בתחומים אלה מתנהל לטובת השלום.

בעקבות השיחות, שהתנהלו בין ק"עם לבין המנהיגים הרוסיים במוסקבה, נשמעו ביטויים מעורפלים שבהם צויין עניין השלום. אך מי שמתבונן היטב בהחלטות, שפורסמו בעקבות פגישות אלה, אינו יכול שלא להתייחס בחשדנות ובספקנות לכל הנאמר על השלום. הצהרתו של ג'מאל-עבד-אל-נאצר, כי המלחמה בוא תבוא וכי נהרות של דמים ואופקים רוויי ריח אבק שריפה ישררו במזרח התיכון, הפיצה לכל רוח את התקווה בדבר אפשרות של שלום. ציפינו כי ברית-המועצות, המשתתפת בווינגטון בשיחות הארבע למען השלום, כפי שהיא טוענת, תגלה ברורות את שאיפתה לאפשרות השלום בפגישות שבין המנהיגים המצריים והרוסיים במוסקבה. אך היא רצתה דווקא לגלות את פרצופה האמיתי, ובמקום לשכנע את הצד המצרי לחזול לדבר בשפת המלחמה, היא מעודדת את מצרים להוסיף ולהחזיק בעמדתה. נדמה כי אנו נמצאים בשנת 1967, כאשר נטעה רוסיה בלב הערבים את המחשבה כי ישראל מבקשת לתקוף אותם, ועל-ידי כך הולכה אותם שולל והשליכה אותם אל כבשן המלחמה.

רבותי, יש לי ספק רב אם העמים הערביים רוצים במלחמה או שהם שבעי-רצון מן התמרונים וההתערבות הגלויה של רוסיה בענייניהם. אני מסופק מאוד את העמים הערביים מקבלים בברכה את התמרונים וההתערבות של הרוסיים, שכן הם יודעים היטב מה היא הכוונה האמיתית המסתתרת מאחורי ההתערבות והתמרונים של הרוסיים. הם גם יודעים להכיר את התערבות זו היא לטובת האינטרסים שלהם או אם היא משרתת את האינטרסים של רוסיה השואפת להתפשטות, להתערבות ולביסוס מעמדה במזרח התיכון.

המנהיגים הערביים אינם שולטים עוד במצב. שאי-פחת היחידה היא לבסס את כסאותיהם. כניעתם העיוורת לרוסים מסבכת את המצב במידה רבה.

מכאן נהני שואל: כיצד יכולה מדינה כרוסיה, הפו-עלת לאור היום בלבינו איש הפירוד במזרח התיכון, כיצד יכולה היא לשבת עם האחרים בווינגטון כדי להניח את היסודות לחוזה השלום, כפי שהיא טוענת? אכן, צדקה ראש ממשלתנו כאשר אמרה, כי אין לרוסיה הזכות להיות צד בהסדר, כל עוד עושה היא את אשר עושה במזרח התיכון. לא יתכן שמדינה תהיה בעת ובעונה אחת גם מסיתה וגם מתווכת.

אני בטוח כי הצד האמריקני בשיחות הארבע מבין את התפקיד המכוער שממלאת אותו ברית-המועצות, המייצגת כמעט את כל הזרמים העוינים לישראל.

גברתי היושבת-ראש, חברי כנסת נכבדים. היינו בטוחים כי מעשה החבלה ינחול כשלון חרוץ בעירער השקט והיציבות בארץ, היינו גם בטוחים כי אין כל תועלת במעשים כאלה שקרבנותיהם היו מאות ואלפים מקרב הצעירים, שנדחפו על-ידי מנהיגי המדינות הערביות, לרבות המנהיג החדש יאסר עראפאת. גם מלחמת ההתשה, כפי שמנהיגי ערב אוהבים לכנותה, נחלה כשלון חרוץ. השאלה היא: דמו של מי מבקשת מלחמה זו להקין?

הדינים והחשבונות מצביעים על כך, כי אלפי חיילים מצריים נהרגו במלחמת ההתשה, מלבד אלפי הצעירים שנהרגו על הגבול הירדני, הסורי והלבנוני. אוסיף על כך

ממשלה כזאת לא תהא בעלת כושר הכרעה. הכרעה על מה? הברירה המדומה בין שלום-אמת לבין פנינו חלק מן השטחים אינה מוצגת עתה לפנינו, לא על-ידי שותפינו היחידים האפשריים לשלום – מדינות ערב – ולא על-ידי המעצמות, ובכללן ארצות-הברית.

טוב לעתים כי נזכיר לעצמנו שבחודש מאי 1967 הוכח שוב כי הסדרים בין-לאומיים אינם יכולים לשמש תחליף לשלום. הוא חייב להיות מושתת על עימות ישיר ועל רצון הדדי בין שכנים. הוכח שישיראל יכולה לסמוך רק על כוחה שלה, אם היא רוצה להתקיים. הוכח כי בהעדר גבולות בטחון אסטרטגיים, נתונה היא באורח מתמיד לאפשרות של היפגעות והתנכלות לאינטרסים החיוניים שלה.

אולם הוכח שגם השלום לא יבוא בן-לילה על-ידי נס או משיח צדקנו. שאם הוא יבוא, יהיה זה פרי הבשלתו של תהליך ממושך ויוזם. דומני שהתפכחנו, ברובנו, מן הסיכוי ל"שלום מהיר וקל". העם ברובו מבין עתה שהשלום, אם יבוא, יהיה תוצאה של התעצמות והתעקשות יהודית, תוך מיצוי יממות של דו-קיום בשלום יהודי-ערבי, בכל המדינה ובשטחים שבשליטתה, קודם לכל. חברי הכנסת, לא ההטפה לשלום ורצון השלום חסרים לנו, כי אם השלום עצמו.

במשאל גאלופ שנוערך והתפרסם לאחרונה בארצות שונות, ובכללן בישראל, נאבד – מה שהיה ידוע, דומני, בלאו הכי, לכל היושב בארץ –, שהכמיהה לשלום חזקה בישראל יותר מאשר בכל מדינה אחרת. 91% מן הנשאלים העמידו מעל לכל שאיפה אחרת בחייהם.

אולם, מצד שני – לשמחתנו – השיב לערך אותו שיעור של המשיבים, – כ-90% – בחיוב על השאלה: "האם אתה סבור כי ישראל תוכל להחזיק מעמד עוד עשר שנים במצב הבטחוני הנוכחי, גם אם לא יושג השלום?"

הציבור רוצה בשלום. אולם מוכן להיאבק על בטחונו וקיומו שלו, על עתיד המדינה ועל האופציה לבטחון העם היהודי כולו.

הכרה זו היא, דומני, מקור עידוד רב לכולנו. למרות המחיר הכבד, על אף הנטל – אין איבה – קיימת שאיפה לשלום, ועמה – נכונות למאבק ממושך. זכות גדולה היא לכנסת ולממשלה לייצג ולשרת ציבור שזו הכרתו ואמונתו.

אולם, זו גם חובה כבדה: החובה להיערך מול סכנת החרפה של המאבק הצבאי נגדנו – הסדיר והחבלני; החובה לעמוד מול הגברת הלחץ המדיני, שמגמתו להביאנו להסדרים שאינם שלום, ולוותר תוך כדי כך על אחת הערבויות העיקריות לבטחוננו: הקווים בהם אנו יושבים – משארם-א-שיך עד התעלה, לאורך הירדן ועד רמת הגולן; החובה להבין ולהסיק את מלוא המשמעות מכך שכאן אנו חיים – בלבה של אומה ערבית שלעולם תהיה רבה מאתנו; הצורך להסיק מכך מסקנות באשר לזימת חיים בדו-קיום, עד לשלום, לשיחוח-פעולה מירבי, להענקת ממשל עצמי רב – ככל שניתן מטעמי בטחון; להעמדת הידע שלנו לקידום פיתוחם הכלכלי של השטחים ותושביהם; לשילוב הפליטים שבמחנות בתעסוקה ובפיתוח המתהווים. מוטב שיאשימונו בממשל ליברלי מדי, מאשר בקיום משטר צבאי נוגש, מתערב, מונע, מדכא. כי הרי עמם נחיה. ועלינו להחליט: אילו דפוסי חיים רצוננו לעצב לטווח ארוך.

העם בליכוד נמשך בה. אך זוהי גם ממשלת חידוש. היא פתחה דלת רחבה לשיחוח של דור חדש בהנהגת המדינה והפיתה תקוות חדשות. אך החידוש וההמשך אינם פוטרים אותנו מלהוסיף ולראות את המשימות הכבדות שלפנינו.

מאז מלחמת ששת הימים אנו ניצבים מול מצבים וצרכים חדשים בכמה תחומים. באחדים מהם אנו מתקרבים לצמתי-דרכים היסטוריים.

מהיר הבטחון – האנושי והכלכלי – גבוה יותר ומד יותר; קווי הבטחון שלאורך קווי הפסקת האש טובים יותר מקודמיהם.

גברה העוינות של מדינות ערב ואירגוני הטרור בביטוייה הממשיים, אולם לראשונה אנו עומדים גם פנים אל פנים במגע פתוח עם אוכלוסייה ערבית של יותר ממיליון נפש בשטחים שבשליטתנו, מגע שהוא הסיכוי העיקרי לקידום השלום.

הצורך ביהודים נוספים לישראל הינו עתה, ביתר עוצמה, מפתח ללא תחליף לעתידנו. אולם גם האפשרויות, הנטיות והסיכויים הממשיים להתגברותה של העלייה ממזרח וממערב גברו ביותר. מימושן תלוי עתה, במידה רבה יותר מאשר בעבר, בנו עצמנו.

מצוקתו הגוברת של המשק הלאומי, בעיקר בתחומי המאזן המסחרי, הידלדלות היתרות במטבע-חוץ וגידול התחייבויות המדינה בו – הם ללא תקדים. אולם גם יכלתו של המשק לשאת ולהתגברותה של תפוקתו ובקצב צמיחתו, גם הם נעדרי השוואה למצבים קודמים.

המאורעות והצרכים החדשים מצביעים שאלות חריגות. השאלה שנקראנו לדון בה היום היא מה יהיו הפתרונות, כיצד יעוצבו ועל-ידי מי? האם נוכל להתמודד עם צרכי הבטחון ועם הנטלים הנובעים מהם? הגעמוד במבחן המגע הרצוף והמיפגש הישיר, הלאומי, הבטחוני, הכלכלי, החברתי והמדיני, עם תושבי השטחים? האם תשכיל המדינה לטפח קשר רצוף ושותפות משמעותית, שסופה עלייה, עם יהודי התפוצות ונעדר התפוצות? יהיה לנו התבונה והכוח להתמודד עם מצב המשק הלאומי, בלי שתפגם הנשמת שאר יעדיה של ישראל?

בידי הממשלה הזאת, המוצגת היום לפנינו, יהיה המפתח העיקרי לכך. לא המפתח היחיד וגם לא מפתח קסם. בידי כל אחד, כל יחיד, בארץ ובעם היהודי, מצוי מפתח. אולם לא מעט תלוי יהיה בממשלה זו אם מפתח חות אלה יופעל בכיוון הרצוי, בכיוון ההולם את צרכי העתיד. נאמר כי "לעתיד אין איזור בחירה". אני סבור שהעתיד ראוי שהכנסת והממשלה יראו בו את איזור הבחירת העיקרי. אולי זהו עיקר תפקידם, במיוחד בתקופה זו.

ממשלה זו, במהותה ובשמה, היא ממשלת ליכוד לאומי. היא נשענת על רוב מכריע באומה ובכנסת. אינני סבור כי בזמנים כתקנם יש לראות בממשלה מעין זו מבנה תקין וצורך דמוקרטי. אולם הזמנים אינם כתקנם, גם יחסית לזמנים אחרים, קשים למדי, שידעה המדינה בעבר. אך אולי יותר מן המבחנים שחלפו ומן המצב שבו אנו מצויים, מדייק את הצורך בממשלה זו העתיד והצפוי בו. הוא עיקר הטעם שבהקמת ממשלה רחבה זו. על הקמתה, שחייבה אורך-רוח וראיית העיקר, יש לברך את כל השותפים לכך, מכל חלקי הבית, ובראש וראשונה את ראש הממשלה.

יש אומרים – והדבר נאמר גם היום כאן בכנסת:

חוברת ה', ושיבה י"ג
 — התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (יעקבי) —

הכלכלית הסבוכה שלפנינו, — מחייבים השיבה ותיכנון כולל לטווח של כמה שנים. לא תיכנון טוטאליטרי. תיכנון דמוקרטי, החווה את התהליכים, מאתר את האפשרויות ומציע דרכים יזומות לקידום ההתפתחויות הרצויות לנו בעתיד.

לשם כך רצוי, דומני, שתקום רשות לאומית כוללת לתיכנון פיסי, כלכלי וחברתי. רשות כזו, אם תפעל באקלים של שיתוף מצד משרדי הממשלה והגופים המרכזיים החשובים, תוכל למוקד את החכמה והידע הנצברים במרכזי החשיבה, המדע והעשייה בישראל. היא תעמוד לרשות הממשלה, הכנסת והגורמים הציבוריים ותסייע בידם להשיב על שאלות המפתח החיוניות לנו.

התיכנון, שהוא תהליך שיטתי של חשיבה כוללת, מגמתו לאפשר השגתם של יעדים באורח רצוני. לא בדרך של כביש שרציפות. לא על-ידי היגררות אחרי התפתחויות, אלא תוך יצירתן; יצירתן ברצוננו החפשי, כדי שלא ניהפך לעבדי המציאות של דמות הארץ, של המבנה הפיסי, החברתי והכלכלי שלה. — כי אם למכונייה.

השינוי השני המתחייב, דומני, מן הצרכים החברתיים והכלכליים הוא הקמתו של משרד לשירותי רווחה וסעד. בו רצוי שירוכזו במשולב ובמתואם כל שירותי התעסוקה, הסעד, מערכת השיקים החברתי, השירותים הקהילתיים לסוגיהם וכן המוסד לביטוח לאומי.

והתחום השלישי הוא המדע, החינוך הגבוה והפיתוח הטכנולוגי. עצמתנו הבטחונית, סיכויי העלייה ואפשרויות קליטתה וכן כושר התחרות של המשק הלאומי, — כרוכים בישראל, במידה גוברת והולכת, ברמת המדע וההתקדמות הטכנולוגית.

החינוך הגבוה שינה מכבר בארצות המפותחות, וגם בישראל, את הפונקציה החברתית שלו. מה שהיה לפני חמישים שנה בוגר בית-הספר היסודי, מבחינת יכולתו להשתלב במשק ובחברה, עתה הוא בוגר בית-ספר התיכון. מה שהיה לפני שלושים שנה בוגר-תיכון, הוא עתה בוגר אוניברסיטה.

ב-1960 היו באוניברסיטאות בישראל כ-8,000 סטודנטים וכ-1,600 מורים. עתה מספר הסטודנטים הוא כ-42 אלף ומספר המורים כ-5,500. נראה שלקראת תום העשור הבא, כשתגיע האוכלוסיה היהודית ל-3 מיליון נפש בקירוב, יהיה מספר הסטודנטים יותר ממאה אלף.

תהליך זה מתרחש באורח מואץ בכל הארצות המפותחות. כתוצאה ממנו מצויים עתה בארצות-הברית כ-2,000 מוסדות לחינוך גבוה, בהם לומדים למעלה מ-6 מיליון סטודנטים. ומה שבעיקר מענייננו — בתוכם כ-400 אלף סטודנטים יהודיים. תוך שנים יהיו ברי-יד תהיה היהדות האמריקנית, ודומני שגם היהדות בברית-המועצות, — יהדות של מה שקוראים, ואולי בטעות, יהדות של "אקדמים". לפיכך יהיו עתיד העלייה וסיכויי קליטתה נובעים מכשרנו לקלוט טיפוס יהודי חדש זה. המדע והפיתוח הטכנולוגי נעשו, אם כן, לא רק נגאי לקידומה הבטחוני והכלכלי של ישראל, כי אם גם לדרך הכרויית לקליטת היהודים מן הארצות המפותחות ובכללן בריית-המועצות.

כדי שהאוניברסיטה תשרת את החברה, כדי שישראל תקים בתוכה קריות מדע ומחקר, שיאפשרו פריצה להתקדמות נוספת של המדינה בעתיד — יש צורך

הממשלה החדשה, ניתן להניח ולקוות, על-פי המבנה וקווי-היסוד שלפנינו, תוסיף לדגול מצד אחד, בתפיסה של הממשלה היוצאת שאין נטייה ללא שלום ואין תנאים ללא משא-ומתן; ומצד שני, תעודד יזומות של שינוי הסטטוס-קוו, על-ידי הגברת ההתנחלות, המרצת הפיתוח הכלכלי והמשך הממשל העצמי המירבי לאוכלוסיית השטחים ומדיניות זו תבטא, דומני, את רצונו הנוש של רוב העם שלא לחזור להסדרים ארעיים ומסוכנים.

אולם, על-סדר היום נוצבים נושאים חיוניים נוספים, שדרך ההכרעה בהם תקבע, אולי לא פחות מכך, את עתידנו: בתחומי המשק, החברה ואיכותנו הכללית.

ההתפתחויות שהפעילו את תמורדי האזהרה במשק אינן שנויות במחלוקת. הגרעון במאזן המסחרי יתקרב השנה, לפי הנגיאה, ל-900 מיליון דולר; חוב המדינה במטבע-חוץ גלש זה מכבר מעבר ל-2 מיליארד דולר, והיתרות יסתכמו ב-450 מיליון דולר, בערך, בתום השנה. התפתחות חמורה זו התחוללה למרות גידול לא-מבוטל ביצוא, יציבות יחסית במחירים ועלייה ניכרת בתפוקה הלאומית. עיקרי סיבותיה הן תפיתתה העצומה של הצריכה הפרטית והגידול התלול בהוצאה וביבוא לצרכי הבטחון.

מגמות אלה טומנות בחובן סכנות ודאיות למשק ולמדינה, ומחייבות מדיניות חדשה והולמת את המצב שנוצר.

נראה לי כי ניתן לצפות שהממשלה החדשה תתייצב לפניהן בזמן הקרוב ביותר. יהיה עליה לנקוט מערכת אמצעים משולבת שתקדם את פני המצב. יש לקוות שהדבר יעשה תוך פגיעה מזערית, ככל הניתן, בתהליך הצמיחה התקיין של המשק, כפי שמדגישים בדיון קווי-היסוד. למיתון ואבטלה תוצאות שליליות לא רק מבחינה כלכלית כי אם גם, ואולי בעיקר, באשר לסיכויי העלייה, לאמון הציבור בעתידנו ובצימצום הפער החברתי. בסיסה הציבורי הרחב של הממשלה יסייע לה גם בהשגת שיתוף-הפעולה ואמון הציבור, ההכרחיים משום המחיד הבלתי-נמנע שתחייב המדיניות הכלכלית החדשה, ובכללה, אני מניח, מדיניות הכנסות ושכר מרוסנת ונטל מסים רב יותר.

כנסת נכבדה. גם בישראל, למרות מורשתה ורגישותה הסוציאלית המחודדת, מתחולל תהליך מתמיד של קיטוב חברתי. מעל במת הכנסת הובאו לא אחת העובדות הממחישות זאת, ולא אחזור עליהן שוב. עלינו להקים, כבמדינת מדינות-הרווחה הדמוקרטיות, מערכת משולבת ומתואמת של שירותי-רווחה וסעד, שמטרתה התקדמות לקראת חופש ממצוקה במובן הרחב של המושג. אני מקווה שהכנסת, בכהונתה הנוכחית, תחוקק שלושה חוקים, הנזכרים בקווי-היסוד של הממשלה, והחיוניים ליצירתה של השתית לביצועה של מדיניות סוציאלית מקיפה, והם: החוק לביטוח מפני אבטלה, חוק לביטוח פנסיוני מקיף וחוק לביטוח בריאות לכל.

נושאים אלה, — הצורך בניהול מדיניות כלכלית כוללת ומשולבת במדיניות סוציאלית — מולידים, דומני, את הצורך לחתור במשך הזמן גם לעיצוב מבנה מיניסטריוני שונה מן הקיים.

איננו רשאים עוד לפעול בתחומים אלה, כמו גם באחרים, מן הית אל הפה. עיצוב דמות הארץ, החברה המתגבשת בה והגברת כשרנו להתמודד עם הבעייתיות

עומדת כעת מדינת ישראל והקשיים שעליהם צטרך הממשלה להתגבר בארבע השנים הקרובות. שנים אלו תקבענה, מן הסתם, לא רק את גבולות המדינה אלא גם את עוצמתה כלפי חוץ ואת כוחה הבטחוני והכלכלי כלפי פנים. זה יותר משנה עומדים מוכיחים בשער ומוזיירים כי אכן בפני מבחנים כלכליים קשים או עומדים. וברור היה למדי, לפחות בחודשים האחרונים, לכל מי שעקב אחרי התפתחות מצבנו הכלכלי, כי הממ"ש שלה החדשה צטרך לכוון מדיניותה הכלכלית במצב קשה ואף חמור, וללא ספק הצטרך לנקוט כמה צעדים בלתי פופולריים כדי להתגבר על המצב ולא לשקוע בתהוה ובוהו כלכלי. אף ייתכן כי כמה הבטחות שניתנו בפה מלא או בחצי פה על ידי מעצבי המדיניות הכלכלית שלנו, לשיפורים יומיים במצב הכלכלי של שכבה זו או זו במדינה, בתקופה הקרובה, יהיה הכרח לסגת מהן בתוקף הנסיבות, לאחר שהתברר שהתחזיות שעליהן התבססו מביטחי ההטבות היו אופטימיות מעל למידה.

דא עקא, לא רק חזית כלכלית קשה צפויה לנו. לא אומר שבמפתיע, אבל ללא התכוננות מתאימה הועמדנו בפני מצב מדיני קשה, שלא חזינו אותו במלוא חומרתו בתקופה זו דווקא. ידענו אף ידענו לפני מלחמת ששת הימים כי עלולות לבוא יומות של לחץ מדיני עלינו. היו רבים שקיוו כי המדיניות שלנו בשטחים המשוחררים תביא במהירות להגון להתקרבות בינינו ובין האוכלוסיה הערבית. היו כאלה שקיוו כי ותרונות בהצהרות מרחיקות לכת על נכונותנו לשלום תקרב תכנית שלום. והנה, דווקא בחודשים האחרונים, וביתר עוז בשבועות האחרונים, ניכר יותר ויותר כי דברים אלה לא קידמו אותנו בבעיותינו המדיניות, לא כלפי שכנינו ולא כלפי אוכלוסיית המיעוטים החיה יחד אתנו. בימים האחרונים נתווספו לזה ממש גילויי אכזבה ברורים מעמדתן של מדינות אשר גילו ידיות כלפיו בעבר וניסו באובייקטיביות לנקוט עמדה כלפי בעיותינו המדיניות והבטחוניות. אם בעבר זכינו ומתוך גישה אובייקטיבית ניסו מדינות ידידותיות להשפיע במו"עצת הבטחון או בעצרת האו"ם על מדינות אחרות לא לנקוט בקו אנטי-ישראלי, הרי לאחרונה ידענו תופעות אחרות: השיארו אותנו לגמרי לנפשנו והובררה בדיחותנו. בנשין לרכוש את אהדתן של ארצות ערב הזניחה, במקרה אחד או שני, ארצות-הברית את הקו שנקטה בעבר, ואין כל ספק שתופעות אלה אומרות "דרשני" ותובעות מצדנו עירנות, נכונות לצעדים בלתי-שיגרתיים וחיפוש דרכים חדשות איך לעמוד גם במבחן זה.

ידע אני כי אני סנטימנטים מפוליטיקה, אך למרות הכל יורשה לי לומר כי ממש כואב הלב לראות את העניינים בזירה הבינ-לאומית נמדדים באיפה ואיפה. בעולם בו אנו נתונים, בו מפגינים רבים את כוח הזרוע, מדכאים, אינם מתחשבים בנוכיות הוללה, הם דווקא עושים עצמם שופטים לכאורה בינינו ובין מדינות ערב, מתוך התעלמות מכל עובדות ומציאות. מצרים, השמה ללעג את אמנת ז'נבה כלפי שבויים; סוריה, הנהנית מתוך צחוק ארסי ממעשי פיראטיות - הן הן המדינות זיהן יחד עם מדינות אחרות, נאורות לכאורה, ומאשי-מות את ישראל בפעולות החורגות כאילו מגדר המקובל כלפי אוכלוסיה עוינת החיה בשטחים הנתונים למרותנו. לו היה מקצת מן המקצת של אובייקטיביות בגישת מדינות העולם, לא יכולות היו להתעלם מן העובדה שישראל יכולה להשתבח בה, כי לא היה עוד שלטון

במשך למדע, טכנולוגיה וחינוך גבוה. משרד זה יעבד, בין השאר, תכנית-אב כוללת לפיתוחם של תחומים חיוניים אלה לטווח ארוך, בלי שייפגע החופש האקדמי. המלצה על התוויית התכנית הזאת, או התחייבות להכי"נתה, מצויות גם בקווי-היסוד של הממשלה החדשה אשר הונחו היום על שולחן הכנסת. משרד זה ירכז את הסיוע לקידומם, וייצור בסיס חדש לקליטת יהודים צעירים, וממילא אקדמאים, מן התפוצות.

רצוני לציין, כי הקמתם של הרשות לתיכנון פיסי, כלכלי וחברתי; משרד לשירותי רווחה וסעד ומשרד למדע, טכנולוגיה וחינוך גבוה - נועדת, לדעתי, לבוא במקום חלק מן המבנה הקיים של הממשלה ולא בנוסף עליו.

אני יודע כי שינויים אלה במבנה הממשלה אינם מוצעים עתה, ואולי גם אינם ניתנים לביצוע בזמן הקרוב. אולם כשם שאיני סבור ששישה שרים ללא תיק ושני התיקים שגותרו ללא שרים - הם רצונה של מרכיבת הממשלה, ראש הממשלה, אלא תוצאה משיקול פוליטי מוטעה של אחד ממרכיבי המערך, כך אני מוכן להמתין - ודומני שכולנו מוכנים להמתין - לביצוע של דרומות אלה, אם הן עומדות בסתירה ומונעות הקמת ממשלה בהקדם.

מוטב ממשלה שבסיסה איתן והמבנה שלה זמני מאשר ממשלה שבסיסה חלקי ושלדה קבוע.

אך הבעיה העיקרית שלפנינו אינה חלוקת המשרדים בין השרים, אלא מדיניות הממשלה, נוכח מצבה וצרכיה החדשים של ישראל, כפי שהם הולכים ומתהווים יום יום לגנר עניינו.

ממשלה זו קמה בתוקף רצון הציבור, ובזכותו תתקיים. ממשלת ליכוד אין פירושה טישטוש דעות והשקפות. פירושה הסכם בין מרכיביה לראות בעיקר - עיקר: בעיקר הבטחוני, בעיקר המדיני, הכלכלי והחברתי. ואין להעיקר עתה, בתקופה זו, לקבוע גורלנו בעתיד. אם תוסף הממשלה למצות את העיקר - תמלא את ייעודה ואת רצון רוב הציבור בארץ ורצון הכנסת.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לתבר-הכנסת כהנא, ואחריו לתבר-הכנסת אבנרי.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נבכדה. אני שמח שיש לי הודמנות לברך את חבר-הכנסת יעקבי לרגל הופעתו הראשונה בכנסת. אין הוא דמות חדשה בציבוריות הישראלית. אני מברך אותו שבשכרונותיו הברוכים יתרום את תרומתו בכהונתו החדשה בכנסת לפתרון בעיותינו. בראשית דברי עלי לומר בגלוי כי קשה לי לנאום היום, עם התייצבותה של הממשלה. קשה לי לעשות זאת מסיבה אחת: מחד גיסא הננו מכירים בכך שנוכח המצב בו נתונה מדינת ישראל, שעליו אתעכב עוד במלים אחדות אחר כך, הכרחית ממשלה יציבה המס"תמכת על כל הכוחות החיוביים המחייבים את קיומה של המדינה והתרדים לגורלה. מאידך גיסא אין אנו שותפים לממשלת הליכוד הלאומי המתייצבת היום, אף על-פי שנשאנו בעול בעבר, בכוחותינו המעטים, ביציבות הקואליציונית של הממשלה.

אין צורך להסביר בהרחבה את הבעיות שבפניהן

רבים סגורים כבר כיום בפני יהודים שומרי שבת, וכת מוסיפה המדינה עוד למפעלים אלה וסוגרת בפני יהודים שומרי תורה מפעל שהיא המקימה אותו והמקיימת אותו במסי כל האוכלוסיה. אנו רואים עצמנו שותפים — אף אם מיעוט אנו — למדינה כולה, לכל אוצרותיה הטבעיים, החמריים והרוחניים, לחובותיה ולזכויותיה; ויש בזה משום כפייה חמורה אם בכוח הכרעת הרוב אין מאפשרים לנו להיות שותפים למעשה בכל הקיים במדינה הזאת ואם בכל הקיים הזה משתמשים בניגוד למצפוננו אנו. העדר ההבנה לבעיותינו אלה, אף אם מיעוט אנחנו, אינו מאפשר לנו להשתתף בהקמתה של הממשלה הנוכחית, ולא נוכל להביע לה אמון ביום הצגתה.

מכירים אנו בחומרת השעה; יודעים אנו עד כמה חשוב שיינתן ביטוי לליכודו של העם בשעה זו ולעמידה מלוכדת של כולנו מול בעיות גורליות. אין אנו רוצים, מצדנו אנו, להוסיף חיוקק לאי-הודהות עם הממשלה כיום ואין אנו רוצים לעורר בקרב אותו חלק מהאוכ-לוסייה שבוחר בנו את הרושם כי הפכנו לאפוזיציה לו-חמת. בחרנו אפוא, לצערנו, בדרך הבלתי נוחה של הימנעות מהצבעה.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת אבגרי, ואחריו לחברי-הכנסת שמואל תמיר.

אורי אבגרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. היום יום שחור הוא בתולדות ישראל, כי היום קמה ממשלה הנועלת ביד חזקה את הדלת בפני כל סיכוי של שלום.

מצע היסוד של ממשלה זו הוא התנחלות כללית בשטחים המוחזקים. התנחלות היא — סיפוח. פירושה הכרזה שלעולם לא נחזיר את השטחים שכבשנו במלח-מת מגן — גם לא תמורת שלום-אמת. פירושה התכח-שות לקיומו ולזכויותיו הלאומיות של העם הערבי הפלשתינאי, שבלעדיו לא ייתכן שלום.

כל אב וכל אם בישראל חייבים לדעת זאת.

בבחירות האחרונות, לפני חודשיים בלבד, הנחילו הבוחרים תבוסה לחסידי הסיפוח. מחנה הסיפוח נשאר כמו שהיה — מיעוט של פחות מרבע בעם ובכנסת. מאות אלפים הצביעו בעד המערך מתוך אמונה שתקום ממשלה אשר תהיה מוכנה לפחות לשקול אפשרויות של שלום, לערד כל סימן של שלום שיש עמו בטחון, כפי שהבטיחה תעמולת המערך. תחת זאת קמה עכשיו ממשלה שאנשי הסיפוח שולטים בה שלטון מוחלט. בראשה עומדת אישיות שהכריזה — אחרי הבחירות — שעצם ההטפה לשלום היא פשע לאומי. ההרכב של ממשלה זו מונע אותה אף מלדון בהצעות של שלום והחזרת שטחים, וכל שכן מלזום יזמות שלום, מלפ-עול למען השלום פעולה יום-יומית. כי תנאי מוקדם לכל התפתחות של שלום הוא הכרזה חד-משמעית של ממשלת ישראל שאין היא שואפת לסיפוח, ושהיא מוכנה להחזיר את השטחים הכבושים תמורת שלום.

אנו נכנסים לתקופה קודרת. מעגל-הקסמים של טרור והענשה קולקטיבית, התמרדות ודיכוי, יסתובב בקצב מהיר יותר ויותר. ההיזדרדות לתוך תהומות המלחמה הבאה תגבר בקצב יותר ויותר מסחרר.

ליברלי כשלטוננו בשטחים בהם דוכאה בפעולה 'מלחמ-תית, שלא אנו יזמנו אותה, האוכלוסיה העוינת אותנו שקיוותה למיגורנו ואשר נותנת בחלקה הניכר את ידה להתנכלויות בלתי פוסקות בנו.

העובדה שכל אלה — בעיות בשטח הכלכלי, המדיני והבטחוני — הצטברו בבת אחת והגיעו לנקודת ריתחה מסויימת תובעת ודורשת אימוץ כל הכוחות במדינה, ליכודם וריכוזם, למען קיומה, בטחונה והתפתחותה של מדינת ישראל. ועל כן מברכים אנו על עצם העובדה של הקמת ממשלת ליכוד לאומי בימים אלה.

אילו זכינו, היינו לומדים לקח ממאורעות ימים אלה, היינו מתחילים להבין כולנו כי לא אלמן ישראל בהסתמכו על ריבון העולמיים, היינו מנסים להבין את הנסיון בו מעמיד אותנו הקדוש-ברוך-הוא כעם וכבני העם הזה, היינו מחפשים דרך-תשובה אליו והיינו גם מכוונים את כל צורת חיינו בהתאם לציווי התורה שניתנה לנו, למענו. אך לצערנו עדיין לא איכשר דרא. לצערי עלי לחזור לשתי תופעות שבהן עסקה הכנסת השישית בשיבותיה האחרונות, ועדיין לא חלה בהן תווה. אלה תמורות בעיננו ביותר ולא מצאו את פתרונן אף בהצגת הממשלה הנוכחית. כוונתי לעניין גיתוחי המתים וחילול השבת, שהגיעו להבלטה מיוחדת עם ההחלטה על הפעלת הטלוויזיה בשבת והפעלתה למעשה. שנים על שנים נמשך המאבק בקשר לגיתוחי מתים. מאבק זה לא הצליח עד עתה לשנות את דעו-תיהם של מכווני החקיקה אצלנו למצוא פתרון לבעיה הכאובה של כפייה אנטי דתית ואנטי מצפונית המבו-צעת באלפי מקרים במדינה. גם העבירות על החוק, שנחשפו על-ידי דו"ח מבקר המדינה, לא הביאו לכל תזוזה והעוברים על חוק לכאורה אף לא נתבעו לדין. עם כל הכבוד ליועץ המשפטי צר לי לומר שחודשים רבים אשר עברו מאז לא הביאו אותו לנקיטת עמדה ברורה בעניין ולגילוי דעתו, אף כי זו הוכרחה בזמנו. ידועי חופש הפרט הנמשך שנים על רקע זה, בשם קידום המדע והמחקר, הוא לא רק תופעה אנטי דמוקרטית ובלתי אנושית. הדבר אף עומד בניגוד לעקרונות היהדות, וצר לנו כי עלינו לחזור ולהתריע על כך בשעה רוויית בעיות זו למדינת ישראל.

השבת — החלטתה הנחפזת של ממשלת ישראל על הפעלת הטלוויזיה בשבת גרמה לבזיון רב במדינה. וכאשר הכירו חברי ממשלה בכך כי צעד זה נחפז היה, ניסו לתקנו אך נרתעו במחצית הדרך, וגורמים המבכרים בידור על מהותה ודמותה של המדינה כמדינת יהודים מצאו און להם בפסקי דין של שופטי בית-המשפט העליון, פסקי-דין שלא הוסיפו בשום פנים כבוד לזרוע זו של המדינה.

רבות דובר כבר על בחינות שונות של הבעיה. יורשה לי רק להעיר הערה אחת, שלדעתי לא הושמעה עדיין ברור די הצורך. נשקפת סכנה שעם זה במדינתנו יתחלק לשני מחנות: מחנה אחד חילוני, שכל תופעות חייה של המדינה יהיה הוא שותף להן, ומחנה שני, שיצטרך לחיות בשולי המדינה, לא יוכל להיות שותף לה בתופעותיה השונות. היו כאלה שהציעו זאת בפני רוש בפולמוס שהתעורר בקשר לגיתוחי מתים. אמרו: יוקמו לדתיים בתי-חולים נפרדים, אשר בהם לא יוכלו ליהנות ממחקרי המדע וקידומו. סכנה זו נשקפת גם בכל הקשור בשמירת השבת במדינה. מפעלי תעשייה

בפולמוס שלוש-רסן ועקרה לחלוטין ברעיונות חדשים, מוכשרת למלחמה ועיוורת לשלום, שקועה במושגים מלפני דור, זרה ועיונת למושגי ימינו. זוהי הקשיחות בהתגלמותה, קשיחות טוטאלית כמטרה בפני עצמה.

יחסי-החוץ יישארו בידי אבא אבן, שניצח על התמוטטות יחסי-החוץ של ישראל ואבדן ידידיה בכל רהבי העולם המערבי. ענייני הבטחון יישארו בידי משה דיין, שבימי כהונתו התחילה ההירדרדות הקטסטרופלית בשטחים המוחזקים. ענייני השטחים יהיו מסורים בחל-קם בידי שמעון פרס, שאת תכניתו שמענו עתה מפני חברי-הכנסת יעקבי: התכחשות לאופיים הלאומי של ערביי פלסטין והתנחלות בשטחים — כלומר עזרה ישירה ל"אל-פתח". יהיו לנו שני שרי חינוך, שיחתרו איש תחת רעהו, אך לא יהיה שר לעניינים ערביים, ולא שר להסברה בעולם.

כבוד היושבת-ראש, נבחרנו לכנסת על-ידי מיעוט קטן בעם. אך בבית זה אנו רואים את עצמנו כחיל-הלוץ של כל המחנה הגדול השואף לשלום, המוכן להגן על מדינתו עד טיפת הדם האחרונה, אך אינו רוצה לשפוך את טיפה אחת של דם למען ההתנחלות והסיפוח, וזונו של השר בגין ושאפיותיו של השר דיין. המצב החדש שגולד ביום שחור זה מטיל עלינו אחריות המורה שבעתיים: להזעיק את העם נגד כל מעשה העלול לגזור עלינו מלחמת-נצח, לעמוד על המשמר להצלת כל סיכוי של שלום, לסכל את הקנוניה הנרקמת עתה בחזרי חדרים לכונן בישראל משטר חד-מפלגתי, באמצעה של שינוי שיטת הבחירות.

אנו מרימים את דינו נגד ממשלה זו. נביע אי-אמון טוטאלי בה.

הי"ד ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו לחברי-הכנסת סנה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. הערב תתחיל לכהן ממשלה, שתופקד על גורלה של ישראל במשך ארבע השנים הקרובות. השאלה האחת, המרכזית והקו-בעת היא איפוא האם יש לממשלה הזאת תכנית, קו, דרך לקראת ארבע השנים הללו, שבמקרה הטוב ביותר הן עתידות להיות שנים קשות, מעיקות ואכזריות?

על כן לא אתעכב על כל הבעיות המשניות הכרו-כות באופיה של ממשלה זו, ושהן החשובות כשלעצמן, ואגש לעיקר. אכן, כאשר אתה סוקר את הרכב הממ-שלה, כאשר אתה מאזין היום בקשב רב לנאומה של ראש הממשלה, מתקבלת בהכרח תשובה אחת: זוהי ממשלה ללא תכנית, ללא קו, ללא דרך. נוכח טבעת המצור המתהדקת והולכת סביבנו מיום ליום, והעלולה להפוך לטבעת חנק, תקועה ממשלה זו, מראשית צעדיה, במבוי סתום. "ממשלת המשך", ולמרות שורה רצופה של כשלונות, המבטלים והולכים בתחומים שונים של המאבק על קיום האומה, לא מסתמנת על-ידי הממשלה הזאת כל דרך חדשה.

לו היה מן האמת ומן הממשות בחלק מן הדברים שנאמרו עתה זה, לפני, הייתי יכול שלא לומר את הדברים שאני עומד לומר. לצערי, המציאות רחוקה מן התיאור שהושמע על-ידי קודמי.

ההיסטוריונים של מחר ישאלו את עצמם: מדוע קמה ממשלה כזאת, שאינה משקפת את הכרעת הבוחר לגבי שאלת הגורל של קיום המדינה — שלום או שטחים? מדוע הכנס לתוכה הסוס הטרויאני — הפיל הטרויאני — של אנשי הסיפוח, כל זה בשעה שלא אפסו סיכויי השלום, אלא להיפך, מסתמנים באופק סימנים מוצגעים אך ברורים של שינוי לטובת השלום? ממשלה הרת-אסון זו קמה אך ורק מטעמי הנו-חיות של שלטי המערק, לצורך חשבונותיה האישיים של הגברת גולדה מאיר, והאינטריגות של יורשי-העצר איש נגד רעהו.

גברתי היושבת-ראש, ממשלה זו היא אסון לגבי מעמדה של ישראל בעולם.

הייתי בחוץ-לארץ כאשר פורסמו הידיעות על הרכב הממשלה. הן ירדו על ידידי ישראל שם כמהלו-מה, ונתקבלו בשמחה גלויה על-ידי אויביה. כי ממשלה זו מבטיחה בידוד גובר והולך של המדינה ואבדן ידידיה הנאמנים ביותר. איך ניתן להבין בעולם הרכב זה, אם לא כהחלטה סופית להקריב את השלום על מזבח הסיפוח?

שישה שרי גח"ל במקום שניים; ארבעה תיקים לגח"ל במקום אפס; צירוף חברי-הכנסת פרס, הידוע בעולם כאדריכל מביצע סיני; מקומה העלוב של מפ"ם; ועכשיו צירוף האיש, הידוע כשוחר-הסיפוח הקיצוני ביותר בישראל. בעיני העולם זה מצטרף לתמונה ברורה של קשיחות סופית ומוחלטת.

כל זה בשעה שדעת-הקהל באירופה פונה לנו עורף, כששוללי קיום ישראל דוחקים לפינה את ידידי ישראל הנבוכים.

התוצאות המעשיות של בידוד זה הן מרחיקות לכת. המצב בדעת-הקהל הצרפתית הוא כזה שכלל לא תיתכן עוד החלטה לספק לנו מיראויים. בריטניה ביט-לה את עיסקת הטאנקים, ושום גוף בדעת-הקהל הברי-טית לא קם לעזרת ישראל. בעלת-בריתנו האחרונה, ארצות-הברית, מתנגדת בגלוי לכל עמדות ממשלת מאיר, וממחישה התנגדות זו על-ידי ביטול ההבטחות הכספיות.

אם תימשך ההירדרדות, עלולה לרדת על ישראל עוד בימי ממשלה זו. מכה נוראה: ראשיתו של אמברגו אמריקני על נשק וכסף.

כל ילד יודע שאנו עומדים מול משבר כלכלי. הוצאות הבטחון בולעות את חלק-הארי של הכנסתנו הלאומית ואת יתרות מטבע החוץ. ועם חיסול סיכויי השלום מובטח שעול זה יכבד ויילך.

מניין יבוא הכסף כאשר עצם הרכב ממשלה זו ומדיניותה המוצהרת מבטיחים משבר קרוב ביחסינו עם ארצות-הברית? בידוד גובר זה איפשר לאויבי ישראל, עם הפעם הראשונה, להעביר באו"ם החלטה שיש בה משום הטלת ספק בעצם זכות-הקיום של ישראל. התופעה המתחילה הכרוכה בהעברת החלטה זו אינה שמדיניות כה רבות הצביעו בעדה, אלא ש"ידידי ישראל נמנעו מהצבעה נגדה.

גברתי היושבת-ראש, לא רק ההרכב הפוליטי של הממשלה הוא אסון, אלא גם הרכבה האישית.

בראש הממשלה עומדת אישיות שהוכיחה בחדשי כהונתה שהיא גדולה בשנאה וקטנה בהבנה, פורייה

עלינו ליצור תנופת התנחלות ולא משחקי מלים קואליציוניים על הקמת "היאחזיות בטחוניות על אדמת המולדת" ... וגם תל-אביב ועין-חרוד הן אדמת המולדת! לדתו המדובר הוא בשטחים החדשים. האם יש מדיניות להתנחלויות נרחבות או אינן? - הממשלה מתחמקת מלתת תשובה.

עלינו לא להסס ולפתוח בשילוב כלכלי של השטחים. זוהי ארץ אחת. נהגו בה כארץ אחת. נחיל את החוק ואת המשפט הישראלי בשטחים, נחוקו חוק אורחות חדש, נסגור את גשרי הירדן, נפסיק את המצב אשר בו מוסיף חוסין לקיים את שלטונו האורח במרבית השטחים, לכן דעתנו וברשותנו, משלם משכורת, ונותן הלוואות לעובדי שכר, ומאללה, לחלול, הוא ואנשי ה"פתח". כל עוד נמשך מצב המלחמה עלינו לנתק את ערביי ארץ-ישראל משטחי האויב וממשטריו מזה, ולשלבם בהדרגה במערכות חינוך מזה. עלינו לנקוט יומה לשיקום הפליטים המצויים בתחום שלטוננו. המחלל הזה הוא בעוכרנו, הוא מוקד של סבל, ייסורי רים ואיבה. אנו איננו עושים דבר בנדון. שום אדם נאור בעולם איננו מבין זאת, וגם בארץ אין להבין זאת.

משמעות הדרך הזאת היא ניצול הזמן העובר לייצוב מעמדנו במרחבי ארץ-ישראל המאוחדת, העמקת שורש, וראשית הקיום בצוותא, שהוא הגשר היחיד גם לשלום. סיכונים? ודאי שיש. אין דרך ללא סיכונים. אך לאן היא הולכת דרככם שלכם? ולמה אתם מחכים? - זנאמו של רוג'רס הגנתם בדרך שלכם, רוג'רס, שר החוץ האמריקני, המדבר לא רק על נסיגה מן השטחים אלא גם על פירוז שטחים בישראל הקודמת וזכות למיליון ערבים לחזור לשטחים שבתוך הקו הירוק. זהו ההישג המדיני שלכם אחרי שנתיים וחצי של מדיניות הממשלה שאף עתה אינה מחפשת אפילו דרך חדשה.

מה החידוש היחיד בממשלה החדשה? - בפעם הראשונה מזה עשרים שנה נמצאת גם חירות בממשלה קואליציונית, ממשלה המורכבת על-ידי מפא"י, המערך, ולה - לחירות - נועד תפקיד משני, ללא השפעה ממשית. בענייני משק, כלכלה וחברה, התפרקה גח"ל מכל ערכיה. לאור המשא-ומתן שניהלתם בשבועות האחרונים אי-אפשר שלא להיזכר באותו סיפור על הגערה, שעלה למגדל גבוה ואמר: אני מזנק למים. משלא זינק - שאלוהו: מדוע אינך מזנק? והוא השיב: "מי מדבר על זינוק? השאלה היא כיצד יורדים חזרה". זה היה "המאבק העקרוני" שניהלתם, כאשר נסוגתם ממנו שלב אחרי שלב. נותר התירוף הבטחוני. אבל בנשאים הגורליים אתם יודעים היטב שאתם במיעוט בממשלה, ושברגע של הכרעה סופית תהיו בחוק, אם תרצו להיות מוגנים לעצמכם. ולגבי השאלה הקובעת: מה כוונתכם? לגבי המדיניות בתקופת-ביניים זו נכנעתם כביל תחת מסווה של נוסחאות מצטמצמות והמוקמות. נועד לכם בממשלה זו תפקיד אחד, תפקיד של עלה-תאנה, תפקיד שאתם נושאים בידעין וברצון.

כבוד היושבת-ראש, אנו ערים לכך שיש בהרכב הממשלה החדשה כוחות חיוביים רציניים, שאנו שמחים לראות אותם בממשלה ישראלית, לאו דווקא לפי התק מפלגתי זה או זה. אולם זה אינו משנה את האופי הכללי של הממשלה, שהיא חסרת דרך.

שבוע שעבר עמד כאן סגן ראש הממשלה, השך אלון, וסיפר לבית על מה שהוא הגדיר "חולשת דעת

אכן, צה"ל נמצא בקווים ועושה מלאכה מופלאה. עד כאן צד הזכות על כפות המאזניים. זהו ההישג האדיר של מערכת ששת הימים וכל אשר חולל צה"ל מאז ועד היום. אבל פרט לכך המצב מחמיר והולך, לרעתנו, בכל החזיתות אשר עליהן מופקדת הממשלה במשירן. הטרור מחרף והולך - וטרור אין מחסלים בדרך צבאית גרידא; את בעיית הטרור פותרים - אם עושה זאת ממשלה דמוקרטית ולא סטליניסטית או נאצית, ואצלנו תמיד תהיה ממשלה דמוקרטית - בעו"רת פתרון מדיני, זה המצוי בתחום הישג ידך. מעמדנו בשטחים נחלש והולך, ואנו מסתגרים בהם יותר ויותר במצודות שלנו, תוך ניתוק מן האוכלוסיה האזרחית. בחזית המדינית - מדינה אחרי מדינה לטו עורף. בחזית ההסברה - פחות ופחות אנשים מבינים אותנו. ואנו מאבדים זמן יקר, הנמשך זה השנה השלישית, מחמיצים זמן חולף ליצירת עובדות, אותו זמן שבמהלכו אנו משלמים קרבות כל כך יקרים.

היום מודים רבים במה שלא הודו לפני שנתיים, שהבעיה הניצבת לפנינו אינה: שטחים או שלום, והדתה בכך היום גם ראש הממשלה. הבעיה האמיתית הניצבת לפני הממשלה הזאת והכנסת הזאת היא: מה עושים בינתיים, בהעדר שלום עם הארצות השכנות? התשובה כי בהעדר שלום אנו נשארים בקווי הפסקת האש היא נכונה באופן חלקי בלבד. השאלה היא: מה עושים בתחום קווי הפסקת אש במשך הזמן עד שיבוא השלום, שלכל הדעות במקרה הטוב ביותר עתיד רחוק כל כך?

אל מול המחלל הקיים בתחום זה, אל מול אבדן העצות, המהול בבטחון עצמי בלתי מוגבל של הרוב בבית הזה, היתה קיימת, ועוד קיימת, דרך אלטרנטיבית ברורה: כיוון שנאצר וגורריו אינם מוכנים לשבת למשא-ומתן, וסיקוי כזה אף אינו מסתמן באופק - אין לשבת בשטחים כמולשים זרים, כאוקופנטים. בשנת 1970, גברת היושבת-ראש, לא יסבול העולם התנהגות של כובש זה, אוקופנט, הרואה בעצמו אוקופנט, האומר: השובש איננו של, אני מוכן לסגת ממנו, אני מאפשר לשליט זר למלוך בו, אני נותן לשליט זר גישה אליו, אני מחזיק גשר פתוח, אני מקיים בו את המטבע של מדינת האויב, מקיים בו חוק זר, אני יושב כאוקופנט צבאי. מצב זה לא יסבל לאורך ימים.

אפשר לומר: אני נסוג ללא תנאים מוקדמים; אני נחרד מדרך זו, אני חושב שהיא תביא קץ למדינת ישראל. אבל זוהי דרך. היא דרך פסולה, אבל היא דרך. אפשר לומר: אני מכתוב שלום על-ידי יומה צבאית חדשה. אינני מעלה את ההצעה הזאת בבית הזה. אך זוהי דרך. אפשר לנקוט בדרך שאנו טוענים לה כל הזמן: יצירת עובדות לאיחוד הארץ הלכה למעשה. זוהי דרך. אבל אתם תקועים בפסיביות זה שנתיים וחצי, ללא כל זומה. טוענים: צה"ל, צה"ל, צה"ל. אני נמנה עם החסידים המובהקים ביותר של עוצמה צבאית להבטחת הקיום, אבל עליה בלבד אי אפשר להישען. אנו היינו חייבים ליצור עובדות, אנו חייבים ליצור אותן היום, כפי שנוהג עם השב. לביתו. ואגב כך להתחיל לעשות שלום - לא לדבר על שלום - אלא לעשות שלום עם ערביי ארץ-ישראל. לגביהם עלינו לשים קץ לאי-הבהירות לגבי כוונותינו. משום שאי-בהירות זו - כפי שראש הממשלה עצמה הסבירה בביתו של אלי ויול בניו-יורק, ובהצלחה רבה - זוחפת רבים מהם לזרועות ה"פתח". הם אינם יודעים מי יהיה פה מחר הריבון בשטח.

— ההתייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת. (דיון) (ש. תמיר, סנהדראי, סנה) —

אהדדי הם הגבולות האסטרטגיים הטובים ביותר. אין בכך שום ויתור חד-צדדי, אפילו לא מחווה. אין בכך תרופת פלא להפוך את לבם של השליטים הערביים. אבל יש בכך השלמה חיובית למדיניות הישראלית השוללת בצדק, נסיגה בלי שלום. יש בכך הכרח לרכישת תמיכה בין-לאומית ברצון השלום של ישראל. מדיניות בלעדי צד חיובי זה מבודדת את ישראל אפילו מדידיה, ויעידו ההצבעות האחרונות באו"ם. לעומת זאת מדיניות עם הצד החיובי הוזה תבדוד את אויבינו בידוד מירבי; את הלחץ מעלינו כי ניסוג תעביר היא על שליטי ערב כי יעשו שלום.

דבר זה נחוץ לנו לשני דברים, הן לשבירת הסיבוב הפאן-ערבי להשלים עם קיום ישראל, והן לחיזוק דיגו אס ניאלי להשיב מלחמה שערה. לכן זאת לא משאלה חסודה של שוחרי שלום בטלנים, אלא ציווי הכרחי למערכה המדינית והצבאית של ישראל.

לכן מאוד שמחתי לשמוע את הדברים הנכונים בנאומי של חבר הכנסת עופר מספסלי המערך. אלא מה? — עם שרי חירות כשותף שני בממשלה אי-אפשר לנהל מדיניות ישראלית חיובית, מדיניות שלום ממשית, שטיתית, מדיניות שלא תתיימש מן השלום כאשר סיכוי מתרחק, ולא תחמיץ שום סיכוי של שלום כאשר הוא מתקרב, מדיניות שלא תימנע משום צעד מצדנו ובלבד לקרב את סיכוי השלום — מדיניות שתושיט יד למיליון הערבים הפלשתינאים בגדה וברצועה להסדר על יסוד הגדרה עצמית וזיקים בשלום.

חירות גורסת כי החזקת כל השטחים בידי ישראל עדיפה מהסכם שלום; חירות גורסת "אף לא שעל אדמה אחד", ולו גם במחיר הרחוקת השלום וחינוש המלחמה; חירות גורסת סיפוח כל השטחים. זכנך מה המצב המתקבל? לאמיתו של דבר האחריות להעדר השלום באורגו נופלת על ראשם מן שליטי ערב שאינם מוכנים למשא-ומתן, להכרה, לשלום; על ראשן של המעצמות הגדולות — ברית-המועצות וצרפת מזה, בריטניה וארצות-הברית מזה — המפקירות את השלום למען האינטרסים המעצמתיים האנוכיים שלהן. אולם המדיניות הישראלית כבולה על-ידי שואפי סיפוחים בתוך הממשלה, אינה מבטאת את כמיהת השלום של כלל ישראל ומטשטשת את אחריותם של אויבי ישראל, שהם אויבי השלום.

אשר לענייני פנים, הנני מוכרח להפריך עוד אחד מן השקרים השגורים, כאילו בשנות חירום השולט שלום בית סוציאלי בישראל.

המצב המלחמתי הביא לידי שתי תופעות סותרות: גיאות כלכלית, גידול ניכר של ההכנסה הלאומית, מזה, וגידול עצום של נטל הבטחון, של ההוצאה הלאומית, מזה. והנה, חלוקת הגידול הזה היא עוול סוציאלי משווע. בארבע שנות הכנסת הקודמת ירד חלקו של שכר העבודה בהכנסה הלאומית מ-59% ל-55%. ואילו חלקם של העובדים השכירים במס ההכנסה עלה מ-42% ל-54%. בהכנסה — ירידה, במס ההכנסה — עלייה. לשכר — הקפאה; לרווחים — הקפצה. זוהי ההתקפה המעמדית של המעבידים על העובדים בישראל.

הממשלה החדשה, הכוללת בתוכה שישה נציגי גח"ל, מבשרת החמרה בהתקפה זו, בחלוקה בלתי-צודקת זו, הן של ההכנסה הלאומית והן של ההוצאה הלאומית.

מדינית, שבגללה לא שוחררה ירושלים ולא שוחררו שטחים רבים אחרים בשנת 1948. מאחורי חולשת הדעת המדינית הזאת היה אז רוב גדול. היה גם רוב גדול לנסיגה מסיני. והטיעון שמכיוון ש"הרוב אתי או רוב גדול אתי" — הצדק אתי, תבונה מדינית אתי" לא תמיד הוכיח את עצמו. לעתים קרובות נמצאה המציאות הפוכה. על אף הטפחות העצמיות על הגב, המושמעות היום מכל עברי הבית, האמת היא כי הממשלה הזאת היא ממשלת שיתוק לאומי, ובמחדלה עלולה היא להביא את האומה לעברו פי פחת.

בחדרה עמוקה ובביקורת מתמדת נעקוב אחרי פעולותיה, ולוואי שנתבדה.

הי"ד ע. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת סנה, ואחריו לחבר-הכנסת הדרי.

משה סנה (מק"י):

גברתי הישבת-ראש, כנסת נכבדה. אכן, זוהי הממשלה הרחבה ביותר שהיתה אי-פעם בישראל, אבל אין זאת אומרת שזוהי גם הממשלה הטובה ביותר, שלא להגיד את היפה.

האומנם ממשלת ליכוד לאומי? האומנם ממשלה? שהרי 102 מתוך 120 אין זה סתם רוב בכנסת. זאת היא הכנסת, למעט אחדים מחבריה. והרוחב הזה גורם שהכנסת חדלה להיות פרלמנט ונעשית יציע, גלריה, שבילו ממשלה; והממשלה חדלה להיות אקסקוטיבה ונעשית כנסת מוקוטעת, כנסת נפל. והא ראייה, כבר מדברים על קבינט מצומצם בתוך הממשלה הבלתי-מצומצמת.

האומנם מתאים לממשלה הזאת הכינוי של "ליכוד לאומי"? דאי, יש בעם ליכוד לאומי למען הגנה על קיומה, על בטחונה, על ריבונותה של מדינת ישראל, על זיקתה לעם היהודי בתפוצות. כל זה משותף גם למפלגות שאינן בממשלה. ואילו אותם עניינים השנויים במחלוקת בקרב העם, כולם שנויים במחלוקת גם בקרב הממשלה. כדי לשאת בעול המצוות, המתחייבות מכורח התגוננותו, אין להציג כתנאי תיק בממשלה או ייצוג בממשלה. מצד שני, הסכם על חלוקת תיקים ומשרדים בין שותפי הממשלה אינו מבטיח עדיין אחדות אדך ואחדות פעולה. ובכך, בנוגע להגנה הלאומית, הליכוד הלאומי הוא הרבה יותר רחב מאשר בממשלה, — ובנוגע לניהול מדיניות אין ליכוד לאומי בממשלה גופה.

העם מלוכד בראיית השלום עם השכנים כמטרת ישראל העליונה. אולם הממשלה בהרכב המוצע אינה מסוגלת לנהל מדיניות שלום עקבית, פעילה, יזומה. זוהי ממשלה המלוכדת רק באמירת לאו לאותן הפורענויות שכולנו אומרים להן לאו: כולנו אומרים לאו לפתרון כפוי, לתכתיב זו, לנסיגה בלי שלום, לתחליפים קלוקלים במקום שלום, לעצות היעוצות בהודעה המשותפת המצוית-סובייטית, וכיוצא באלה. אולם הממשלה אינה מסוגלת להצהיר ולהדגיש במלוכד את הצד החיובי, את ה"כן", את ה"הן" של מדיניות ישראל, לאמור: כאשר יבוא המשא-ומתן, נהיה לא רדפי סיפוחים טריטוריאליים, אלא מבקשי שכונת טובה בגבולות מוסכמים; כאשר יבוא השלום, ניסוג ברצון מקווי הפסקת האש אל הגבולות הבטוחים והמוכרים שיוסכם עליהם במשא-ומתן. יען כי בשבילנו הגבולות המוסכמים

– התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (סגה, סנהדראי, הרדי) –

שאינן כל צורך בחוקה. אולם אם זוהי החוקה שלנו, בניגוד לקונגרסים ציוניים ששם המפלגות מרכיבות את האקסקוטיבה, אני סבור שהיינו צריכים לתת לראש הממשלה לקבוע את מי היא רוצה. כמוכח, הרשות לח- ברים אלה לבוא למפלגתם ולהגיד: הציעו לנו תיק זה או זה, אולם הרשות בידיהם לסרב. ואם תגידו שלא נקבל – אנחנו נשמעים להחלטות המפלגה ולא נפעל בניגוד למשמעת המפלגתית. אולם אין זו בעיה שיש כל מיני פלוגתות פנימיות, זה בוחר את נציגו מבלי להתאים אותם לנציגים שנבחרו בישיבה של מפלגה פלוגית אחרת, והאחרים אינם מביאים בחשבון מי נבחר במקום אחד, והכל הופך לאיזו ממשלה מעורבת מנציגים שנו- חרו בבחירות חשאיות. לפי החוקה שלנו, לא כך צריכה היתה הממשלה להיבחר, אם כי במקרה יכולה להיבחר ממשלה טובה מאוד גם בצורה כזאת. אבל אני תובע את כבוד החוקה שלנו, שלפחות אותם חוקי-יסוד שאנחנו כבר חוקקנו וקיבלנו, בהתאם לאותה "החלטת הרדי" הקדומה מהכנסת הראשונה, שלפחות יכבדו את הדינים והחוקים.

עוד רציתי להעיר, שאין כל ספק שממשלה זו קמה כל-כך רחבה וכל-כך מלוכדת בגלל המצב הבטחוני והמדיני שאנחנו נמצאים בו. אם זה מה שמאחד אותנו בפני אויבים כל כך מרובים מבחוץ, הרי אין זה הזמן, במצבים כאלה, להתווכח על דברים שאולי הם חשובים ומכריעים בימים כתיקונם, אבל הנכסים לעניינים משניים ביותר בשעת-חירום. זאת אגיד ביחס לעניין סגן שר במשרד החינוך, שהמפד"ל כל-כך עמד עליו, וגם ביחס לביטוח בריאות ממלכתי, שגח"ל כל-כך עמד עליו. אני עצמי, כידוע, בעד ביטוח בריאות ממלכתי. הייתי תמיד אומר במפלגתי לשעבר, שיש יותר חברים במפלגת העבודה שהם בעד ביטוח בריאות ממלכתי מאשר בכל מפלגת הליברלים העצמאיים ביחד, אבל עובדה היא שהרוב במפלגת העבודה איננו מסכים להשלטת ביטוח בריאות ממלכתי. פה אגיד רק זאת, שהסעיף שהיה בקווי-היסוד במשך 8 שנים היה עדיף על סעיף 26 לפרק שישנו. בקווי-היסוד האלה, כי שם היה מדובר במפורש שיכללו את כל אזרחי המדינה, את כלל אזרחי המדינה, בביטוח בריאות ממלכתי ויעשה כל מה שאפ- שר להכללתם במסגרת הביטוח הלאומי, בעוד שהסעיף הנוכחי הוא קצת סתמי. נאמר בו: "הממשלה תעודד ביטוח בריאות...". "תעודד" – זו מלה יפה מאוד, אבל אינני יודע מה עושים כדי לעודד. כן נאמר: "ותח- תור להנהגת ביטוח בריאות לכל". ללחום כל-כך לביטוח הסעיף הקודם ולהכנסת הסעיף הזה, בשעת-חירום, ובגלל זה מתעכב כינון הממשלה כמה ימים – אני חושב שזה לא היה במקומו.

אני פונה גם לחברי הנמצאים אתי במערך, למפלגת מפ"ם, שאני יודע שגם הם רוצים חוקה, ממכדים חוקה ועליהם לכבד את תקנון הכנסת. בכנסת אין מערכים, יש רק סיעות. אנחנו סיעה אחת. את לחברה של סי- עתנו נמסר על-ידי הנשיא לכונן את הממשלה, ההנחה היסודית היא, שכל הסיעה צריכה לתמוך בה בכינון הממשלה. נשאלת השאלה: באיזה אופן חלק מהסי- עה הוא בממשלה באופן חלקי? לפי איזה תקנון זה? לפי איזה חוק זה? או שנשנה את התקנון ונאפשר אפ- שריות כאלה או שחברי, כפי שאני מצפה וכפי שאני מקווה, תוך זמן קצר יבינו את המוטל עליהם וישלימו עם כך ויקבלו גם את התיקים המעשיים, כי בכלל

הממשלה החדשה נבדלת מן הקודמת בכך שעד כה היתה מפלגת העבודה במערך עם מפ"ם ובשותפות חל- קית עם גח"ל. עכשיו להפוך את שותף מפ"ם, כביכול, מערך עם גח"ל והעמידה את מפ"ם בקרן- זוית, באחריות ללא סמכות, ללא השפעה ממשית. משמעותו של שינוי זה חורגת הרחק מתחומי הממשלה והכנסת. זהו תהליך חברתי כללי של נסיגת תנועת הפועלים מפני הסתערותו האידיאולוגית, הפוליטית והשלטונית של מחנה ז'בוטינסקי, שהיה והינו מיעוט בעם; זוהי הכשרת הקרקע להשתלטות הימין הלאומי והריאקציה הסוציאליטית על המדינה.

מק"י תרים ידה נגד ממשלה זו, ותמיד תהא מוכנה לתת את ידה להחלפתה בממשלה אחרת, אשר תוליך אותנו לשלום צודק, מרוץ ולמשטר צודק מבית. נהווה אופוזיציה פועלית, סוציאליסטית, לממשלה הנושאת שם הליכוד הלאומי לשווא, ונוסיף לעמוד איתן בחזית ההגנה הלאומית על בטחון ישראל ועל עתיד ישראל.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הרדי, ואחריו – לחברת-הכנסת ארבל-אלמוזלינו.

יזהר הרדי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. הואיל וזו לי הפעם הראשונה שאני מדבר בכנסת השביעית, אני נוטל לעצמי את הרשות, אם כי קצת במאוחר, לברך אותך, גברתי היושבת-ראש, ולברך את יושב-ראש הכנסת ואת כל חברי הסגנים, להיבחרם לתפקידים הרם.

אני, כמוכח, שמח שחברת-הכנסת גולדה מאיר הצליחה להציג לפני הכנסת ממשלה רחבה. שמח אני על רוח הליכוד שבה, על רוח השיתוף, למרות הניגודים הקיימים בין המפלגות השונות, אבל ארשה לעצמי להעיר הערות מספר על צורת הרכב הממשלה.

אם כי אני שמח, כאמור, על מבנה הממשלה ועל רוח האחדות, אני חושב שצורת המבנה וההרכב לא היו בהתאם לחוקה שלנו, וכן לא היו בהתאם לצורך השעה ורצון הליכוד של העם בכללו. זוהי ממשלה, שמבלי להגיד מטוב ועד רע על חברי המרכיבים אותה, הרי שהם לא הורכבו על ידי חבר הכנסת אשר עליו הטל להרכיב את הממשלה, בהתאם לחוקי-יסוד: הממ- שלה, סעיף 6, כי אם אלה הם חברים שנבחרו בהצבעות חשאיות במפלגות השונות, לפעמים מאוחר בלילה, לפע- מים השכם בבוקר, ורק בלילה האחרון ידעה ראש הממשלה מי הם חברי הממשלה אשר ישבו ויעבדו אתה במשך ארבע שנים.

אנחנו חיים לפי חוקה, וחוקי-יסוד: הממשלה הוא פרק מהחוקה שלנו, חלק ממנה. חוקי-יסוד: הממשלה אומר בפירוש, שאת התפקיד להרכיב ממשלה יטיל הנשיא על אחד מחברי הכנסת, ולא על הסיעות השונות אשר יציעו בפתקים שאינם. ובכן, לשם מה קיימת חוקה, – האם כדי שלא לנהוג על פיה, האם כדי לפעול בניגוד לה, ודווקא על-ידי מפלגות המדברות תמיד על הצורך בחוקה? אין זו הפעם הראשונה שאני מעיר זאת. הערתית את הדברים האלה גם כאשר חבר- הכנסת בן-גוריון היה ראש הממשלה, והוא היה תמיד אומר לי: מה אנחנו יכולים לעשות, אנחנו ממשלות קואליציוניות, אנחנו לא יכולים להתנגד למפלגות, ואין ברירה אחרת. רבות, או שנשנה את החוקה, או שנצוהיר

פה אשר נתקבלו בה בשבוע אחד שתי החלטות באירגון האומות המאוחדות. יש לפעמים הרושם שזה לא אירגון האומות המאוחדות, אלא זוהי הליגה הערבית המחליטה שם.

ובכן, כל אלה הן הכנות, כמוכן מתוכננות, שעובדים עליהן הערבים כבר עשרים שנה ויותר, כדי להחזיק עלינו, חישובים נגדנו, שביום מן הימים יוכלו להשתמש בהם לסנקציות ולהצדקת פעולה צבאית נגד ישראל.

נאומי של שר-החוץ של ארצות-הברית רוג'רס — לשם מה הוא בא? למה זה היה נחוץ? אני חושב שדבר אחד נוכל לענות בשקט גמור: בוודאי לא בא לטובת ישראל. אם הוא בא לקראת ועידת רבאט, או מנימוקים אחרים, או מסיבות אחרות, — האם עלינו להשלים עם כך? האם עלינו לקבל זאת? אגב, גם הוא איננו מדקדק כל-כך בהחלטת ה-22 בנובמבר 1967, כי האו"ם החליט כבר כמה פעמים שירושלים לא תהיה מאוחדת, ואילו הוא מדבר על איחוד ירושלים.

ובכלל, אינני יודע מה היא הצמידות הבלתי-מוסקת של העולם להחלטת ה-22 בנובמבר 1967. היה טעם, אולי היה הגיון, אילו היו מגשימים את הדברים אז. בינתיים עברו שנתיים-וחצי, ועם כל הכבוד לממשלה ולמדינה שהצלחנו להחזיק מעמד, גם מבחינה בטחונית וגם מבחינה מדינית, במשך שנתיים-וחצי, ואני מקווה שגם נמשיך הלאה להחזיק מעמד — מה זאת אומרת? אחרי שנתיים-וחצי של אי-הפסקת אש, של מטר דיוות, של בלחמת התשה, של טרור, אגב, שאיננו דווקא ענישה בלתי-סביבתית, לא שמענו שאינו ועדה באו"ם — תהיה זו הוועדה שהחליטה נגדנו או ועדה אחרת — תקום אי-פעם כנגד הפשיעה הזאת נגד ילדים, נגד נשים.

לכן אנחנו עומדים בפני לחץ מדיני, אשר עד עכשיו יכולנו בקלות לעמוד נגדו, מכיון שלחצו לא היה חזק. לדעתי, כל הסימנים הממשמשים ובאים מראים שהלחץ המדיני יחזק לא פחות מלהלחץ הבטחוני, ואחד התפקידים הגדולים שיהיו מוטלים על הממשלה הזאת במשך ארבע השנים הוא להכין את העם — ואני חושב שיש לנו העם המסור והטוב ביותר שיכול להיות לאיזה מדינה שהיא — להכין אותו באופן נפשי לדעת לעמוד גם נגד לחץ מדיני כפי שאנחנו עומדים נגד הלחץ הבטחוני.

ואותם ארבעת הגדולים, שבמה הם גדולים לא ידוע לי, אותן ארבע המעצמות הגדולות, שאחת מהן כל הזמן מספקת נשק לארצות ערב, בעיקר למצרים ולסודיה; והשנייה עשתה הכל כדי לא לספק לנו המיראזים; והשלישית עושה הכל להכריח את לוב לקנות טנקים מסוג צייפטיין ולמנוע אותם מאתנו — היו יושבות ומתייעצות כביכול באוויקטיביות עלינו. אך חוץ מאשר לחץ מדיני עלינו לא יכול לצאת מהתייעצויות אלא ולא כלום.

לא זה המקום לדון בכל אותן הבעיות של גשרים פתוחים או לא גשרים פתוחים. בוודאי יהיה לנו די זמן בכנסת השביעית, בוועדות ובמליאה, לדון בכל הדברים האלה.

אני רק מקווה ומצפה, שממשלה זו, שצריכה להנהיג את העם, תדע להנהיגו בדרך הנכונה ובדרך הטובה. אני מברך את ראש-הממשלה גולדה מאיר ואת כל אחד מהשרים להתמנות לממשלה הזאת ומקווה שימלאו מה שהעם מצפה מהם.

נוצר מצב מוזר, שדווקא בעניינים מדיניים ובטחוניים, שלגביהם יש אולי פלוגתה, הם משלימים עם מה שתח"ל יטע הממשלה, ובדברים אחרים, שלגביהם יש אולי פלוגתה, אבל דברים שכולים להידחות לזמן-מה לפת"ד רונות מאוחרים יותר — לגביהם אינם מוכנים להשלים בשום פנים ואופן. אני חושב שהנני עושה זאת בשם חברי במערך באמרי, שאנחנו מצפים שהאנומליה הזאת תיעלם במהרה ונגיע לשלמות בתוך הסיעה שלנו.

עכשיו, רבותי, לבעיות ולמשימות העומדות לפני ממשלה זו. שמעתם שלושה נואמים ששללו מכל וכל את כינון הממשלה, ועד כמה שהבנתי הבטיחו להצביע נגדה. הייתי מתרשם מאוד מהנאומים האלה, אילו שמעתיים בפעם הראשונה בכנסת הזאת, והם מגלים שהם מתנגדים לממשלה, אבל את חברי וידידי משנים רבות, חברי-הכנסת משה, שמעתי הרבה פעמים בכנסת — פרט לכנסת השישית — ומעולם לא שמעתי מדבר לטובת כינון ממשלה. תמיד נגד כינון ממשלה. מה חידש בממשלה זו, שהיא יותר גדולה? הוא היה גם נגד ממשלות קטנות יותר. חברי-הכנסת אורי אבנרי ושמואל תמיר, כל אחד, מסיבותיו הוא, היו תמיד נגד הממשלה, ואין זה הליכוד הלאומי ואין זה הגודל של הממשלה — ועל בעיה זו דיבר חברי-הכנסת צדוק — הגורמים שפיתאום הם נגד הממשלה. תמיד היו נגדה, הם נגדה וכנראה היו נגדה. לכן עלי להציג שההתרושמות איננה כל-כך גדולה כפי שאפשר היה לצפות.

אגיד גם מלה אחת ביחס לויתור על שטחים. הייתי מתרשם אילו כל מי שבא הנה ואמר שהויתור על שטחים יביא לנו את השלום, היה מוכיח, שבמשך 19 שנה שהיינו בלי השטחים ובשעה שהגבול בירושלים היה במרחק של 500 מטר מכאן, מדינות ערב חיי אתנו באחוזה, בשלווה ובשלום, וכל מה שמציק להן עכשיו הוא עניין השטחים ולולא השטחים היו מזמן עושות אתנו שלום. ובכן, לא מיניה ולא מקצתיה. הבטחון שאנחנו מצליחים להחזיק והשקט שמאפשר לנו בכל זאת, עם כל הקשיים, להמשיך את חיינו הנורמליים, ליצור ולשמור על שקט נפשי, זה מפני שהגבולות קצת יותר רחוקים מאשר אותם הגבולות שהיו במשך 19 שנה. לכן אינני מתפעל כל-כך מאלה האומרים: נחזיר את השטחים, ויהיה לנו שלום. לא היה לנו שלום במשך 19 שנה ולא שמענו זאת גם ממדינות ערב.

עלי להגיד, כי בכלל איננו נותנים את הדעת די הצורך על העובדה — אנחנו: עם ישראל והכנסת — שלאחר 25 שנה בערך של גמר הנאציסם בעולם והאנוטי-שמית, כשהאדם היה מתבייש בדרגשות אנטישמיות והיה מסתיר אותם, הגענו לתקופה שהשנאה לישראל, השנאה ליהדות, מתעוררת מחדש והולכת יותר ויותר ונהפכת למין "בון טון", שאין מתביישים בוה ואפשר בגלוי לדבר על זה. זה לובש צורות שונות, ולא חשובות הצורות, כי יהדות ישראל היו היינו הך. אי-אפשר להפ"ר די זו מזו. אין כל ספק שהשנאה האדם תלך ותגבר. עלי להגיד לך, חברי-הכנסת אורי אבנרי, איש היית בא גם באותם ימים של גבור הנאציסם ושל אפס מעשה מצד כל המדינות ושתיקה גמורה ומאשים גם אז, לו היתה ממשלת ישראל, שהיא האשמה? האם אין לו פסיכוזה נוראה שאנחנו רק יכולים למצוא פתרון אחד נגדה, והוא: עצמאות ופינה משלנו ששם נגן על נפשנו ולא נמסור נפשנו וצווארנו לשחיטה? זה שורש פורה ראש ולענה, שקשה להתגבר עליו. אנחנו עומדים בתק"ו

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (סנהדראי, ארבל-אלמוליו) —

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת ארבל-אלמוליו, ואחריה לחבר-הכנסת אנקוריון.

שושנה ארבל-אלמוליו (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד הישיבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מקדמת בברכה את חברת-הכנסת גולדה מאיר, המתנייגבת זו הפעם השנייה בראש ממשלת ישראל, וגם בהערכה לאישיותה ודמותה כמנהיגת העם ואחת הדמויות הבין-לאומיות הדגולות והנערצות של המאה העשרים. גאות בך אנו הנשים, גאים בך אורחי מדינת ישראל וגאה בך העם היהודי. ובכלי תפילה שיעמדו לך הכוח והבריאות להמשיך לנווט את ספינת ישראל בגלים הסוערים הסובבים אותנו ולהביא לחוף מבטחים. בטוחה אני שבברכתך זו מבטאה אני את משאלתם ותפילתם של כל אורחי מדינת ישראל וגם של כל היהודים באשר הם שם, מגרוזיה שב-צפון ועד לשרידי עמנו הנודפים בארצות ערב.

חלפו שנתיים וחצי מאז מלחמת ששת הימים, אך למרות הנצחון המזהיר השלום התרחק מאתנו, השלום מאתנו והלאה. העדר נכונות לשלום מצד שליטי ערב, והסיוע הנדיב שהם מקבלים בנשק, בהדרכה ובעזרה מדינית מברית-המועצות, הם אשר הרחיקו את השלום. העניינות גברה והטרור התפשט, ההסלמה בכל הגבולות החריפה, ויחד עם זאת גובר הרצון לא רק אצל אויבים גלויים ונסתרים לכפות עלינו הסדר מדיני, המנוגד לאי-טוסט הלואמי שלנו והנתון פרוס לתוקפים ולמחרתי מלחמה. גם אצל ירדנים מורגשת נטייה להפעיל את השפעתם ולהשתמש במקרה הצורך גם בלחצים על מנת לאלץ אותנו לקבל הסדר שאחרים החליטו עליו.

במציאות זו, על אף שאנו עומדים איתנים בגבולות שנקבעו במלחמת ששת הימים והתעצמו, הן מבחינה בטחונית והן מבחינה כלכלית, אסור לנו לשכוח אפילו לדג, שישובי עמק הירדן וביית-שאן בבעקה, קריית-שמונה ומטולה בצפון, ממשיכים לחיות חיי חוויה, ובהם תנוקות וילדים לא ראו זה זמן רב את אור השמש והם גדלים וחיים את חייהם במקלטים. במציאות זו, שבה נתבע העם על כל שדרותיו, יום-יום, למאמץ בטחוני עליון, ובימים שבהם גופלים בנינו בשדות הקרב, והשבחתי שהמשך קיום ממשלת הליכוד הלואמי הוא צו השעה, ויבואו על הברכה כל אלה אשר טרחו, עמלו והביאו לכינונה.

חברי הכנסת, כל עוד מדינות ערב מסרבות להכיר בקיומה הריבוני של מדינת ישראל, כל עוד תורת הארטוטם — שנאמרה ונכתבה בשפה ברורה ולא בשפת חרטומים — משמשת נר לדליהם של שליטי ערב המסרבים לנהל משא-ומתן ישיר עם ישראל ולכרות עמה הסכמי שלום — ממשלת הליכוד הלואמי מחוייבת המציאות היא, והרי היא ביטוי לרצונו של העם שלא לזוז אף שעל אחד מן הגבולות בהם ניצב כיום צה"ל, כי אלה לא רק גבולות המבטיחים את בטחונו, אלא גם גבולות התואמים את צרכי השעה ועתיד קיומו של העם. אנו עם שוחר שלום, רוצה בשלום ומתפלל לשלום. אך לא נסכים שתמורת שלום מדומה נסכן את הישגי מלחמת ששת הימים, הישגים המשמשים ערובה לבטחונו. ובטוחה אני שאם יתגלה הסיכוי הממשי לשלום, המבטיח את בטחונו של ישראל, סיכוי זה לא יבוזז ולא יוחמץ על-ידי הממשלה המתנייגבת היום לפני הכנסת.

ולאלה המדברים נגד התנחלויות קבע והיאחוויות, ורואים בעצת כביכול גורם המרחיק שלום ומונע הסדר אפשרי אים ארצות-ערב — לאלה רוצה אני לומר שההיפך הוא הנכון. נוכחות לדעת שהקצב האיטי בהקמת היאחוויות והתנחלויות-קבע ביהודה ובשומרון דווקא הוא לא סלל את הדרך ולא קירב את השלום. להיפך, זה החליש את שליטתנו הממשית באזורים אלה. ועל כן יש לברך את הממשלה על כך שכללה בקווי היסוד שלה את הסעיף המחייב עידוד והגברת הקצב של התנחלויות-קבע כפריות ועירוניות בשטחים המשוחררים. ויהיה במעשה זה משום הגברת הבטחון השוטף ויצירת עובדות גם יחד.

חיים אנו במציאות של פער ההולך ומתרחב בין החזית והעורף, דבר שאין להשלים עמו בשום פנים ואופן. בחזית נשפכים דם וזעה. יש נכונות של הקרבה ומאמץ מעבר לכל חשבון. למציאות זו שותפים כל אלה שבחזית, ללא הבדל מעמד ומוצא, בו בזמן שבעורף יש מציאות של מותרות, רווחים קלים וביובז. במציאות זו לא כולם שותפים. בקרבות כל העם שווה, אך בנישיאה בעול ובחלוקת העוגה הלאומית אין חלוקה שווה וצודקת. מעטים מצליחים לנגוס את התחמים הגדולים, ואילו לרבים נשארים הפידורים. על הממשלה לפעול לצימצום הפער הזה בין החזית לעורף, וחייב העם לדעת לחיות חיים ההולמים מדינה בתקופת מצור ומלחמה.

ממשלה זו, כמו כל הממשלות שקדמו לה מאז קום מדינת ישראל, תשקוד על העקרון של חופש המאבק המקצועי ותראה בהתחמים הגדולים הכללית את הנציגות המוסמכת והבלעדית של העובדים במדינת ישראל. יש לברך את נציגי המערך, שניהלו את המשא-ומתן לכינון הממשלה, על כך שדחו את תביעות סיעת גח"ל לכלול בקווי היסוד סעיף בדבר הנהגת תיווך חובה ובור-רות חובה ביחסי עבודה, שפירושה איסור שביתות וכביילת המאבק המקצועי של העובדים. היה בתביעה זו וסיון להשיג הישג שתנועת החירות לא השיגה במלחמתה נגד ההסתדרות בהיותה מוחצה לה, דבר שגם אינו עלה ביד. סיעת תכלת-לבן להשיג במאבק בהיותה בתוך ההסתדרות. חופש המאבק המקצועי היה והינו אחד מסימני ההיכר של כל משטר דמוקרטי. לא מקרה הוא שבארצות הוטולטיריות השביתה אסורה ולא קיים שם איגוד מקצועי חפשי. על כן מובנת הרגישות שהיתה בסוגיה זו. כי לדעתנו, לו היתה מתקבלת הצעת סיעת גח"ל להנהגת תיווך ובוררות חובה במדינת ישראל, והכללת סעיף כזה בקווי היסוד של הממשלה — היה בזה לא רק פגיעה בדמוקרטיה הישראלית. זה היה מתפרש כפגיעה תמורה בציבור העובדים ובהסתדרות, שגילו ומגלים אחריות לאומית במאבק המקצועי.

סיעת גח"ל אמנם לא הסתפקה במשא-ומתן לכינון הממשלה בעריכת ניתוח פלסטי וקוסמטי בקווי היסוד. נכון הדבר, חבר-הכנסת אברמוב, שהיה ברצונו של סיעת גח"ל לערוך ניתוח אורגני ולשנות את דמותה של הממשלה ותכנית הפעולה שלה. טוב שזה לא ניתן לה ולא עלה בידה להשיג את מבוקשה, כי דבר זה יכול היה להיות מנוגד לרצונו החפשי של העם בישראל, שנתן לסיעות המערך 50% מכלל חברי הכנסת. טוב עשתה גח"ל שנסוגה מכוננתה זו וכיבדה את רצונו של הציבור.

אמנם 60 חברי כנסת לא היו מספיקים כדי למנוע לחצים מצד השותפים הפוטנציאליים לממשלה, אך 60 חברי כנסת היה גם היה בכוחם למנוע סחבת וחוסר

זאת משום החלשת מעמדה ותפקידה של הכנסת. על כן אין לראות במציאות הקיימת תופעה רצויה לעורך ימים, אלא כהוראת שעה בלבד. ורוצה אני לקוות שעוד בתקופת הכנסת השביעית נתקרב לשלום הנכסף, ובמקביל לכך נחזור לחיים פרלמנטריים תקינים, וסיעת גח"ל תחזור לתפקידה הטבעי, להיות אופוזיציה לממשלת ישראל שבמרכזה מפלגות הפועלים.

אסיים את דברי בברכה לראש הממשלה הגברת גולדה מאיר ולממשלתה. מי יתן שבימי כהונתך ייתחמו הסכמי שלום בין ישראל לשכנותיה וממשלתך תירשם בתולדות עם ישראל כממשלת השלום.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות היבור לחבר הכנסת אנקורדיון.

ארי אנקורדיון (המערך, עבודה—מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש. הרשינו נא, בפתח דברי, לברך את חברי לסיעה — חבר הכנסת אברהם עופר וחבר הכנסת גד יעקבי—להופעתם הראשונה מעל במת הכנסת. כנסת נכבדה. לפני תשעה חודשים היה לי הכבוד — בנאום הבכורה שלי בכנסת השישית — להשתתף בדיון על הצגת הממשלה הראשונה בראשותה של גולדה מאיר. הרגשות וההערבות שבאו לידי ביטוי באותו דיון מפי רוב הגוואמים ביחס לאישיותה של ראש הממשלה הוכחו כמבוססים — ועדות לכך הממשלה החדשה, ממשלת הליכוד הלאומי, שראש הממשלה מציגה היום לפני הכנסת.

כמוכן, יש להצטער שהתמקחות הסיעות על קווי היסוד והתיקים ארכה כחמישה שבועות. בדרך כלל, אין זה הרבה אם נדון לפי המסורת שהשתרשה אצלנו; אולם ברחבי הציבור היתה הרגשה חריפה של הסתירה בין המצב בגבול לבין קצב ההידברות. אבל "סוף טוב — הכל טוב" — ואם רוצים אפשר לומר: "זה ארך רק שישה שבועות מיום הבחירות" (מובן שפחות מזה מיום קבלת המנדט על-ידי המועצת לראשות הממשלה).

סיסמתה של ראש הממשלה היתה ונשארה "יחד". היא אמרה זאת ביחס לחבריה בתנועת העבודה, אבל זו גם סיסמתה של הממשלה המוצגת על-ידיה היום. מובן שהדגש הוא במצב הבטחוני והמדיני; אבל אולי לא פחות מזה בחומרת המצב הכלכלי, שכמה חברי כנסת עמדו עליו.

מבחינה זו אני מברך את חברינו מחטיבת מפ"ם בסיעת המערך שהתגברו על ההיסוסים והספקות והצטרפו לממשלה; לפי הכרת, אין הצדקה לצרור המסו"י ייגת בה הצטרפו, ואפילו המאמץ האינטלקטואלי שעשה כאן חבר הכנסת חן להבחין בחבונות בין המותר והאסור בשיתוף שבממשלה — לא היה בו כדי לשכנע, הואי שפורתא לא דק חבר הכנסת סנה, כשטען ש"מפא"י העמידה בקרן-זווית את מפ"ם".

אולם נקווה שהפקטיקה של הממשלה תביא לידי הריסת המחיצות במקום הגהנתן, ושירי מפ"ם בממשלה לא יאחרו לשחרר את ראש הממשלה מן הפקדון של שני משוררים, שנשארו בידה.

נכון הדבר שעובדת קיומה של ממשלת ליכוד לאומי, הנשענת על רוב של למעלה ממאה חברי כנסת, יש בה כדי להחליש את הפעילות הפרלמנטרית התוססת;

אפשרות לכינון ממשלה. הקמת הממשלה בהרכבה הנוכחי ובקווי היסוד התואמים את קווי היסוד של הממשלה הקודמת, שבמרכזה עמדו מפלגות הפועלים, היא ביטוי למפה הפוליטית בכנסת השביעית. הממשלה הנוכחית נתבעת לשקוד בפעולותיה על עיצוב דמות החברה הישראלית כתחבירה המושתתת על ערכים של קדימה סוציאלי, לית, עידוד הכוחות החלוציים וחתימה מתמדת לשיפור רמת החיים של העובדים, להרחבת מדיניות הסעד והע"מקת הבטחון הסוציאלי של השכבות מעוטות ההכנסה, וצימצום הפער בין הרבדים השונים בחברה הישראלית.

המשימות המרכזיות עליהן תשקוד ובהן הטפול ממשלת הליכוד הלאומי בשנים הקרובות יהיו לבטח, בראש וראשונה, בעיות הבטחון של המדינה, המערכה הפוליטית בורה הבין-לאומית והחתימה לשלום. עם זאת לא נוכל להתעלם מכך שהממשלה הנוכחית תצטרך לתת תשובה ופתרון למכלול בעיות המשק והחברה, תוך דאגה לפיתוח המשק הלאומי, הרחבתו וביסוסו, הרחבת הייצור והגדלת היצוא, שכן בכך הערובה להקטנת הגרעון במאון המסחרי. הממשלה חייבת לפעול לצימצום הפער הסוציאלי ולחיסול העוני והדלות על כל גילוייהם בחברה הישראלית.

נשיאנו הדגול זלמן שזר, בדבריו המרטיטיים בוועידת היובל של ההסתדרות לפני שבוע, אמר: "זכינו לגס בתוך גס, מגלויות ותיקות ורחוקות הגיעו אלינו משפחות מרו"בות ילדים. האם נוכל בלב שקט ובמצפון נקי להגיד כי עשינו הכל כדי שתנאי הישכון של המשפחות הללו יהיו מותאמים לצרכי החינוך של הילדים?" והוא הוסיף ואמר: "איך נפער לעינינו הפער הרב אשר בין ריש ועושר, איך פשו ההתעשרות הקלה והבזבזנות המטמטמת והקלוקלת?". דבות, חיסול משכנות העוני, הגדלת המע"מ נקים למשפחות מרובות ילדים, הקדשת הסכומים הדרו"שים בכדי למונע תת-תזונה מרובות משפחות, הבטחת תנאי חינוך נאותים לכל ילדי ישראל — אלה משימות ואתגרים שממשלת ישראל החדשה חייבת להקדיש להם מחשבה ואמצעים. כי בפתרון בעיות אלה יש לא רק עשיית צדק סוציאלי, אלא גם חינוך החברה הישראלית ובטחונה של המדינה.

כבוד היושבת-ראש, הקמת ממשלת ליכוד לאומי, המייצגת 102 חברי כנסת משש סיעות ומשמונה מפלגות, היא תשובה לצרכי הבטחון של המדינה. אך אין לראות בהקמתה מחיקה וטישטוש של הבדלי הדעות וההשקפות בתחום החברה והמשק בין מרכיביה השונים. הפער בין הגישות והדעות השונות הוא גדול, ההבדלים הם יסודיים ועקרוניים מאוד. הוויכוח היה קיים, הווה והיה גם בעתיד. נתבע מממשלה זו המשך המדיניות הסוציאלי, שהיתה קו מנחה לממשלות הקודמות. מדרוש המשך, עידוד ופי"תוח המשק הלאומי, הציבורי והפרטי גם יחד, העמקת מדיניות הסעד והרחבת התחיקה הסוציאלי.

הדמוקרטיה הפרלמנטרית זקוקה לרוב המרכיב את הממשלה והנושא באחריות לניהול המדינה. אך עם זאת זקוקה הדמוקרטיה הפרלמנטרית גם לאופוזיציה חזקה, פעילה ואחראית, המבקרת את הממשלה ומשמשת כתכ"ניתה כאלטרנטיבה לעתיד לבוא. ממשלה הנשענת על 102 חברי כנסת, כשמונה ניצבת אופוזיציה מפוצלת ומרוסקת, חיונית אמנם מבחינת צרכי השעה של העם והמדינה, אך עם זאת אין להתעלם מכך שיש בעובדה

נסכים למפות שאחרים ישרטטו בשבילנו. אין האחרים מרגישים את סויטי אי-הבטחון שלתוכם הם עומדים להכניסו. ואפילו אמריקה האדירה נוכחה בשנת 1967, שערוכות בין-לאומיות אין בכוחן לבוא במקום הבטחון, שעם יכול וצריך להעניק לעצמו.

החמימות שבה נתקבלה ראש הממשלה עלי-ידי נשיא ארצות-הברית היה בה כדי לחמם את לבותינו ולעודדנו. ואנו זקוקים לעידוד. היה זה שיא היוקרה בשביל ראש הממשלה, גולדה מאיר, וגם שיא בהפגנת הידידות של ארצות-הברית לישראל. אבל טוב שהנשיא ניקסון יידע כי העם בישראל הדואג לבטחונו - ואגב כך גם בולם חדירתן והתפשטותן של, מתחריה של ארצות-הברית בחלק זה של העולם - מצפה שהמלים היפות תתורגמה למעשים של ממש.

גברתי היושבת-ראש. סיעת המערך, שיש לי הכבוד להימנות עמה, מקדמת בברכה את ראש הממשלה ואת שרי ממשלת הליכוד הלאומי אשר הוצגו עלי-ידי לפני הכנסת, ותביע אמונה לממשלה.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת סורקיס, ואחריו - לחבר-הכנסת דוד קורן, אחרון המשתתפים בדיון.

מרדכי סורקיס (המערך, עבודה-מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני רואה את היום הזה כיום גדול ולא כיום שחור, חבר-הכנסת אבנרי, יום של שמחה בבית ישראל, שראש הממשלה יכולה להתייצב עם ממשלה רחבה, עם ממשלת ליכוד לאומי, ממשלה שהעם כולו ציפה והיכה לה ואף נתן ביטוי בבחירות לדרישה ולתביעה הזאת. זהו העם שעומד במאבק חמור מאוד מכל הבחינות.

אינני סבור, כי יש נואמים שהם תמימים, אבל אלה אינם צריכים לחשוב גם את זולתם לתמימים. נואמים אלה עולים לבמה, בזה אחר זה, ולהם הפתרון: אילמלא הייתם עושים כך - היינו מזמן מגיעים כבר לידי הסכם עם הערבים. אני חושב שהצלחת ממשלת הליכוד הלאומי היא בכך שלא סיכמה ולא עלתה על מוקשים שהניחו לה בדרכה.

שנאת ישראל מתגברת בעולם. ראש הממשלה כבר אמרה היום, כי במשך אלפיים שנה ניסו ללחום בנו ולהרוס אותנו. אני אומר: לו היינו בשעתו אפילו מדינה קטנטונת, לא היינו מפסידים שליש מעמנו.

אנו שומעים כאן כאילו אנו אחראים בעד הפליטים, כאילו אנו שהתחלנו במלחמות, כאילו אנו דימינו את מישהו. חשבנו, אחרי מבצע "קדש", שזאת המלחמה האחרונה שלנו, מלחמה שהנוער נתן מיטב דמו עליה. מי לא הבטיח לנו אז כי יהיה שלום בתנאי אחד - אם ניסוג? היום באים שוב נציגי הנסיגה ומציעים לנו לחזור ולא ללמוד את הלקח המר שלמדנו בעבר. האו"ם וממשלת ארצות-הברית של אז הבטיחו שיקימו וישמרו על הגבולות וכי יהיה שקט באזורנו.

אני חושב שדמגוגיה היא לחלק את העם למי שרוצה שלום ולמי שאיננו רוצה שלום. אין איש במדינה הזאת אשר איננו רוצה בשלום. מה הדמגוגיה הזאת? יש מישהו האחראי על הרצח, על שליחת נשק חדיש ביותר על מנת לרצוח נשים וילדים, או על כך שאנו צריכים להחזיק ילדים במקלטים בעמק בית שאן או בעמק הירדן. רק

ונצטרך לתת דעתנו על כך שהכנסת תוכל לתרום מלא חלקה במאמץ המדיני המשותף והמלוכד; אבל הגיוס חבר-הכנסת סנה כאשר הזה בעיני רוחו "כנסת-גפ"ל".

כאשר אני מדבר על תרומתה של הכנסת, בדי שאינני מתכוון לתרומה מסוג דמועות שהשך כאן היום נציגה של הרשימה הקומוניסטית החדשה, חבר-הכנסת טובי.

יש ערך גדול להופעת ה"חד" בזמני חירום; אולם כמה דברים אמורים? - אם אין כל אחד מושך את העגלה לעברו. ואנו מצפים מראש הממשלה, שתשכיל לתת שפה אחת בפי הממשלה כממשלה. בנדון זה חלה הטבה במחצית השנה האחרונה; אולם מזמן לזמן מופיעים עינים בקיעים, שזקם מרובה מתועלתם.

בוודאי, בתוך הממשלה יש מה שקרויים "יונים" ו"נצים". אבל אין טעם לחדד חילוקי-דעות, כשהמצב מאפשר נוסחאות משותפות. ויכוחים שלא בעתם מתישים כוחנו, ומסיטים את ההתרכזות מן המשימות העיקריות שלפנינו.

ביסודו של דבר, כל הסיעות המיוצגות בממשלה רוצות בשלום ובבטחון. לא שלום בלי בטחון. ובין השני-יים - הבטחון קודם. כי שלום ללא בטחון הוא שלום-רמיה; אפילו הוא אישא בפיו המפיק המרגליות של רודף השלום, נביא השקר המודרני ורואה השחורות המובהק - חבר-הכנסת אבנרי.

חוקה על הממשלה שלא תשמיט כל יזמה ואפשרות יזמה לשלום. המשא-ומתן הישיר איננו כאן עניין של מה בכך. זהו עניין שבעקרון, - הואיל ויש בו משום אמת וערובה למידת הרצינות שבגישה לשאלת השלום. ובצדק אמרה היום הממשלה: "אלה שלא יסכימו לדבר אתנו על שלום - לא יחיו אתנו בשלום". אבל עד שיבוא השלום המקווה, העם מצפה מן הממשלה שתעשה כל שביכלתה לבטחונו ולהתבססותו הבטחונית והכלכלית, בתוך הגבולות שיבטיחו את שלום הארץ בדרך מקסימלית. כל סיעה המיוצגת בממשלה חייבת לזכור, שההשתתפות בממשלה היא אמנם זכות גדולה. אבל זוהי זכות המטילה עול כבד של אחריות לגורלנו. העם מוכן לקרב-נות, אולם רק חלוקה צודקת של הנטל האנושי והכלכלי תוכל לרתום את כל כוחות העם מאחורי ממשלתו.

ברור שקשה לצפות לשינוי הקו המדיני של ברית-המועצות כלפינו. צרפת אמרה, היתה רוצה להגביר את רושם האובייקטיביות שלה. אבל היא טרם עלתה אפילו על קו הנייטרליות, וודאי שהיא רחוקה מנייטרליות אוה-דת לנו.

אשר לבריטניה, עלינו לחזור ולהתירע כלפיה שלא תהיה תפארתה בחזרה לסורה, לקו המפקיר אותנו בגלל וווחים בכלכלים או מדיניים מדומים.

בעולם מסוכסך זה, ארצות-הברית היא עדיין המש-ענת הגדולה שלנו. מצד אחד יש רושם, שארצות-הברית מבינה שבלי שלום של ממש לא יקומו השקט והשלווה במזרח התיכון. והרי ציטיטה באוזניו ראש הממשלה את דברי הנשיא איקסון, שנאמרו לכבודה ובנוכחותה. אבל מפעם לפעם מנסה מחלקת המדינה של ארצות-הברית לתמרן בינינו ובין ארצות ערב הנתמכות עלי-יה; ותמ-רוגים אלה רק מרבים מבוכה, ומעודדים - אף שלא במתכוון - את כוחות החבלה והעיקשות במחנה הערבי. מעל במה זו צריך הדבר להיאמר בפירוש, שלא

לכן, כבשורה לעם ולממשלה הזאת, העומדת בפני בעיות קשות — ואין להסתיר זאת — רצוני לומר מלה אחת: אני רוצה לאחל לממשלה הצלחה. הצלחת הממשלה — הצלחתנו.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הייבור לחבר-הכנסת דוד קורן, אחרון המשתתפים בדיון זה.

דוד קורן (המערך) עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי-הכנסת, כקודמי, גם אני סבור שאין זה יום שחור, אלא יום בשורה. בשורה גדולה הביאה לכנסת ולעם כולו ראש הממשלה, כאשר הציגה לפנינו ממשלת ליכוד לאומי. הממשלה הרחבה הזאת, למרות חילוקי הדעות בתחומי הכלכלה והחברה — והם ישנם, אין להסתיר אותם, אין גם כוונה לעשות זאת — הרי אם התגברו על כל חילוקי הדעות ואנו יכולים לאשר ממשלה רחבה, עשינו מעשה רב, משום שיש בכך אומץ לב להתגבר על חילוקי דעות.

לפני כמה ימים קראתי בעתון מאמר תחת הכותרת: "היכן נעלמו כל העקרונות?" העקרונות קיימים, אבל בשעה זו, ברגע היסטורי זה, חובה עלינו להתגבר על כל חילוקי הדעות ולהקים ממשלת ליכוד לאומי. ולכן הבשורה שהביאה אלינו ראש הממשלה היא אשר תאיר לחיילים, לנוער, לעם בתפוצות, לכל אורחי ישראל.

כל ממשלה, גם ממשלה מצומצמת, היא ממשלתו של העם כולו, אבל ממשלת ליכוד לאומי משמעה ממשלה של שותפות אמת, שותפות של רבים, שותפות של יותר חלקים בציבור בעשייה, כי השעה הזאת היא שעה של עשייה, עשייה גדולה.

אין אנו עומדים עתה לפני הכרעה פוליטית. הסיפור הזה כאילו אנו צריכים להכריע בין שלום לשטחים אינו מציאותי, הוא יציר דמיונם של הנואמים, שכן איש אינו מציע לנו שלום. מדינות ערב מדברות ומזכירות את המונח "שלום" רק בתוספת הקידומת "לא" — לא הכרה, לא משא-ומתן, לא שלום. ובכן, מדוע קמים פה חברי כנסת ואומרים: הנה, אם נחזיר שטחים — יבוא שלום? השאלה איננה עומדת כך. השאלה היא: מה נעשה בינתיים. זאת הבעיה.

הממשלה הרחבה בת עשרים וארבעה שרים וגוסף אליהם גם סגני שרים, שכאן דיברו בגנות גדלה וזילזול בה, היא בעצם מעין "סידור עבודה" של דברים אשר צריך לעשותם, כי הם עומדים על הפרק במצב זה וברגע זה, והזמן קצר והמלאכה מדובה. הזמן איננו פועל לטובת איש; יש הגורסים שהוא פועל לטובתנו; יש תורות האומרות שהוא פועל לטובת הערבים; אבל הזמן הוא אינדיפרנטי. השאלה היא: מה נעשה בזמן הזה? וככל שנעשה יותר ויותר מחד — כך נגיע לטיביו לשלום, שלום שיהיה בו גם בטחון, שלום ישראל קודם כל ואחר-כך שלום עם-האחרים.

אני תמה מאוד על רגשי האשמה המבצבצים מתוך דבריהם של חברי הכנסת אשר דיברו, וגם בציבור הרחב, כאילו בכך שאנו מתנחלים או פוגעים במשהו. דורות רבים היתה הארץ חסומה בפני העם היהודי להתיישבות. אחר כך התחילה ההתיישבות של העלייה הראשונה, העלייה השנייה, העלייה השלישית וכו'. באו "הספר הלבן" וחוק הקרקעות מתקופת המנדט וחסמו בפנינו

עכשיו חזרה משלחת ממוסקבה ובירה הבטחה לקבלת גשק עוד יותר חדיש כדי לפגוע בנו. ואילו אנו כאן מדברים על השלום!

הדבר מזכיר לי עניין של חתימות והבטחות. מספרים על איכר אחד שנסע העירה, אמרה לו אשתו: תיזהר, כאשר אתה גוסע העירה, אל תחתום על שום דבר, כי באותו רגע שחתמת — איבדת את כל רכושך. ההצלחה שלנו היא שלא חתמנו על שום דבר.

היום שמענו כאן תיאור על המצב מפי הגברת גולדה מאיר, ראש הממשלה, העוסקת בעניינים אלו שנים רבות. עתה בא חבר-הכנסת אורי אבנרי ונותן לה ציונים: היא תקיפה, שומרת על העניינים, איננה רוצה בפשרות. חסרון מצא בזה שאינה רוצה פשרות. עם מי להתפשר? עם אורי אבנרי? עם תופיק טובי? יש זכות מוסרית להתפשר על חשבון העם הזה, על חשבון המדינה? הקטנה הזאת, שהיא התקווה היחידה של כל עם ישראל? ויהודים חיים לא רק בברית-המועצות. הזעקה האחרונה, שהיתה בכנסת, אתה היית שותף לה, חבר-הכנסת אבנרי, ואפילו נשאת גאום די רציני, אף-על-פי שפחדתי שמא תקלקל זאת; שמחתני שננתת יד לכך והשבת שבכל זאת יש איוה עם המצפה לגאולה, ולא רק מברית-המועצות. אנו בטוחים שהרבה יהודים, אלפים ועשרות אלפים, יבואו. אבל זה תלוי בנו, זה תלוי איך אנו נתנהג, איך נשמור על הפקדון של העם. ואין פקדון יותר טוב מאשר לשמור על הקיים ולקבוע עובדות.

אני שייך לאלה אשר בעיניהם יש לעובדות ערך גדול, היסטורי. אנו צריכים לשבת בשכם, אנו צריכים לשבת בחברון ובכל מקום, מבלי שנפחד שמא יקרה מחר מה שקרה ב-1956, כאשר הפקרנו ממיטב האנשים. ידוע מה עשו אז השליטים. תבקרנו בעזה, תבקרנו בכל המקומות. מאות כפרים נמצאים ללא חשמל וללא מים. מה עשו השליטים האלה? אנו הייבים לפתור את בעיית הפליטים? זאת בעיה שלנו? אנו יצרנו אותה? כלום אין העולם אחראי בעד מה שקרה כאן? העולם צריך לתת יד לפתור את הבעיה הזאת, הכאובה, האנושית ממדרגה ראשונה, לשפר תנאי חייהם במקומות הללו, לשפר את מצב הבריאות. שליטי ערב הם שעשקו את הפליטים. הם גזלו את הכסף שהעולם שילם. הם חיו על חשבונם, ביזבוז הרבה, חיו בארמונות, ולא איכפת היה להם איך הנוער מתגלגל עם ובאילו תנאים.

דאי שאנו צריכים להראות ב"שטחים" שעשינו למענם ועושים גדולות. אולם האם בבת אחת אנו צריכים לפתור את כל הבעיות? האם מישוה עוור לנו לפתור את בעיותינו? יש לנו ויכוח מר עם ארצות-הברית. פתאום החליטו באו"ם? לא פעם החליטו באו"ם, אז מה? לא נשארנו בחיים? כלום האו"ם החליט פעם החלטה לטובתנו פרט להקמת מדינת ישראל? זה היה המיפגש הראשון שלנו באו"ם. יש לנו ויכוח — ויכוח די קשה — ואנו גם צד בוויכוח. הקיבוץ היהודי בארצות-הברית יעמוד לנו בוויכוח הזה עם ממשלת ארצות-הברית. אין עוד מקום לפניקה. לא מגאום זה ולא מגאום אחר נבהלנו.

אמר פעם דוד בן-גוריון: חשוב מה שאנו נעשה ולא מה שאחרים יגידו. ככל שנפתח את הארץ, וירושלים תהיה עיר ובה מאות אלפי יהודים, ובכל המקומות יהיו יהודים, במשקים ובהתיישבות — זה יקבע את גורלנו לעתיד.

חוברת ה', ישיבה י"ג
מאיר, בן-מאיר) —

הדל, אל פרנסתו המיומלית. המזינה צריכה להבטיח לו קיום הוגן, לו ולילדיו המרובים, אם יש לו משפחה מרובת ילדים, לו ולעולה החדש אשר עדיין זר בארץ וקשים עליו חבלי הקליטה. כל אלה צריכה לעשות ממשלת הליכוד הלאומי, יחד עם כל העם היושב בציון.

ועוד דבר: הממשלה חייבת לחפש דרך להביא את ענייני השלום יום-יום, הלכה למעשה; לאוכלוסיה הערבית החוסה תחת כנפי ישראל — גם בהדרכה מקצועית, גם בחינוך, גם בפרנסה, גם ביחסי אנוש. הייתי אומר שבעיית הערבים אינה בעייה של שטחים, היא בעייה של כבוד. אנו צריכים למצוא מסילות בנושא הזה ללבו של האדם הערבי, של המשפחה, של האוכלוסיה היושבת בתחומי שלטונה של ישראל. אנו צריכים להגיע לדו-שיח בינו לבין הערבים על האינטרסים האמיתיים שלהם, ולא המדומים, ואשר מדי פעם בפעם מעלים אותם, בעוד נראה לי שאנו יושבים ומשחקים בשח עם עצמנו.

אברך את ממשלת הליכוד הלאומי ואת ראש הממשלה: יהיה שלום בחילך, כי צבא ההגנה לישראל הוא חיל שלום.

2. תשובת ראש הממשלה

ראש-הממשלה ג. מאיר:

איני צריכה להסביר, לא לחברי-הכנסת בן-מאיר ולא לרוב המכריע בכנסת, שבואו של כל יהודי לארץ הוא, אם מותר לי לומר כך, בבחינת קדושה, ואנחנו מחוייבים לעשות בשבילם כל מה שאפשר, אבל אסור להעמיט את זה מול זה ולומר "פה" ו"שם" בין אזרחי הארץ, ויש פה ושם כאלה שיחשבו: למה יהודי מבחוץ? — אנחנו קודמים. אין הפרדה בין זה לזה.

רצוני לפסוח על כל מיני דברים אחרים ולעמוד בעיקר על נושא יסודי, גם אם לא אוכל להגיד שכל הדברים שנאמרו בנושא זה היו יסודיים: האם באמת יש לנו לעשות כדי להביא את השלום, האם יש בנו אשם?

חברי-הכנסת אבנרי תמיד אומר מה שהוא אומר, ולא חשוב מה, מתוך בטחון אבסולוטי. כך הוא אומר, למשל, שדיברתי נגד הרוצים בשלום. דיברתי נגד המדברים על שלום כאילו הוא ניתן. אלא שאנו איננו רוצים בו, ואין אנו מבינים ששלום טוב ממלחמה, ששלום הוא דבר רצוי, ולא אומרים איך להשיג זאת. ובכך יש סכנה, מפני שדברים אלה אינם מובילים אותנו לשלום, אלא מובילים אותנו לייאוש. גם אמרתי דברים אלה.

אני מבינה את רך"ה. הם אומרים: שלום — לוותר על הכל הכל, ואז יש לכם שלום.
(קריאה: גם אז לא.)

את השלום של רך"ה אולי אפשר להשיג, אלא שלא יהיה זה שלום שלנו, לא יהיו אלה חיי יהודים וחיי מדינה. אבל אותם אני מבינה. אינני מבינה אנשים רציניים, ולא אויבי ישראל, שבדיבור הזה, בידועין או בלא יודעין, יוצרים אשליה, שהנה אפשר להגיע לשלום — לא רק רציני, ובין הדברים שנאמרו היום יש גם מן האלמנט הזה, אבל הם לא נאמרו מפי אנשים תמימים.

ב־30 ביוני היה ויכוח מדיני בכנסת, בעקבות הסקירה שמסרתי לכנסת על משרד ראש הממשלה,

חלקי מולדת. והנה באה מלחמת העצמאות. אז סיפחנו שטחים, שטחים שלא ניהנו לנו על-ידי ארצות העולם, ולאיש זה לא הפריע ואיש לא בא וטען שזה מרחיק את השלום. אלה היו שטחי מולדת שהיתה לנו זכות להתיישב בהם. וגם היום, אם נפתחו לפנינו שטחי מולדת, שהיו חסומים בכוח הזרוע, הרי הם פנויים כיום ותלוי רק בנו אם ניישב אותם או לא ניישבם. האם נראה גם בחלקים אלה של הארץ חלק ממולדתו של העם היהודי, או שאנו נתעלם מזה? תהיה זו הפעם הראשונה שאם לא נתיישב ולא נתנחל, נעשה זאת מרצוננו ולא מכוח של מניעה על-ידי זרים. נראה לי שממשלת הליכוד נאמנה עלינו, כי היא תמלא את חובתה ההיסטורית, וכל שהוא שומם ונטוש — ייגאל.

אני מצפה, וכולנו מצפים, לכך שכל ההולכים לספר וכל אלה שכבר הלכו לשם יזכו לכך שהנטל הכלכלי והבטחוני הרובץ עליהם יתחלק גם עם אחרים. הכרחי שהפער יקטן וילך, הפער בין השולחים את בניהם לצבא ובין המשורתיים בשירות מילואים. לא ייתכן ששניים אשר שירתו ליד התעלה ובבקעה — אחד מהם יחזור לרווחיו ועסקיו המשגשגים והשני יחזור אל ביתו

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לראש הממשלה, לתשובה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי רצוני, בסיפוק רב, לברך את חברי-הכנסת דוד קורן להופעתו הראשונה בכנסת. אני זוכרת אותו ואת חבריו כאשר ישבו בבית-הערבה. אני זוכרת אותם בימים שהם שטפו את האדמה מן המלח כדי לגדל עגבניות. אני זוכרת אותו בימים מרים מאוד, כאשר אי-אפשר היה לעבוד בכביש ירושלים, ואני הייתי מגיעה מתל-אביב לירושלים ומירושלים לתל-אביב ב"פיפר" שקראו לו אז "פרימוס", והייתי רואה אותו ואת חברי, בימים הקשים והחמורים ערב צאתם משם, איך באותה מידה שנאחזו באדמה המלחה נאחזו גם ביצירה הזאת עד הרגע האחרון.

עכשיו הוא נמצא בגשר היום, אבל הדרך לים המלח שוב פתוחה.

לבי עם חברי הכנסת שישבו בכנסת כל הזמן, ואינני רוצה להכביד עליהם בדברים רבים.

אני בטוחה שחברי-הכנסת בן-מאיר לא התכוון למה שהשתמע מדבריו, אבל היות וזה נשמע פה ושם, ולפי דעתי זהו אחד הדברים החמורים ביותר, קשה היה לי לשמוע את הדבר מפיו דווקא.

בקשר לדרישות שלנו לעשות יותר — ויש לעשות יותר, ומוכרחים לעשות יותר בשביל משפחות מרובות-ילדים, בשביל משפחות החיות מתחת למינימום ההכרחי בשיכון ומכל בחינה — אגל חס ותלילה שנאמר: לעולים ולעלייה עושים גם עושים, ומדוע לאלה לא עושים? אמרתי שאני ידעתי שלא לזה התכוונת.

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):
אמרתי "גם זה".

הפלסטיני ובאירדוגני הפדאיון, מבחינה זו בוודאי היה קל יותר להגיע להסדר אילו היתה ראש הממשלה משתדלת להגיע לדו-שיח עם מנהיגי העם הפלסטיני בשטחים המוחזקים, לפחות במידה שהיא משתדלת להגיע לדו-שיח עם מנהיגי הגויים. הרי יותר קל ויותר זול לדבר אתם מאשר עם הרולד וילסון ועם הנשיא ג'קסון". אם אינני טועה, יש פה גם עצה שאני אדבר עם עראפאת.

אם חברי הכנסת אבנרי ירחן במינימום שניתן לצפות מחבר כנסת, אני מרשה לעצמי לשאול אותו: האם הוא מוכן לומר לגבי כל הדברים שאמר בכנסת ב־30 ביוני, אחרי שהוא עצמו היה בוועידת ג'נבה עם אנשים חשובים, וכן היה גם בג'נבה וירוק וגם באו"ם, שפה היה הסכם קורבוב בין ארצות-הברית לבין ברית-המועצות, ושברית-המועצות משתדלת בכל כוחה להשפיע על נאצת שהוא יסכים, וכן כל שאר הדברים שקראתי ולא קראתי מתוך נאומי בכנסת - האם יש לו אומץ-לב לומר על כך: טעיתי? ואם לא - האם הוא יאמר שכל מה שאמר אז - שריר וקיים?

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
בהחלט כן.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
זה קיים?

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
כן, ונאום רוג'רס מוכיח זאת.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אם זה כך, אני מבקשת את חברי הכנסת להתייחס לדברים שאמר היום חברי הכנסת אבנרי על סמך זה שכל הדברים, שנאמרו מפיו ביוני ואשר קראתי אותם לפניכם, קיימים, לדעתו.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
עייני בנאומי של רוג'רס ותיווכחי.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

רצוני לעמוד על שאלה אחת שנגע בה חברי הכנסת עופר, וכן חברי האחרים של הכנסת, ביניהם גם חברי הכנסת סנה, וזו העמדת הבעיה בצורה החמורה ביותר מבחינתנו: שטח או שלום? ומדוע זה חמור? להלכה יכול היה להיות מצב לאחר המלחמה שלפני יבוא הערבים ויגידו: די במלחמות, אנו רוצים וגם באנו לידי המסקנה שיש לנו עניין לחיות אתכם בשלום. בכל אופן איננו מצליחים לנצח במלחמות, מסיבה זו או זו, אנו מוכנים עכשיו לדבר אתכם על שלום. ואנו היינו משיבים להם: כל זה טוב ויפה, זהו בדיוק מה שאנו רוצים, אבל המקום בו אנו עומדים - הוא הגבול. והם היו אומרים: לא, לא זה הגבול, זווה, פה הגבול. אז יכול היה להתעורר ויכוח בתוכנו: שלום או שטח? אבל אני מתארת לעצמי שיכול היה להתעורר ויכוח: איפה הוא הגבול המבטיח בטחון ושלום? לאחר מכן יכול היה משהו לומר: הוויכוח הוא - שלום או שטח. נניח שכך היה. ואני שואלת

בכל הרצינות והידידות: על סמך מה בא אלינו אדם מהארץ, היושב בתוך העם, שנתינת וחצי לאחר המלחמה, לאחר כל הקריאות שלנו על נכונות לפגישה בוקר, צהריים וערב, בכל מקום שהוא, עם משהו משליטי ערבי, עם איזה שליח של שליט ערבי, לנהל משא-ומתן

ונאמרו מפי חברי הכנסת אבנרי דברים כאלה: "לפני שמונה שבועות האשימה אותי ראש הממשלה בהאשמות חמורות" - וכאן יש עוד מיני דברים יפים עלי, בערך כמו היום. "בעקבות ויכוח זה ראיתי חובה לעצמי לנסוע בעצמי לג'נבה וירוק ולוועידת ג'נבה עם כל המנהלים וזימה זו מטעם ארצות-הברית ובריטניה, כדי שאוכל לבוא אל הכנסת ואל הציבור כבשפי הערכות מוסמכות ומעודכנות. שוחחתי ארוכות, בין השאר, עם ראשי משלחות ארצות-הברית ובריטניה באו"ם, השר צ'רלס יוסט והשר לורד קארדון, המנהלים את שיחות ארבע המעצמות באו"ם. שוחחתי עם הצוות האחראי בבית הלבן לענייני המזרח התיכון, מטעם יועץ הנשיא ג'קסון הג'נרל קרייג, ועם סגן שר החוץ יוסף סיקס, המנהל את שיחות שתי המעצמות."

זה עשה רושם. "אחרי כל השיחות האלה גברה בלבי אי-ההבנה - ואולי יש לומר: הפליאה והתדהמה - כלפי עמדת ממשלת ישראל, כפי שהתבטאה גם בדבריה של ראש הממשלה היום. עמדה זו כלפי זימת המעצמות אין בה הגיון, אין בה הערכה נכונה, אין בה תבונה מדינית. - והעיקר הוא זה: אין שום סתירה בין החלטות הכנסת ובין עמדת ארצות-הברית ובריטניה בשיחות ארבע המעצמות. מגוי וגמור עם ממשלת ארצות-הברית ועם ממשלת בריטניה להביא לידי משא-ומתן ישיר בין ישראל ובין ממשלות ערב, בשלב מתקדם של השיחות, ולדידי התימת חוזה ישיר והדדי, שלא ייבדל באופן מעשי" - פה כבר מתחיל הדבר להיות לא כל-כך בטוח - "מחווה שלום". יש עוד דברים מעניינים, אבל אפסח עליהם.

ועוד: "בדעת-הקהל האמריקנית גוברת בצורה בולטת וקיצונית הנטייה לנטוש התחייבויות גלובליות. אם תעודד ממשלתנו את הרושם כי ישראל מחבלת בסיכויי השלום בכוונה תחילה, כדי להחזיק בשטחים כבושים, עלולות התוצאות להיות הרת-שוואה בשנים הבאות. ברית-המועצות פועלת בכל כוחה כדי לשכנע את מצרים לקבל את עיקרי ההצעה האמריקנית, לא מתוך אהבה יתירה אלינו, חלילה, אלא מתוך ראייה מנוכחת של האינטרס הסובייטי. בניגוד להודעות המופצות בישראל, התשובה הסובייטית האחרונה היתה חיובית בעיקרה, וכך נתקבלה בחוגי הממשל האמריקני". כנראה אני צוחקת כאן קצת, ולכן נאמר: "אם גברתי ראש הממשלה צוחקת, יש תחת ידי קטע מה"וועידת ג'נבה פוסט", עתון מקורב מאד לחוגי הממשל בארצות-הברית. הכותרת היא: 'U. S. Optimistic Over Changes in Soviet Stance on Mideast'. לצערי, אין אני וגם לא את גברתי ראש הממשלה, איננו יכולים לצטט דברים שנאמרו בשיחות שאינן לפידוסים. אבל מה שכתוב בעתון מותר לצטט...". אינני יודעת מדוע נסע לשם חברי הכנסת אבנרי, האם על מנת לספר לנו כל זאת? בכל זאת איננו מספר הכל ומסתפק במה שכתוב בעתון "וועידת ג'נבה פוסט". ולהלן הוא אומר: "ומה שכתוב בעתון תואם, לפי מיטב ידיעתי, את ההערכות בחוגי ממשלת ג'קסון, והערכות אלה משמשות בסיס להמשך הדימוא. בצמרת המשטר המצרי יש התרוצצות בין חוגים קיצוניים ובין שואפי הסדר. בוועידת ג'נבה איננו משיבים על עבד-אל-נאצר הוא בצד המתון... אין בטחון משליטי מצרים יוכל בסופו של דבר ללכת בדרך המוצעת על-ידי האמריקאים. הדבר תלוי לא במעט בהצהרות ובמעשים של ממשלת ישראל. הדבר תלוי גם בהלכי-הרוח בעם

הערה אחרונה בעניין "פלשתינה". בשום פנים ואופן אינני מצליחה להבין את הלהיטות מצד אנשים - מתוך כוונה טובה - לכך שנבואו או לעודד ולעודד ולהכיר בצורך של הקמת מדינה פלשתינאית. אחת מן השתיים, אם יש אמת בכך שהערבים ביהודה ובשומרון רוצים מדינה עצמאית, מה עשו לשם כך במשך עשרים ושתיים שנה? אם לא ראו ואינם רואים את ירדן כארצם, מדוע לא שמענו על כך ולא ראינו זאת, מדוע לא היה דבר-מה במשך השנים האלה? הרי לא היינו שם.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
הי אלפי הפגנות.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
לא עמדנו להם למכשול בדרך.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
אלפים ישבו בבתי-הסוהר בשביל זה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

יפה, יפה, ולא הצליחו להקים זאת כאשר לא עמדנו להם למכשול בדרך. מה קרה כאן? מה קרה שפתאום נהיינו אנחנו אחראים לכך שבמשך עשרות שנים הם רצו, ישבו בבתי-הסוהר, ואילו השלטון הירדני ה"דמוקרטי" לא איפשר להם להקים את ממשלתם? השטח לא היה שלהם. עבדאללה סיפח את השטח בניגוד לאור"ם ובניגוד לכל העולם. הם ישבו במקום. אנחנו לא היינו כושבים - ושום דבר לא קרה. עכשיו אנחנו אחראים לזה?

ומכל הצדדים אומרים חברי כנסת, שאם איננו מסכימים, זאת הסיבה שלא בא השלום. אומרים: אם לא נקים עוד מדינה ערבית, עם מי נעשה שלום? צריך להקים מדינה ערבית נוספת, החמש-עשרה במספר. בין המדברים על מדינה פלשתינאית, אני בטוחה שיש שני סוגים. יש מישהו - ואבקש סליחה שלא אקרא בשמות - שוודאי לא חשב על הדבר עד תומו, לא חשב עד הסוף מה יהיו הגבולות של המדינה החמש-עשרה הזאת. ויש מישהו שוודאי חשב וחושב: אדרבה; והוא ידע לאן יובילו הגבולות האלה.

ראיתי דברי מנהיגים אחדים. איש לא יוכל לומר שהמנהיגות הערבית בגדה מאוחדת ומלוכדת בדרישה זאת למדינה פלשתינאית. לא היה ולא נברא. ראיתי דבריהם של ערבים שמדברים על מדינה פלשתינאית, ויש ביניהם חילוקי-דעות. יש מי שאומר: נסתפק בגבולות של שנת 1967, ואחר-כך נלך עד גבול 1947. יש מי שאומר: לא, מיד לגבול 1947.

האם אני מפחדת שיזו אוטונו לגבול 1967 או לגבול 1947 בכוח? לא. אבל בטרם מחליטים שחסרה לנו באיזה מקום צרה, שנשאר מקום ריק כלשהו ואפשר למלא אותו על-ידי צרה נוספת, שבמו דינו חייבים אנו לסחוף אותה אלינו, בטרם מחליטים על כך - צריך קצת לחשוב.

מי שהאידיאל שלו הוא להוציא את הציונות ממדינת ישראל, אין לי טענות אליו; מי שבכלל אינו מסכים לקיום מדינה יהודית ריבונית - אין לי טענות אליו; אבל כל היתר?

לפעמים אני מקנאה באנשים שאומרים בתום-לב, שאולי באמת אפשר לעשות דבר-מה, שיש דבר-מה

על שלום, ללא תנאים מוקדמים מכל צד שהוא על מנת להגיע לגבולות בטוחים, מוכרים ומוסכמים, והוא אומר את הדברים האלה? יקום מישהו מחברי הכנסת או מישהו בעם ויאמר: הנה, אדם זה מארץ זו מסכים לכך, הוא רוצה להיפגש, הוא רוצה בשלום. מי ממנהיגי ערב אמר בפשטות רק את המשפט הזה: אני מוכן לגלה משא-ומתן עם ישראל על שלום, על חתימת חווי שלום? איפה נאמר הדבר? מפי מי? איפה יש סימן כזה?

אני מוכנה להגיד שאני - ולא רק אני - הייתי מאושרת לו באמת היה בארץ מקום לוויכוח: איפה הגבול? או לכל הפחות היה פירוש הדבר, שנוצרה סיטואציה שבאמת בתנאים מסוימים אפשר להגיע לשלום. ואז היה ויכוח בינינו: תנאי זה - כן; תנאי זה - לא. היות ואיש איננו יכול לומר כדבר הזה מאחד שהדבר איננו קיים, לצערי הרב, אינו קיים ולא היה קיים, ואני מוכנה להגיד: עדיין אין זה קיים - הסבירו נא לי: למה ומדוע יש לקיאות שאלה זו, מה התועלת בוויכוח זה על סכנה קיימת ועל השאלה של שטח או שלום, שמישהו יכול להבין ממנה שאין שלום מפני שאנו בשלנו בעניין השטח?

אני רוצה להגיד רק משפט אחד: חכמים - ולא איובי ישראל - היהורו בדבריהם. בעולם יש רבים אשר בודו מסלפים את עמדת ישראל, ולא דרושה גם עזרה - לא בכוונה, חס וחלילה - שתבוא מכאן. יבוא יום ויהיה ויכוח. בדבר אחד אני בטוחה, שאם ממשלה זו תזכה לוויכוח, יהיה זה יום גדול בשבילה ובשביל העם כולו. מה יקרה בממשלה הזאת כאשר יבוא ויכוח כזה - איש מאתנו אינו יודע. אבל אני דוחה בכל תוקף שעצם ההרכבה של הממשלה, עצם העובדה שיש בה אנשים בעלי דעות שונות, שהישיבה יחד עד אותו יום - כאשר בדרך יש מה שיש, ואין צורך לומר זאת פה, וודאי לא להזכיר על כך, כולנו יודעים מה יש עד אותו יום - זהו מה שיכול להפריע. האם מפני כך אסור לשאת יחד בעול האיום הזה, באחריות האיומה הזאת, עד יום הגאולה של ויכוח בינינו על השלום? כאשר יבוא היום - נתווכח.

משה סנה (מק"י):

למה היה ויכוח בוועדת הניסוח של מצע המערך על אותו נושא, ויכוח פומבי?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

חבר-הכנסת סנה, מותר להתווכח?

משה סנה (מק"י):

במערך כן ובכנסת לא?

ישראל קדגמן (המערך, עבודה-מפ"ם):
מי אומר שלא?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

מותר ויכוח. היה ויכוח במערך. יש ויכוח במערך. אני מכירה לפחות את מפלגתי, אני מכירה את המערך, ואני אומרת בלי כל הסתייגויות ובוודאי לא מתוך בושה: באותה חבורה, באותו מחנה שהיא מייצגת, יש חילוקי-דעות. אבל מספיקה לנו התבונה לא לשבת יום וללה ולהתווכח על דבר שלצערי עדיין איננו, עדיין לא נוכל, עדיין אינו קיים.

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (תשובת ראש הממשלה) (מאיר, אבנרי, לורנץ, ברקת, אביזוהר); הצהרת אמונים של חברי הממשלה (ברקת, מאיר) —

מאיר אביזוהר (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אופוזיציה חייבת להיות בבית הזה. אם קואליציה חייבת שיהיה לה רוב הרי אופוזיציה אינה חייבת בכך ומספרה לא הוא הדבר הקובע, אלא משקל דבריה ואופי הופעותיה.

לא הצבענו נגד הממשלה משום שאין להצביע נגד ממשלה שעדיין לא עשתה דבר או לא חדלה מעשות דבר. לכן סבורים היינו, כי הדרך הנכונה לסיעה אופוזיציונית היא לא לפתוח בהצבעה נגד, אלא להשאיר את שיפוטתה למעשיה או למחדליה של הממשלה.

אולם לא קמנו כאופוזיציה לשמה. הספקות הקשים שלנו לגבי כושר ההנהגה של הסיעה המרכזית בממשלה, בעיקר בתחום החברתי והכלכלי, אינם חדשים עמנו. ובראש אלה אני חייב להזכיר את הדאגה החמורה, החמורה מאוד, שהביע ראש ממשלתה הראשון של ישראל, העומד בראש דשימתנו; את החששות הכבדים לגבי האיכות המוסרית של הנהגת המדינה. ספקות חמורים אלה הם שבעצם הולידו את דשימתנו והביאו אותנו להכרה — —

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אפשר עוד לשמוע זאת מפי בן-גוריון. גם אתה?

מאיר אביזוהר (הרשימה הממלכתית):

נדמה לי שהופעתי יחד אתו ברשימה אחת.

— — ספקות אלה הביאו אותנו להכרה כי נדרש שיוד מערכות מפלגתי בארץ הזאת, שיוירד כוחות שמרניים ויעלה כוחות דעננים מבחינה מוסרית, מחשבתית ומעשית.

היחס שלנו לממשלה זו הוא מעורב. יש בה שדים, שטובים מהם לא יכולים היו להיות, ושמחנו לתגבורת הצעירה, הרעננה, שהצטרפה אל הממשלה. בעינינו הגבולות המפלגתיים הנוכחיים אינם סופיים ואינם יציבים, ולא יהיה זה בגדר הפתעה שביבולנו אם המערך השלטוני, שסדקים עמוקים ביצבו בו ערב הרכבת הממשלה, יתפרק לפני תום ימיה של כנסת זו. אנו, מכל מקום, גראה מחובתנו לחשוף את הסדקים הבלתי מתאחים ולהסיר מהם את הטיח התפל. ואנו מבטיחים, אדוני היושב-ראש, שנמלא חובתנו זו באמונה.

היו"ר ר. ברקת:

ברוב מכריע, כפי שכבר ציינתי, הביעה הכנסת אמון בממשלה, בראשותה של גולדה מאיר. אני מברך את הממשלה ומאחל לה הצלחה בניהול ענייני המדינה. הכנסת יודעת מה כבדה המעמסה שהיא הטילה, על-ידי הרוב המכריע שלה, בשם העם, על הממשלה, והיא בוטחת ומאמינה כי הממשלה תעמוד במשימתה בהצלחה ובכשרון.

שיכול להביא את השלום. טוב להם. הם יכולים להתעלם מן המציאות, והמציאות מרה היא. בתוך הנאום המעניין הזה של חברי-הכנסת אבנרי יש גם פסקה כזו: "מה חשובת הנבחרת ראש הממשלה, שאחרי תשעים שנות איבה יהיה נאצר מוכן באמת לעשות שלום?"

אורי אבנרי (העולם הזה) — כוח חדש):
אין זה ציטוט מדוייק.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אתה הושב שצריך לשמוע את השטויות שלך פעמיים?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

חברי הכנסת, הממשלה הזאת המבקשת את אמונכם הערב אינה מבטיחה דברים קלים. אין לה. היא מבטיחה דברים אחדים בלבד. בכל כוחה תדאג לשני דברים, שאינם סותרים זה את זה, להיפך. היא תדאג להגן במלוא כוחו על המקומות ששם אנחנו עומדים, כל עוד אין שלום. בכל הכוח. ובד בבד עם כך, היא תעשה — כמו שעשתה הממשלה הקודמת, כמו שאין לי ספק שעשו הממשלות ממחרת מלחמת ששת הימים — לחיפוש כל דרך, כל סדק שדרכו אפשר אולי להגיע לדיבור על שלום-אמת. ולא תביא לעם שום אשליה. העם הזה, מתוך הנסיון, לא רק נסיון של עשרות שנים, מן הזכרון של נסיון ארוך, יכול לעמוד ויעמוד בכל הקשיים, אם הממשלה, אם חברי הכנסת יביאו את הדברים לעם כמו שהם. את זאת, כבוד היושב-ראש, אני יכולה להבטיח בשם הממשלה כולה. את זאת תעשה — תביא לעם מהי הערכתה על המצב כמות שהוא, תדרוש מן העם מאמצים וקרבות כדי שנחיה, ונחיה בשלום.

היו"ר ר. ברקת:

לאחר דברי התשובה של ראש הממשלה תם הדיון על סעיף התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת. אנחנו עובדים עתה להצבעה. אני מעמיד להצבעה את ההצעה להביע אמון לממשלה. נצביע בעד ונגד, ואני מבקש מאת מזכיר הכנסת למנות את הקולות. יש לפנינו הודעה של הרשימה הממלכתית כי היא תימנע מהצבעה, ולכן נמנה גם את קולות הנמנעים.

הצבעה

בעד הבעת אמון לממשלה	— 90
נגד	— 10
נמנעים	— 4

ההצעה להביע אמון לממשלה נתקבלה.

היו"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת אביזוהר, להגמקת ההימנעות.

ח. הצהרת אמונים של חברי הממשלה

גולדה מאיר:

אני, גולדה מאיר, מתחייבת כראש הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כראש הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותמת על ההצהרה)

היו"ר ר. ברקת:

עתה נעבוד להצהרת האמונים של חברי הממשלה. בהתאם לסעיף 16 לחוק יסוד: הממשלה, אומין את חברי הממשלה לעלות לדוכן להצהיר את הצהרת האמונים ולחתום עליה.

אני מומין את גולדה מאיר — ראש הממשלה.

חוברת ה' ישיבה י"ג

— הצהרת אמונים של חברי הממשלה (ברקת, אלון, בגין, בורג, ברזילי, גבתי, דולצ'ין, דיין, הלל, וייצמן, ורהפטיג, לנדאו, י. ספיר) —

אריה דולצ'ין:

אני, אריה דולצ'ין, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

אני מזמין את משה דיין, שר הבטחון.

משה דיין:

אני, משה דיין, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

אני מזמין את שלמה הלל, שר המשטרה.

שלמה הלל:

אני, שלמה הלל, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

אני מזמין את עזר וייצמן, שר התחבורה.

עזר וייצמן:

אני, עזר וייצמן, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

אני מזמין את זרח ורהפטיג, שר הדתות.

זרח ורהפטיג:

אני, זרח ורהפטיג, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

עתה אני מזמין את חיים לנדאו, שר הפיתוח.

חיים לנדאו:

אני, חיים לנדאו, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

אני מזמין את יוסף ספיר, שר המסחר והתעשייה.

יוסף ספיר:

אני, יוסף ספיר, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

אני מזמין אל הדוכן את יגאל אלון — סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות.

יגאל אלון:

אני, יגאל אלון, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

שר החוץ מר אבא אבן נמצא בשליחות בחוץ-לארץ. בשובו משליחותו ימסור את הצהרת האמונים. הוא הדין לגבי השר יוסף אהרן אלמוגי, שר העבודה. אף הוא נמצא בשליחות בחוץ-לארץ. עם שובו ימסור את הצהרת האמונים.

אני מזמין עכשיו את השר מנחם בגין.

מנחם בגין:

אני, מנחם בן זאב וחסייה בגין, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

אני מזמין את יוסף בורג, שר הסעד.

יוסף בורג:

אני, יוסף בורג, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

אני מזמין את השר ישראל ברזילי.

ישראל ברזילי:

אני, ישראל ברזילי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

אני מזמין עתה את חיים גבתי, שר החקלאות.

חיים גבתי:

אני, חיים גבתי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הי"ר ר. ברקת:

צר לי כי נבצר מן השר ישראל גלילי להיות עמו, מחמת תאונת הדרכים שקרתה לו. אני מניח, שאהיה לפה לכנסת אם אאחל לו החלמה מהירה ושלמה, ובשובו בריא ושלם יחתום על הצהרת האמונים.

עתה אני מזמין את השר אריה דולצ'ין.

— הצהרת אמונים של חברי הממשלה (ברקת, פ. ספיר, פרס, קול, רימלט, שם-טוב, ח. מ. שפירא, י. ש. שפירא, שרף) —

כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ר. ברקת:

אני מזמין את חיים משה שפירא, שר הפנים.

חיים משה שפירא:

אני, חיים משה שפירא, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ר. ברקת:

אני מזמין את יעקב שמעון שפירא, שר המשפטים,

יעקב שמעון שפירא:

אני, יעקב שמעון שפירא, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ר. ברקת:

אני מזמין את זאב שרף, שר השיכון.

זאב שרף:

אני, זאב שרף, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ר. ברקת:

אני חוזר ומברך את ראש הממשלה, את כל אחד מחברי הממשלה, כוותיקים כחדשים.

הישיבה הבאה תתקיים מחר בשעה 4 אחר הצהריים. ישיבה זו נעולה.

היו"ר ר. ברקת:

אני מזמין את פנחס ספיר, שר האוצר.

פנחס ספיר:

אני, פנחס ספיר, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ר. ברקת:

אני מזמין עתה את השר שמעון פרס.

שמעון פרס:

אני, שמעון פרס, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ר. ברקת:

אני מזמין את משה קול, שר התיירות.

משה קול:

אני, משה קול, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ר. ברקת:

אני מזמין את אלימלך שמעון רימלט, שר הדואר.

אלימלך שמעון רימלט:

אני, אלימלך שמעון רימלט, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר ר. ברקת:

אני מזמין את השר ויקטור שם-טוב.

ויקטור שם-טוב:

אני, ויקטור בן לינדה ורחמים שם-טוב, מתחייב